

HUKUK VE ADALET ELEŞTİREL HUKUK DERGİSİ

LAW AND JUSTICE – CRITICAL LAW REVIEW

Cilt: 17/Sayı: 38
Volume: 17/Issue: 38
Yıl/Year: 2025

TR Dizin Hukuk Veri Tabanında Dizinlenmektedir

HUKUK VE ADALET
ELEŞTİREL HUKUK DERGİSİ
LAW AND JUSTICE – CRITICAL LAW REVIEW

“Hakemli Dergidir”/“Peer reviewed journal”

Cilt: 17/Sayı: 38

Volume: 17/Issue: 38

Yıl/Year: 2025

Yayın Sahibi/Publisher: Legal Yayıncılık A. Ş. adına Sahibi ve
Genel Yayın Yönetmeni/*On Behalf of Legal*
Yayıncılık A. S. Publisher and Executive Editor
Av. /Atty. Lütfürrahman BAŞÖZ

**Sorumlu Yazı İşleri Müdürü/
Responsible Manager:**

Av. /Atty. Ramazan ÇAKMAKCI

**Yayıncının Adı/
Name of Publishing Company:**

Legal Yayıncılık A. Ş.
(Sertifika No/Certificate No.: 27563)

Basım ve Cilt/Printing and Volume: Net Kırtasiye Tanıtım ve Matbaa San. Tic. Ltd.
Şti. (Net Copy Center)
(Sertifika No/Certificate No.: 47334)
Tel: 0212 249 40 60

Basıldığı Yer/Place of Publication: İnönü Cad. Beytülmalcı Sk. No: 23/A
Gümüşsuyu/Beyoğlu-İstanbul

Basıldığı Tarih/Publication Date: Aralık/December 2025

Yönetim Yeri/Place of Management: Caferağa Mah. General Asım Gündüz Cad.
(Bahariye) Sekizler Apt. No: 59 D: 6-7
Kadıköy/İstanbul

Tel. 0 216 449 04 85-86 Faks/Fax: 0 216 449 04 87

E-posta/E-mail: legal@legal. com. tr

URL: www. legal. com. tr

Yayın Dili/Published on Language: Türkçe/İngilizce

Yayın Türü/Type of Publication: Bu dergi yılda iki sayı olarak yayımlanan
uluslararası, süreli hakemli bir hukuk
dergisidir/*This journal is a peer-reviewed international law journal published two times in a year*

Yurt Dışı Temsilciliği

Legal Publishing Albania Shpk

Rruga Sami Frasheri, pallati 14, hyrja 11, ap. 8 ne
Tirane/Albania

www. legalalbania. com

info@legalalbania. com

Basılı ISSN: 1307-1955

Online ISSN 2651-2564

HUKUK VE ADALET
ELEŞTİREL HUKUK DERGİSİ
LAW AND JUSTICE – CRITICAL LAW REVIEW

**Katkıda bulunmak isteyenler için iletişim bilgileri/
*All correspondence concerning articles and other submissions should
be addressed to:***

E-mail: eturk@dogus.edu.tr
Dergimizin web sayfası için
"<https://legal.com.tr/dergi/hukukveadaletelestirelhukukdergisi>"
adresini ziyaret edebilirsiniz.

**Bu dergide yayımlanan yazılarda ileri sürülen görüşler yazarlara
aittir. /Articles published in this journal represent only the views of the
contributors.**

Copyright © 2025

Tüm hakları saklıdır. Bu yayının hiçbir bölümü, Legal Yayıncılık A. Ş.
ile Doğu Üniversitesi'nin yazılı izni olmadan, fotokopi yoluyla veya
elektronik, mekanik ve sair suretlerle kısmen veya tamamen çoğaltıla-
maz, dağıtılamaz, kayda alınamaz.

*All rights reserved. No part of this publication may be copied, reprodu-
ced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by
means, without the prior expressed permission in writing of the Legal
Yayıncılık A. S. and Dogus University.*

EDİTÖRLER KURULU/EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Abdullah Dinçkol
Doğuş Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Hamide Zafer
Doğuş Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Ender Türk
Doğuş Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Arş. Gör. Defne Kahveci
Doğuş Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Arş. Gör. Çıdam Nur Vurucu
Doğuş Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Arş. Gör. İrem İleri
Doğuş Üniversitesi Hukuk Fakültesi

DİL EDİTÖRÜ/LANGUAGE EDITOR

C. Mengü ACUN, M. A. , J. D.

YAYIN KURULU EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Abdullah Dinçkol
Doğuş Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Mehmet Genç
Doğuş Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Mustafa Alper Gümüş
Doğuş Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Hamide Zafer
Doğuş Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Nesrin Akın
Doğuş Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Emrah Aktürk
Doğuş Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Sinem Camcı
Doğuş Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Hande Deniz
Doğuş Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi İpek Kocagil Ersoy
Doğuş Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Ender Türk
Doğuş Üniversitesi Hukuk Fakültesi

DANIŞMA KURULU **ADVISORY BOARD**

Prof. Dr. Nur Centel
Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Özlem Yenerer Çakmut
Özyeğin Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Abdullah Dinçkol
Doğuş Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Bihterin Dinçkol
Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Mehmet Genç
Doğuş Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Mustafa Alper Gümüş
Doğuş Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Jeffrey Haynes
Londra Metropolitan Üniversitesi, Hukuk, Yönetim ve Uluslararası İlişkiler Fakültesi

Prof. Dr. Sibel Özel
Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Burak Özen
Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Mehmet Tevfik Özcan
İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. iur. Gerhard Robbers
Trier Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Handan Yokuş Sevük
Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Murat Yüksel
Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Hamide Zafer
Doğuş Üniversitesi Hukuk Fakültesi

HUKUK VE ADALET
ELEŞTİREL HUKUK DERGİSİ
YAYIN İLKELERİ

PUBLICATION AND SUBMISSION REQUIREMENTS OF
LAW AND JUSTICE – CRITICAL LAW REVIEW

1. Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi, yılda iki sayı olarak yayınlanan hakemli bir dergidir.

Law and Justice – Critical Law Review is a peer-reviewed journal published two times in a year.

2. Dergi’de yayınlanabilecek yazılar, hukukun her alanında (Kamu Hukuku veya Özel Hukuk) adalet, hukuk devleti, hukuk kültürü, meşruiyet, demokrasi ve insan hakları gibi konulara ilişkin makale, karar incelemesi ve kitap incelemesi ile çevirilerdir. Yazıların dili, Türkçe veya İngilizcedir.

The Journal focuses on issues related to justice, rule of law, legal culture, legitimacy, democracy and human rights in both public and private law. Articles, case notes and comments, discussions of legislative development, book reviews and similar types of papers which are written in Turkish and English are welcome.

3. Dergi’de yayınlanmak üzere gönderilen yazılar başka bir yerde yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır.

Articles that will be sent to the editors should not be published elsewhere nor be submitted to other journals simultaneously.

4. Yazılar Microsoft Word (Microsoft Office 98 ve üzeri versiyonlar) formatında (. doc veya. docx dosya uzantılı olarak) yazılmış olmalıdır. Ayrıca yazılar, aşağıdaki şekil şartlarına uygun olarak kaleme alınmış olmalıdır:

Kağıt boyutu: A4

Üst: 2, 5 cm; Alt: 2, 5 cm; Sol: 2 cm; Sağ: 2 cm

Metin: Times New Roman, 12 punto, 1.5 satır aralığı, iki yana yaslı

Dipnotlar: Sayfa altında, Times New Roman, 10 punto, 1 satır aralığı, iki yana yaslı

Articles should be submitted as Microsoft Word (either with. doc or. docx file extensions) documents (Microsoft Office 1998 or higher

versions). Articles should be written according to the following style guidelines:

Paper size: A4

Top: 2.5 cm; Bottom: 2.5 cm; Left: 2 cm; Right: 2 cm

Text body: Times New Roman, 12 points, at 1.5 line spacing, justified

Footnotes: Times New Roman, 10 points, at 1 line spacing, justified

5. Dergi’de yayınlanmak üzere gönderilen makaleler <https://hukukadalet.legaldergi.com.tr/dergi.jsp> adresinde yer alan dergi sistemine yazar tarafından yüklenmelidir. Makale yüklemesi için yazarların belirtilen dergi sistemi üzerinden email adresleri ve oluşturacakları şifre ile kayıt olmaları gerekmektedir. Kayıt ve makale yükleme aşamalarına ilişkin detaylı bilgi için “<https://legal.com.tr/icerik/yayin-ilkeleri>” adresimizde yer alan “Dergi Platformu Yazar Kullanım Kılavuzu” incelenmelidir. Makale yükleme işlemi tamamlandıktan sonra yayınevi tarafından gerekli değerlendirme yapılacak olup, makale yazarları süreç takibini anılan sistem üzerinden gerçekleştirebilecektir. Makalenin basılı olarak teslimi gerekmemektedir.

The articles that are sent for publication, have to be uploaded by the author to the journal system that’s address is “<https://hukukadalet.legaldergi.com.tr/dergi.jsp>”. In order to upload the article to the system, authors have to sign up with their own e-mail addresses and adjust a password to register. The “Journal System Usage Guide” in the address of, <https://legal.com.tr/icerik/yayin-ilkeleri>, the steps should be viewed for the exhaustive information about signing up to the system and uploading the articles. After the articles are uploaded by the author, the article will be evaluated by the publishing house. The evaluation steps can be seen on the system. The printed version of the article is not required to be delivered to the publishing house.

6. Yazıyla birlikte yazarın (veya yazarların) adına, unvanına, çalıştığı kuruma, açık adresine, kolay ulaşım sağlanabilecek telefon numaralarına, elektronik posta adreslerine ve “<https://orcid.org>” adresinden alınacak ORCID koda ilişkin bilgiler ve fotoğraflı özgeçmişi de editöre ulaştırılmalıdır.

Along with the paper, the following must be submitted to the editor: the name, and the title of the author (authors), his/her institutional affiliation; his/her street address, telephone number (s) where he/she could be

easily reached; his/her e-mail address (addresses), and the information about ORCID code which would be obtained through the web address of <https://orcid.org> and CV (should be attached photo)

7. Dergi'ye gönderilen makaleler Türkçe ve İngilizce **başlık** ile hem İngilizce hem de Türkçe **özet (öz)** kısmı içermelidir. Özet (öz) yazımında en fazla 160 kelime kullanılmalıdır. Makaleler en az 5, en fazla 10 adet anahtar kelime/keywords içermelidir.

*Papers submitted to the Journal must have **titles, and abstracts** both in Turkish and in English. Abstracts should be include up to 160 words. Papers must contain at least 5 and at the most 10 keywords.*

8. Dergi'ye gönderilen makalelerde, ilgili makaledeki konuyu tanımlayan Türkçe ve İngilizce uygun **anahtar kelimeler** bulunmalıdır.

*All articles should be accompanied by a sufficient number of **keywords** in Turkish and English that reflect the content of the article.*

9. Dergiye gönderilen makalelerde **atıf dipnotları** ve **kaynakça** Oxford University Standard for the Citation of Legal Authorities (OSCOLA) stilinde hazırlanmalıdır.

***Citation footnotes and bibliography** should be prepared in Oxford University Standard for the Citation of Legal Authorities (OSCOLA) style in the articles that sent to journal.*

10. Etik ilkeler ve kurallar konusunda 'Yayın Etiği Komitesi'nin (Committee on Publication Ethics - COPE (<https://publicationethics.org/>)) yönergesini esas almıştır.

On the subject of ethical principles and rules, it took the directives of the Committee on Publication Ethics -COPE (COPE: Committee on Publication Ethics) as a basis.

11. Dergi'ye gönderilen makalelerin yazım bakımından son denetimlerinin yapılmış olduğu ve **basılmaya hazır** olarak verildiği kabul edilir.

*All submissions are regarded as **ready to publish** and already proofread by the author himself.*

12. Tüm Hakem Raporları, **ULAKBİM** (Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi) **Hukuk Veri Tabanı Komitesi** tarafından denetlenmesine olanak verecek şekilde 5 yıl saklanır.

*All reviewers' evaluation reports will be kept for at least five years after publication and copies of these reports will be sent to the **ULAKBİM** (Turkish Academic Network and Information Center) **Law Database Committee** whenever required.*

13. Dergi'ye ait yeni sayı yayınlandıkça, bu sayı tek bir **PDF** kopyası şeklinde **ULAKBİM Online Dergi Takip Sistemine (ODİS)** yüklenir. Ayrıca Dergi'nin 2 adet basılı kopyası da ULAKBİM'e kargo ile ulaştırılır.

*Each Publisher issue of the Journal will be uploded as a **PDF** file to the **Online Journal Watch System of ULAKBİM (ODİS)**. Also two copies of the published issue will be delivered to ULAKBİM by cargo.*

14. Dergi basıldıktan sonra ilgili sayının yazarlarına ve bu sayıda hakemlik yapmış olanlara ücretsiz olarak gönderilir.

Free copies of the published issue will be sent both to the author (s) and to the reviewer (s).

Hakem Değerlendirme Sistemi/Arbiter Evaluation System

15. Yayın Kurulu'nda ilk değerlendirilmesi yapılan makaleler, anonim olarak hakeme gönderilecek, hakemden gelen rapor doğrultusunda makalenin yayınlanmasına ya da düzeltme istenmesine ya da yayınlanmamasına karar verilecek ve yazar durumdan en kısa zamanda haberdar edilecektir. Tamamlanmış veya düzeltilmiş yazı, Yayın Kurulu'nca, tekrar hakeme gönderilir.

After the initial assessment of the articles is completed by the editorial board, the articles will be submitted to a peer reviewer anonymously. In accordance with the reviewer's report, editing may be requested, the article may get published, or the article may be rejected. The author shall be notified of the decision as soon as possible. The editorial board shall submit the final, or the edited article to the peer reviewer one more time.

16. Her makale için hakem sayısı en az iki olup, iki hakemin görüşlerinin farklı olması durumunda editör veya üçüncü bir hakemin görüşü alınacaktır.

For each paper there would be at least two arbiters; when these two arbiters have conflicting opinions, either the editor or a third arbiter will be consulted.

17. Dergi, hakemin yazarı bilmemesi esasına (**kör hakemlik**) dayanır. Hakeme gönderilecek makalelerde de yazarın kimliğine ilişkin bilgilerin gizliliği sağlanır.

*All articles submitted are subject to a **blind peer review**. The identity of the author (s) and reviewer (s) will not be revealed to the other party.*

“HUKUK VE ADALET ELEŞTİREL HUKUK DERGİSİ”

Hakkında

Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi, yılda iki sayı olarak yayınlanan hakemli bir dergidir. Dergide, hukukun her alanında (Kamu Hukuku veya Özel Hukuk) adalet, hukuk devleti, hukuk kültürü, meşruiyet, demokrasi ve insan hakları gibi konulara ilişkin özgün makale, çeviri ve karar incelemelerine yer verilecektir. Derginin danışma ve hakem kurulunda, hukukun farklı dallarında uzmanlaşmış öğretim üyeleri bulunmaktadır. Türkçe ve İngilizce yazılara yer verilecek olan Derginin, hukuk yazınına katkıda bulunacağı ve alanında temel referans kaynaklarından biri olacağı temenni edilmektedir.

Okuyucu ve araştırmacılarımızın katkı ve eleştirileri doğrultusunda yapılacak yeni düzenlemelerle, Derginin, en kısa sürede uluslararası bir dergi olması hedeflenmektedir.

Dergimizin etik ilkeleri, yayın ve intihal politikasına ilişkin detaylı bilgilere <https://legal.com.tr/dergi/hukukveadaletelestirelhukukdergisi/> adresinde yer verilmiştir.

About “LAW AND JUSTICE – CRITICAL LAW REVIEW”

Law and Justice – Critical Law Review is a peer-reviewed journal published two times in a year. The Journal focuses on issues related to justice, rule of law, legal culture, legitimacy, democracy and human rights in both public and private law. Articles, case notes and comments, discussions of legislative development, book reviews and similar types of papers are welcome. The advisory and peer review board of the journal is composed of distinguished academics in the different fields of law. The journal will include papers in both Turkish and English and hopefully will contribute to legal studies and serve as one of the basic reference tools.

The journal will be reviewed upon the contributions and critics of the readers and researchers. It is intended that the journal will be listed in international citation indexes in a short period of time.

Detailed information about our journal's ethical principles, its policy on publication and plagiarism may be found in the following address: <https://legal.com.tr/dergi/hukukveadaletelestirelhukukdergisi/>

Kişisel Verileriniz Hakkında Bilgilendirme

Dergimiz, Legal Yayıncılık A.Ş. tarafından hakemli, uluslararası ve süreli yayın vasfıyla yayımlanmakta olup abonelik kapsamında daha önce bize bildirmiş olduğunuz adresinize gönderilmektedir.

6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ve ikincil mevzuat kapsamında, Dergimizin dağıtım faaliyetinin gerçekleştirilebilmesi amacıyla isim, unvan, adres ve iletişim bilgileriniz işlenmekte ve ilgili kurye/kargo şirketine aktarılmaktadır. Söz konusu kişisel verileriniz, aksi yönde bir talebiniz olmaması halinde Dergimizin yayınlandığı süre boyunca mevzuata uygun olarak saklanacaktır.

6698 sayılı Kanun uyarınca, söz konusu faaliyet kapsamında veri sorumlusu Legal Yayıncılık A. Ş. olup, Kanunun 11. maddesi kapsamındaki haklarınız için legal@legal.com.tr veya abone@legal.com.tr adresine e-posta yoluyla başvurabilirsiniz.

Regarding Your Personal Information

Our journal published by Legal Yayıncılık A. Ş, is a peer reviewed, international, and a periodical publication. As a part of your membership status, it is mailed to the address that you previously supplied to us.

Under the 6698 numbered Law on the Protection of Personal Information, and secondary legislation, your name, your title, your address, and your contact information are recorded, and communicated to the relevant shipping company for the purpose of distributing our periodical. Unless you request otherwise, during the term of our publication, your personal information shall be kept in accordance with the legislation.

Under the 6698 numbered Law, Legal Yayıncılık A. Ş. is the responsible party for the data. Regarding your rights under article 11 of the Law, you may get in touch with us by e mailing to us either at legal@legal.com.tr or abone@legal.com.tr

EDİTÖRDEN.../FROM THE EDITOR...

Değerli okurlarımız,

Dergimizin yeni sayısının yayımlanmasının heyecanını sizlerle paylaşmaktan büyük mutluluk duyuyoruz. Önceki sayılarımızda olduğu gibi, bu sayımızda da hukukun çeşitli sorunlarını derinlemesine irdeleyen, nedenlerini tartışan ve çözüm önerileri getiren ilgiyle okuyacağınızı düşündüğümüz makalelere yer verilmiştir. Dergimizin bu sayısında Doğuş Perçinkardeşler ve Prof. Dr. Şölen Külâhçı'nın "*KKTC Hukuku'nda Bir Geçici Koruma Tedbiri Olarak Ara Emri*", Doç. Dr. İbrahim Yaşar Gök'ün "*From Legal Gap to Institutional Architecture: Türkiye's Crypto Asset Reform*", Dr. Öğr. Üyesi Cansu Dağ ve Doç. Dr. Burçin Aydoğdu'nun "*Dolaylı ve Dolaysız Vergiler Ayrımında Vergi Adaleti Değerlendirmesi*", Dr. Öğr. Üyesi Faruk Selahattin Yolcu'nun "*İdarenin Kusursuz Sorumluluğu ve Kamu Değeri: Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik (Fedakârlığın Denkleştirilmesi) İlkesinin Danıştay İçtihatları Üzerinden Analizi*", Öğr. Görevlisi Hüseyin Çağrı Gülseven'in "*Evliliğin Ölümle Sona Ermesi Halinde Sağ Kalan Eşe Tereke Üzerinde Tanınan Ayrıcalıklar*" başlıklı makaleleri yer almıştır. Tüm yazarlarımıza, Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergimize gösterdikleri ilgiden ve yapmış oldukları değerli katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

Bu sayımızda da dergimize gönderilen çalışmaların konusu doğrultusunda seçilen hakemlerimizden bilimsel görüş ve destek alınmıştır. Tüm hakemlerimize emekleri ve yazıların kalitesini arttırmaya yönelik yapmış oldukları değerli bilimsel katkılarından dolayı teşekkürlerimizi sunarız.

Ayrıca, bizlere sağlamış olduğu imkânlar nedeniyle Doğuş Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanı Sayın Hülya Ayan ve diğer tüm Heyet üyelerine, Sayın Rektörümüz Prof. Dr. Ahmet Alkan Çelik'e, Hukuk Fakültesi Dekanımız Sayın Prof. Dr. Serhat Sarısözen'e, Yayın, danışma ve hakem kurullarımızdaki tüm Saygıdeğer Hocalarımıza, Dergimizin yayıma hazırlanmasında büyük katkıları olan Legal Yayıncılığın sahibi Sayın Lütfürrahman Başöz'e ve Sayın Ramazan Çakmacı'ya, derginin yayıma hazırlanması sürecini titizlikle üstlenen Belgin Gerçek, Av. Özge Abanoz ve Av. Seçil Sağel Hanım başta olmak üzere Legal Yayıncılığın tüm çalışanlarına ayrıca teşekkür eder; çalışmalarını ile dergimize katkı sağlayacak siz değerli yazar ve okurlarımızla sonraki sayılarımızda tekrar buluşmayı dileriz.

Editörler Kurulu Adına

Dr. Ender TÜRK

Doğuş Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Anayasa Hukuku Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi

HUKUK VE ADALET ELEŞTİREL HUKUK DERGİSİ

Cilt: 17/Sayı: 38

Yıl: 2025

İÇİNDEKİLER

MAKALELER.....	111
Araştırma Makalesi	
KKTC Hukuku'nda Bir Geçici Koruma Tedbiri Olarak Ara Emri <i>Doğuş PERÇİNKARDEŞLER</i> <i>Prof. Dr. Şölen KÜLAHÇI</i>	113
Hukuki Boşluktan Kurumsal Mimariye: Türkiye'nin Kripto Varlık Reformu <i>Doç. Dr. İbrahim Yaşar GÖK</i>	127
Dolaylı ve Dolaysız Vergiler Ayrımında Vergi Adaleti Değerlendirmesi <i>Dr. Öğr. Üyesi Cansu DAĞ</i> <i>Doç. Dr. Burçin AYDOĞDU</i>	167
İdarenin Kusursuz Sorumluluğu ve Kamu Değeri: Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik (Fedakârlığın Denkleştirilmesi) İlkesinin Danıştay İçtihatları Üzerinden Analizi <i>Dr. Öğr. Üyesi Faruk Selahattin YOLCU</i>	197
Evliliğin Ölümle Sona Ermesi Halinde Sağ Kalan Eşe Tereke Üzerinde Tanınan Ayrıcalıklar <i>Öğr. Gör. Hüseyin Çağrı GÜLSEVEN.....</i>	221

LAW AND JUSTICE – CRITICAL LAW REVIEW

Volume: 17/Issue: 38

Year: 2025

CONTENTS

ARTICLES..... 111

Research Articles

The Interim Injunction as a Provisional Measure Under TRNC Law

Doğuş PERÇİNKARDEŞLER

Prof. Dr. Şölen KÜLAHÇI 113

From Legal Gap to Institutional Architecture: Türkiye's Crypto
Asset Reform

Assoc. Prof. Dr. İbrahim Yaşar GÖK 127

Tax Justice Considerations Within the Framework of Direct and
Indirect Taxation

Dr. Lecturer Cansu DAĞ

Assoc. Prof. Dr. Burçin AYDOĞDU 167

Faultless Liability of Administration and Public Value:

An Analysis of the Principle of Equality in the Face of Public
Burdens (Compensation for Sacrifice) Through the Council of
State's Judicial Precedents

Dr. Lecturer Faruk Selahattin YOLCU 197

Privileges Granted to the Surviving Spouse Over the Inheritance
in the Event of Termination of Marriage by Death

Assoc. Member Hüseyin Çağrı GÜLSEVEN 221

MAKALELER ARTICLES

* KKTC Hukuku'nda Bir Geçici Koruma Tedbiri Olarak Ara Emri
The Interim Injunction as a Provisional Measure Under TRNC Law

Doğuş PERÇINKARDEŞLER
Prof. Dr. Şölen KÜLAHÇI

* From Legal Gap to Institutional Architecture: Türkiye's Crypto Asset Reform
Hukuki Boşluktan Kurumsal Mimariye: Türkiye'nin Kripto Varlık Reformu

Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. İbrahim Yaşar GÖK

* Dolaylı ve Dolaysız Vergiler Ayrımında Vergi Adaleti Değerlendirmesi
Tax Justice Considerations Within the Framework of Direct and Indirect Taxation

Dr. Öğr. Üyesi/Dr. Lecturer Cansu DAĞ
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Burçin AYDOĞDU

* İdarenin Kusursuz Sorumluluğu ve Kamu Değeri: Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik
(Fedakârlığın Denkleştirilmesi) İlkesinin Danıştay İçtihatları Üzerinden Analizi
Faultless Liability of Administration and Public Value: An Analysis of the Principle of Equality in the Face of Public Burdens (Compensation for Sacrifice) Through the Council of State's Judicial Precedents

Dr. Öğr. Üyesi/Dr. Lecturer Faruk Selahattin YOLCU

* Evliliğin Ölümle Sona Ermesi Halinde Sağ Kalan Eşe Tereke Üzerinde Tanınan
Ayrıcalıklar

Privileges Granted to the Surviving Spouse Over the Inheritance in the Event of Termination of Marriage by Death

Öğr. Gör./Assoc. Member Hüseyin Çağrı GÜLSEVEN

- Araştırma Makalesi -

**# KKTC HUKUKU'NDA BİR GEÇİCİ KORUMA TEDBİRİ
OLARAK ARA EMRİ***

(THE INTERIM INJUNCTION AS A PROVISIONAL MEASURE UNDER TRNC LAW)

Doğuş PERÇİNKARDEŞLER
Prof. Dr. Şölen KÜLAHÇI*****

ÖZ

Ara emri, bir hakkın dava sürecinde güvence altına alınması için mahkeme tarafından verilen bir geçici koruma tedbiri kararıdır. Ara emri ile varılmak istenen en büyük sonuç, dava sona erdiğinde mahkemenin vermiş olduğu kararın yerine getirilmesini sağlamaktır. Nitekim, söz konusu geçici koruma tedbiri olmasaydı, bir davada hak talep eden tarafın davasını ispat edene kadar geçen sürede mevcut durum korunamayacak ve bu sürecin sonunda davacı, davasını kazansa bile ortada alabileceği bir hak kalmayabilecekti.

KKTC Hukuku'nda ara emri, tüm geçici koruma tedbirlerini kapsayan ve tek bir başlık altında toplayan bir üst mekanizma olarak Mahkemeler Yasası'nın 41. maddesi kapsamında düzenlenmiştir. Bu çalışma, ara emri kavramını, hukuki dayanağını, amacını ve şartlarını ele almakta,

^H Hakem denetiminden geçmiştir.

* Bu makale 15.11.2025 tarihinde Yayinevimize ulaşmış olup, 21.11.2025 tarihinde birinci hakem; 02.12.2025 tarihinde ikinci hakem onayından geçmiştir.

** UKÜ Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Araştırma Enstitüsü Hukuk Doktora Programı Öğrencisi, dogus@dlhukukburosusu.com, ORCID ID: orcid.org/0009-0009-2784-4178

*** UKÜ Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi, skulahci@ciu.edu.tr, ORCID ID: orcid.org/0000-0002-2105-0475

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar tarafından çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmişlerdir.

Katkı Payı Oranı: Yarı yarıya (%50/%50)'dir.

Bu makaleye atıf için; PERÇİNKARDEŞLER, Doğuş, KÜLAHÇI, Şölen,” KKTC Hukuku'nda Bir Geçici Koruma Tedbiri Olarak Ara Emri” Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi, Cilt No.: 17, Sayı No.: 38, 2025, s. 113-126.

ayrıca içtihat kararları ışığında bu şartların nasıl değerlendirildiğini inceleyerek kurumun KKTC Hukuku'ndaki önemini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ara Emri, KKTC Hukuku, Geçici Hukuki Koruma, Hukuki Güvenlik, Mahkeme Kararları

ABSTRACT

An interim injunction is a temporary protective measure ordered by the court to secure a right during the course of legal proceedings. The primary objective of an interim injunction is to ensure the enforceability of the court's final decision once the proceedings are concluded. Indeed, without such a protective measure, the existing situation could not be preserved during the period required for the claimant to prove their case and at the end of this process, even if the claimant were the succeeded, the right sought might no longer be capable of enforcement.

In TRNC law, the interim injunction is regulated under Article 41 of the Courts Law as an overarching mechanism that encompasses all interim protective measures under a single heading. This study addresses the concept of the interim injunction, its legal basis, purpose and conditions and further examines how these conditions are assessed in light of judicial precedents, thereby demonstrating the significance of this institution within TRNC law.

Keywords: Interim Injunction, TRNC Law, Provisional Legal Protection, Legal Certainty, Court Decisions

GİRİŞ

Günümüzde mahkemede görülen bir davanın sonuçlanmasına kadar geçecek olan süre çeşitli nedenlerden ötürü oldukça uzun olabilmektedir. Bu nedenle yargılama sonuçlanana kadar dava açan kişinin elde etmek istediği sonuca ulaşabilmesi onun için faydasız ya da anlamsız olabilir. Geçici koruma tedbirleri işte bu noktada önem taşır. Zira, yargılama sürecinin yaratabileceği olumsuzluklardan hak arayan kişileri korumaya ve onlara hukuki güven ortamı sağlamaya yarayan geçici hukuki

koruma tedbirleri yargılamanın etkin olmasının teminatıdır.¹ “Ara emri” de bunlardan biridir. Ara emri, KKTC Hukuku’nda tüm geçici koruma tedbirlerini kapsayan bir üst kavram olarak tanımlanır. Bu kurumun amacı, taraflar arasında ortaya çıkan uyuşmazlıkların nihai çözüme ulaşmasından önce mevcut durumun korunmasını ve tarafların olası zararlarının önlenmesini sağlamak olmasına rağmen ara emrinin uygulama alanı daha geniş olarak düzenlenmiştir.

KKTC Hukuku’nda ara emri, tüm geçici koruma tedbirlerini kapsayan genel bir kavramdır. KKTC Hukuku, Türk Hukuku’ndaki gibi tedbir türleri arasında ayırım yapma yoluna gitmemiştir. İhtiyati tedbir, ihtiyati haciz ve delil tespiti gibi geçici koruma kurumları, KKTC Hukuku’nda ayrı başlıklar altında düzenlenmek yerine ara emri adı altında birleştirilmiştir.

Ara emri, hakların korunması bakımından kritik bir öneme sahiptir. Ara emri, taraflar arasında mevcut durumun korunmasına, olası zararların önlenmesine ve uyuşmazlıkların adil bir şekilde çözülmesine olanak tanır.

1. Ara Emri Kavramı

Geçici hukuki koruma tedbirleri, adından da anlaşılacağı üzere geçici niteliktedirler.² Bir geçici koruma tedbiri olarak ara emri de yargılama süreci sırasında, bu süreç tamamlanana kadar mevcut durumun değişmesini önleyerek yargılama sonunda mahkeme tarafından verilecek olan kararın bir anlam ifade etmesini sağlar. Bu bağlamda ara emri, önemli bir geçici koruma mekanizması olarak öne çıkar. Ara emri, yargılama sürecinde mevcut durumun korunması, uyuşmazlık taraflarının olası zararlarının önlenmesi ve adil bir kararın sağlanması amacıyla mahkemeler tarafından verilen bir karar niteliğindedir.

KKTC Hukuku’nda ara emri, Mahkemeler Yasası’nda düzenlenmiştir. Söz konusu düzenleme, Mahkemeler Yasası’nın 41. Maddesinde yer almaktadır ve şu şekildedir:

¹ Salim Yunus Lokmanoğlu, ‘6100 Sayılı Yasa Uyarınca Tahkim Yargılamasında Geçici Hukuki Koruma

Tedbirleri’ (2020) 11 (44) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 203, 203

² Ejder Yılmaz, Geçici Hukuki Himaye Tedbirleri (1st edn, Yetkin Yayınları 2001) 37

“Hukuk davalarında yetkisini kullanan her mahkeme, yürürlükteki Hukuk Muhakemeleri Usul Tüzüğüne uymak koşuluyla, tazminat veya başka bir tedbir istenmemiş veya birlikte verilmemiş olmasına veya istidada yer alan talebin dava konusu olup olmadığına bakılmaksızın, adil veya uygun gördüğü tüm hallerde geçici, sürekli, men edici veya emredici bir men’i müdahale emri verebilir veya bir yed’i emin tayin edebilir. Ancak, geçici men’i müdahale emrinin verilebilmesi için, karara bağlanması gereken konunun ciddi olması, davacının iddiasında haklı olduğuna dair belirtilerin bulunması ve men’i müdahale emri verilmezse ileride telafisi mümkün olmayacak bir zararın doğacağı veya eski duruma dönüşün çok zorlaşacağı hususlarında mahkemenin kanaat getirmesi gerekir.”³ Bu düzenleme, ara emrini geniş kapsamlı bir koruma tedbiri olarak tanımlar ve mahkemenin ara emri kararı verilebilmesi için gerekli temel şartları belirtir. Ara emri, yalnızca davanın taraflarının haklarını güvence altına almakla kalmaz, aynı zamanda davada konu edilen olgunun yargılama sürecinde değişmeden muhafaza edilmesini de sağlar. KKTC Hukuku’nda tüm geçici koruma tedbirlerinin ara emri başlığı altında toplanmış olması, bu kurumun kapsamını ve uygulanabilirliğini genişletmektedir. Ancak, son zamanlarda KKTC Yüksek İdare Mahkemesi’nde verilen kararlarda da ara emri yerine yürütmenin durdurulması kavramı kullanılmasına rağmen mevcut hukuki düzenleme ara emri olarak yapılmıştır ve ihtiyati tedbir, ihtiyati haciz, yürütmenin durdurulması ve delil tespiti gibi koruma mekanizmalarını kapsamaktadır. Diğer bir anlatımla, KKTC Hukuku’nda ara emri, tüm geçici koruma tedbirlerini kapsayan bir üst kavramdır ve ihtiyati tedbir, ihtiyati haciz gibi tedbirlerin tümünü içine alır. Bu geniş kapsamlı düzenleme, KKTC Hukuku’nda ara emrinin merkezi bir role sahip olduğunu gösterir niteliktedir. Hukuki niteliği bakımından ara emri, bir geçici koruma tedbidir ve davacının talebi veya davalının karşı talebi üzerine verilebilir. Ancak, mahkemeler bu taleple bağlı olmayıp ara emri kararı verirken, kararın adil ve hakkaniyete uygun olmasını sağlamayı hedeflemektedirler.

Ara emri hukuki işlev olarak, koruma odaklıdır. Bu mekanizma, taraflar arasındaki dengeyi korumak ve yargılama sürecinin nihai kararına kadar mevcut durumu sabit tutmak için tasarlanmıştır. Ara emri, genellikle mahkemeler tarafından hızlı bir şekilde verilmesi gereken bir karardır, çünkü gecikme durumunda telafisi mümkün olmayan zararlar

³ KKTC Mahkemeler Yasası, 9/1976, Kabul Tarihi: 17.03.1976, RG 08.04.1976/25

ortaya çıkabilir. Örneğin, dava konusunun bir taşınmaz mal olması halinde ara emri kararının verilmemesi malın devredilmesine yol açabilir. Bu durum ise, dava davacının lehine sonuçlansa bile dava konusu taşınmaz malı elde edememesine neden olabilir.

Mahkemeler Yasası, genel bir yasa olduğundan herhangi bir uyuşmazlık halinde ara emri verilmesi mümkündür. Bu uyuşmazlık, kamu hukukuna ilişkin bir konu olabileceği gibi özel hukuka ilişkin bir uyuşmazlık da olabilir. Özel hukuk uyuşmazlıkları bakımından, ara emrine en çok başvurulmuş davalar alacak davaları ve boşanma davalarıdır. Boşanma davalarında, ara emri kararı eşlerden birinin paylaşımına tabi mallar üzerinde tasarruf etmesini engellemek amacıyla verilir.⁴ Ancak, söz konusu önlemi geniş bir açıdan ele alarak *“bir malın paylaşımına tabi mal olup olmadığı ara emri safhasında belirlenmeli, paylaşımına tabi mal ise ara emri verilmeli, değilse reddedilmelidir”* şeklindeki ifadesi ile boşanma davalarında sadece paylaşımına tabi olan mallar ile ilgili olarak değil, ara emrinin şartlarının gerçekleşmesi halinde herhangi bir malla ilgili olarak ara emri kararı verilebileceği belirtmektedir.⁵

Yargıtay/Hukuk 114/2018, D.No 23/2018 sayılı davada, davacı Girne’deki bazı gayrimenkullerin satışı ve ipoteği gibi işlemlerin dava sonuçlanıncaya kadar durdurulmasını talep etmiştir. Talep, gayrimenkullerin statüsünün dava sürecinde değiştirilmemesi ve mülkiyet haklarının korunması üzerine odaklanmıştır. Mahkeme, davacının talebini haklı bulmuş ve geçici bir ara emri vermiştir.⁶ Dava, “mevcut durumun korunması” şartının önemini göstermektedir. Mahkemeler Yasası’nda öngörülen bu şart, tarafların dava süresince mevcut haklarının zarar görmemesi için kritik bir öneme sahiptir. Davacının mülkiyet hakları üzerindeki tehditlerin giderilmesi amacıyla mahkeme, dava sonuçlanana kadar tüm işlemlerin durdurulmasına karar vermiştir. Kararda, ara emrinin koruyucu işlevi görülmektedir.

2. Ara Emrinin Şartları

KKTC Mahkemeler Yasası’nın 41. maddesi, ara emri kararının verilmesi için bir takım şartlar öngörmektedir. Bu şartların düzenlenmiş

⁴ Hasan Sözmener, Aile Hukuku (2nd edn, Okman Printing Ltd. 2020) 971; Şölen Külahçı. KKTC Özel Hukuku Cilt 1 Aile Hukuku (1st edn, On iki levha yayıncılık 2020) 107

⁵ KKTC Yargıtay/Aile, 5/2013, D. No. 1/2015, 20.02.2015

⁶ KKTC Yargıtay/Hukuk 114/2018, D. No. 23/2018, 03.07.2018

olması, mahkemelerin tarafların taleplerini değerlendirirken objektif bir çerçeve oluşturmasını sağlar. Bu şartların mevcut olup olmadığına karar verirken mahkeme, davanın esasına girmekten kaçınmaktadır. Yargıtay/Hukuk 42/2025, D. No 18/2025 sayılı davada, bir şirketin hisse devir işlemlerinin durdurulması talep edilmiş, mahkeme ise vermiş olduğu kararda davacının ön alım hakkının doğup doğmadığı iddialarının davanın esasına ilişkin olup incelenmemesi gerektiği ve ara emri ile ilgili olarak yapılacak olan incelemede davacının, hisse devir işlemlerinin şirket tüzüğüne aykırı olduğu yönündeki iddiasını incelemeyi yeterli görmüştür.⁷ Ara emri kararı verilebilmesi için, karara bağlanması gereken konunun ciddi olması; davacının iddiasında haklı olduğuna dair belirtilerin olması; ara emri verilmezse ileride telafisi mümkün olmayacak bir zararın doğması veya eski duruma dönüşün çok zorlaşması; davanın gecikmesinde sakınca bulunması ve orantılılık ilkesine uygun olması gerekmekte ve tüm bu şartların aynı anda var olması zorunludur. Ara emri kararı verirken mahkemelerin geniş takdir yetkisi de bulunmaktadır. Yargıtay/Hukuk 59/2023, D. No 11/2023 sayılı davada ara emri talep edildiğinde mahkemenin ara emri kararı vermesinin dava ispatı şeklinde değerlendirilmemesi gerektiği ve gerekli şartların var olmasına rağmen ara emri kararının verilmesinin mahkemenin takdirinde olduğu belirtilmiştir.⁸ Aşağıda bu koşullar tek tek incelenecektir:

2.1. Karara Bağlanması Gereken Konunun Ciddi Olması

Ara emri kararının verilebilmesi için Mahkemenin, davanın konusu olan ihtilafın ciddi bir mesele içerdiğini belirlemesi gerekmektedir. Bu durum, davacının talebinin hukuki dayanaklarının güçlü olduğunu göstermesiyle desteklenir. Uyuşmazlık konusu, mahkemenin dikkatini çekecek kadar önemli bir hak veya çıkarı ilgilendirmeli ve mahkeme davacının davasını kazanma ihtimali olduğunu tespit etmelidir. Mahkeme karara bağlanması gereken konunun ciddi olup olmadığını, genellikle ikinci temel şart olan davacının iddiasında haklı olduğuna dair belirtilerin bulunup bulunmadığı şartı ile birlikte incelemektedir. Ancak incelemenin neye göre yapılacağı hem talebin yapıldığı Mahkeme hem de somut olaya göre değişiklik göstermektedir.

⁷ KKTC Yargıtay/Hukuk 42/2025, D. No 18/2025, 27.06.2025

⁸ KKTC Yargıtay/Hukuk 59/2023, D. No 11/2023, 18.05.2023

Yargıtay/Hukuk 169/2018, D. No 40/2018 sayılı davada davacı, davalı sendikanın toplu iş sözleşmesinin yasaya aykırı olduğu gerekçe- siyle yürürlüğünün durdurulması için ara emri talep etmiştir. Mahkeme, sendikanın iddialarını değerlendirerek, sözleşmenin yürütülmesini geçici olarak durdurmuştur.⁹ Dava, “ciddi bir uyuşmazlık konusu” ve “telafisi mümkün olmayan zarar” şartlarının bir arada değerlendirildiği bir örnek- tir. Mahkeme, işçi haklarının korunması adına ara emri mekanizmasını etkin bir şekilde kullanmıştır.

2.2. Davacının İddiasında Haklı Olduğuna Dair Belirtilerin Olması

Ara emri talep eden taraf, iddialarını destekleyen yeterli tanık be- yanları ve belgeleri mahkemeye sunmalıdır. Tüm bunlar ışığında mah- keme, davacının haklılık payı olabileceğine dair belirtiler tespit etmeli- dir. Mahkeme ilk izlenim olarak davacının iddialarında haklı olduğunu tespit ederse bu şartta gerçekleşmiş olur. Davacının iddiasında haklı ol- duğuna dair belirtilerin olup olmadığı her davada farklı bir şekilde ince- lenmekte ve Mahkeme tarafından ilk nazarda davacının iddiasında haklı olduğu kanaatine vardığı takdirde bu şartta gerçekleştirmiş olarak kabul edilmektedir. Ara emri kararının verilmesinin temel şartlarından biri olan davacının iddiasında haklı olduğuna dair belirtilerin olması şartı, Mah- kemeler Yasası’nın 41. Maddesinde bile ikinci temel şart olarak belirtil- mesine rağmen YİM 19/2025, D. No 13/2025, YİM 32/2025, D. No 8/2025, sayılı davalarda ve Yüksek Mahkemenin birçok kararında, ilk önce bu şartın gerçekleşip gerçekleşmediği ile ilgili bir değerlendirme yapılması ve bunun sonrasında ciddi bir davanın olup olmadığının karara bağlanması daha doğru ve uygun bir yaklaşım olduğu belirtilmiştir.¹⁰ YİM kararlarında, söz konusu şartın gerçekleşip gerçekleşmediği açıkça hukuka yani herhangi bir yasaya aykırılığı olup olmadığına göre değer- lendirilmektedir. Burada aranması gereken ‘tartışmaya yol açmayacak şekilde net’ olarak dava konusunun hukuka aykırı olması değil, davacı- nın iddiasında haklı olduğuna dair belirtilerin bulunmasıdır.¹¹ Örneğin,

⁹ KKTC Yargıtay/Hukuk 169/2018, D. No. 40/2018, 06.12.2018

¹⁰ KKTC YİM 19/2025, D. No 13/2025, 26.06.2025; KKTC YİM 32/2025, D. No 8/2025, 15.05.2025

¹¹ Tufan Erhürman, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İdari Yargılama Hukuku (1st edn, Işık Kitabevi Yayınları 2012) 237

YİM 27/2022, D. No 20/2022 sayılı davada, davalı tarafından çıkılan marina ve otel yapımı ihalesinin Kamu İhale Yasası'na aykırı olması nedeniyle mahkeme, dava konusu ihale kararının veya ihaleye çıkma kararının hukuka aykırı olduğunu tespit etmiş ve bu tespiti ışığında da davacının en temelde iddialarında haklı olduğuna dair belirtiler bulunduğu kanaatine varmıştır. İlgili davada davalı, Kamu İhale Yasası'nın, Temel İlkeler yan başlıklı 6. maddesine göre yürürlükteki mevzuat gereğince Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Raporu alınmasının gerekli olduğu işlerde ihaleye çıkmadan önce ÇED olumlu belgesinin alınmasının zorunlu olmasına rağmen, ÇED raporunu temin etmeden yapım işi içeren ihaleye çıkmıştır. Yapım işi, yürürlükteki mevzuata göre ÇED raporu alınması gereken işlerdendir.¹²

2.3. Ara Emri Verilmezse İleride Telafisi Mümkün Olmayacak Bir Zararın Doğması veya Eski Duruma Dönüşün Çok Zorlaşması

Mahkemeler ara emri ile ilgili değerlendirme yaparken, ara emrin verilmediği takdirde ortaya çıkacak zararın geri döndürülemez olabileceğini dikkate alır. Örneğin, mülkiyet hakkının elden çıkması, ticari itibarın zarar görmesi veya maddi bir kaybın yaşanması gibi durumlar telafisi imkânsız zararlar arasında sayılabilir. Bu nedenle, Mahkemenin ara emri kararını hızla ve etkin bir şekilde vermesini gerekir. Ara emrin temel amacı, mevcut durumun korunması ve dava sonunda elde edilecek hükmün davacı için bir anlam ifade etmesini sağlamaktır. Mevcut durum, ara emrinin talep edildiği zamandaki durumdur. Ara emri kararı verilmediği takdirde, mevcut durumun bozularak ileride telafisi mümkün olmayan bir zararın ortaya çıkacağı ve geriye dönüşün çok zor olacağı hususunda mahkemenin tatmin edilmesi halinde de ilgili mahkeme tarafından ara emri kararının verilmesi gerekir.

Konu ile ilgili emsal teşkil eden, YİM 35/2018, D. No: 12/18 sayılı davada, davacı Lefkoşa Türk Belediyesi'nin işletmesine yönelik aldığı mühürleme ve kapatma kararlarının iptalini ve bu işlemlerin yürütülmesinin durdurulmasını talep etmiştir. Davacı, belediye tarafından gönderilen bildirimlerin yasal dayanağının olmadığını ve işlemlerin yetkisiz bir şekilde gerçekleştirildiğini ileri sürerek ara emri talebinde bulunmuştur. Mahkeme, yürütmenin durdurulmasına yönelik ara emri kararı vermiş-

¹² KKTC YİM 27/2022, D. No. 20/2022, 01.07.2022

tir.¹³ Bu davada, davacı işletme sahibi olarak, belediye kararlarının yasalara aykırılığı nedeniyle ciddi zararlar göreceğini kanıtlamış ve mahkeme nezdinde bu gerekçeyle haklı bulunmuştur. Mahkeme, telafisi mümkün olmayan zararların doğabileceği kanaatine varmış ve yürütmenin durdurulmasına hükmetmiştir. Karar, Mahkemeler Yasası'nın öngördüğü “telafisi mümkün olmayan zarar” şartının uygulanmasına açık bir örnek teşkil etmektedir.

Aynı şekilde, YİM 55/2018, D. No 14/18 sayılı davada, davacı Gönyeli Belediyesi tarafından başlatılan alt geçit projesinin, mülküne zarar vereceği ve anayola olan bağlantısını engelleyeceği iddiasıyla ara emri talebinde bulunmuştur. Davacı, projenin devam etmesi halinde mülkiyet hakkının ihlal edileceğini öne sürmüştür.¹⁴ Mahkeme, projenin durdurulmasına yönelik geçici bir ara emri kararı vermiştir. Davacının talebi, Mahkemeler Yasası'nda belirtilen “ciddi bir uyuşmazlık konusu” ve “telafisi mümkün olmayan zarar” şartları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Alt geçit projesinin mülkiyet hakkını ihlal edeceği iddiası, uyuşmazlık konusunun ciddi olduğunu ortaya koymaktadır. Mülkün kullanımının engellenmesi, telafisi mümkün olmayan bir zarar doğuracağı için ara emri verilmiştir. Karar, davacının haklarının korunması için ara emri mekanizmasının etkin bir şekilde kullanıldığını göstermektedir.

2.4. Davanın Gecikmesinde Sakınca Bulunması:

Ara emri, yalnızca davanın zamanında çözülmesi durumunda etkili bir koruma sağlayabilir. Gecikme, taraflar arasında haksız bir durumun ortaya çıkmasına veya zararların büyümesine neden olabilir. Dolayısıyla, mahkemeler ara emri kararını, uyuşmazlığın zamanında çözülmesini sağlamak amacıyla verilmektedir.

Yargıtay/Hukuk 161/2017, D. No 37/2018 sayılı davada, davacı bir inşaat projesine ilişkin verilen geçici ara emirlerinin süresinin dolduğunu ve projeye devam edilmesi gerektiğini iddia ederek yeniden ara emri talep etmiştir. Mahkeme, mevcut durumun korunması ve davacının zarar görme riskinin önlenmesi amacıyla yeni bir ara emri vermiştir.¹⁵ Dava, Mahkemeler Yasası'ndaki “mevcut durumun korunması” ve “tela-

¹³ KKTC YİM 35/2018, D. No. 12/18, 13.04.2018

¹⁴ KKTC YİM 55/2018, D. No. 14/2018, 30.05.2018

¹⁵ KKTC Yargıtay/Hukuk 161/2017, D. No. 37/2018, 05.12.2018

fisi mümkün olmayan zarar” şartlarının bir arada değerlendirildiği bir örnektir. Mahkeme, projenin ilerlemesinin taraflar arasında geri dönülmesi zor bir duruma yol açabileceğini dikkate alarak ara emrini uygun bulmuştur. Karar, ara emrinin uyuşmazlık çözüm sürecindeki kritik rolünü ortaya koymaktadır.

2.5. Orantılılık İlkesine Uygunluk

Ara emri kararı, taraflar arasındaki dengeyi korumalıdır. Mahkeme, verilen kararın taraflardan birine aşırı bir yük bindirmemesi gerektiğini göz önünde bulundurur. Kararın adil ve uygun olmasını, keza uyuşmazlık taraflarının çıkarlarını eşit şekilde korumasını sağlamaktadır.

Mahkemenin, orantılılık ilkesini uyguladığı en önemli kararlardan biri olan YİM 66/2018, D. No 21/2018 sayılı davada, davacı bir otel ve casino projesine ilişkin Bakanlar Kurulu’nun verdiği izinlerin yasalara aykırı olduğunu iddia etmiş ve yürütmenin durdurulmasını talep etmiştir. Mahkeme, tarafların itirazlarını dinledikten sonra yürütmenin durdurulması yönünde karar almıştır. Davada, “ciddi bir uyuşmazlık konusu” ve “orantılılık ilkesi” öne çıkmaktadır.¹⁶ Davacının iddiaları, projeye ilişkin ciddi bir hukuki sorun olduğunu ortaya koymuştur. Mahkeme, bireysel haklar ve kamu menfaati arasında bir denge kurarak ara emri kararı vermiştir. Karar, ara emri mekanizmasının yalnızca bireysel hakları değil, aynı zamanda kamu menfaatini koruma işlevini de yerine getirdiğini göstermektedir. KKTC Anayasa Mahkemesi 7/2021, D. No 5/2021 sayılı davada, yürürlüğün durdurulması kararının verilebilmesi için, yürürlüğün durdurulması kararının verilmesi sonucunda elde edilecek olan kamu yararının, durdurulmamasından daha fazla olması gerektiği açıkça belirtilmiştir.¹⁷

3. Ara Emri Kararı Verilmesinin Amacı

Hukuki sistemler, bireylerin haklarını koruma ve adaletin sağlanmasını temin etme amacıyla çeşitli mekanizmalar geliştirmiştir. Bu mekanizmalardan ara emri de bir geçici koruma tedbiri olarak, özellikle uyuşmazlıkların çözümünde zamanlama ve denge açısından kritik bir rol

¹⁶ KKTC YİM 66/2018, D. No. 21-2018, 17.07.2018

¹⁷ KKTC Anayasa Mahkemesi 7/2021, D. No 5/2021, 24.06.2021

oynar.¹⁸ Yargılama süreçlerinin doğası gereği uzun süre alabilmesi ve nihai kararın verilmesine kadar geçen sürede tarafların haklarının korunması ihtiyacı, geçici koruma tedbirlerinin önemini ortaya koyar. Bu bağlamda, ara emri, tarafların haklarının dava sürecinde güvence altına alınmasını sağlayan önemli bir araçtır.¹⁹ Bu çerçevede, bir geçici koruma tedbiri olarak ara emrinin amaçları aşağıda sıralanmıştır:

• **Hakların Korunması:** Hukuk sistemleri, bireylerin temel haklarını koruma amacıyla tasarlanmıştır. Bu bağlamda geçici koruma tedbirleri, tarafların yargılama sürecinde haklarının güvence altına alınmasını sağlamak için büyük önem taşır.

• **Mevcut Durumun Muhafazası:** Geçici koruma tedbirlerinin bir diğer temel amacı, dava konusu uyuşmazlıkta mevcut durumun muhafaza edilmesidir. Yargılama süreci genellikle uzun sürdüğünden, uyuşmazlık konusu durumun bu süreç boyunca değişmeden korunması gerekir. Ara emri, tarafların dava sonuçlanıncaya kadar statükoyu korumasına olanak tanır. Tarafların haklarının güvencede tutulmasının yanı sıra yargılama sürecinin sonunda alınacak kararların uygulanabilirliğini de sağlamaktadır. Bir kira sözleşmesinin geçerliliği üzerine bir uyuşmazlık söz konusu olduğunda, mahkeme, kira ilişkisinin dava sürecinde devam etmesini sağlamak için ara emri verebilir. Davanın sonucunda mahkemenin vereceği kararın uygulanabilirliğini korur.²⁰ Eğer mevcut durum muhafaza edilmezse, yargılama sonunda verilen karar, tarafların haklarını etkili bir şekilde yerine getiremeyebilir. Yargıtay/Hukuk 144/2020 D. No 4/2024 sayılı davada Yüksek Mahkeme, Alt Mahkemenin verdiği emrin mevcut durumun muhafazasına yönelik olmadığından ve bu amacın dışına çıkılarak verilen emrin mevcut durumu muhafaza amacına hizmet etmediğinden ara emri kararını iptal etmiştir ve kararında bir ara emrinin amacının, mevcut durumun dava görüşülüp neticeye bağlanıncaya kadar muhafaza edilerek dava sonunda verilecek hükmün bir anlam ifade edebilmesinin sağlanması olduğu belirtilmiştir. Mevcut durumun muhafazasını sağlamak için verilecek olan ara emri kararının içeriği her somut

¹⁸ Turgut Kalpsüz, 'İhtiyati Tedbir Kararlarının Uygulanması ve İcra Hukuku' (2020) 25 (1) İstanbul Hukuk Mecmuası, 45, 51

¹⁹ Canan Arat, 'İhtiyati Tedbirlerin Hukuki Etkileri: Teorik ve Pratik Bir Yaklaşım' (2021)29(3) Medeni Hukuk İncelemeleri Dergisi 311, 320

²⁰ Hüseyin Hatemi, 'Hukuki Koruma Tedbirlerinde Orantılılık İlkesi' (2019) 18 (3) Yargıtay Kararları İnceleme Dergisi. 215, 220-225

olaya göre farklılık göstermektedir. Bir tahliye veya işgal davasında mevcut durumun korunması binaya müdahalenin engellenmesi ile sağlanabilir. Bir alacak davasında mevcut durumun korunması, talep edilen alacaklı miktarın dava sonunda verilecek bir hüküm sonrasında tahsil edilebilmesini sağlayacak şekilde emirlerin verilmesini içerir ve bu amaçla davalının talep edilen miktarları karşılayacak oranda malvarlıklarını elden çıkarması engellenebilir. Talep edilen emir dava sonunda verilecek hükmün bir anlam ifade etmesini sağlamayacak ve statükoyu korumayacak yönde ise Alt Mahkemenin talep edilen emirleri vermemesi gerektiği belirtilmiştir.²¹ Yargıtay/Hukuk 97/2015, D. No 35/2016 sayılı davada verilen kararda ise ‘bir gayrimenkul mal üzerindeki tasarruf hakkının dava konusu olduğu hallerde men’i müdahale verirken, önce, tarafların statükosunun davanın neticesine değin nasıl etkileneceğini, sonra böyle bir ara emrinin yol açacağı zararın hangi tarafı daha zor duruma düşüreceğini saptamak gerekmektedir.’²² denilerek mahkemenin ara emri kararı verilmesi halinde mevcut durumun değişip değişmeyeceğinin tespit edilmesi gerektiği ve değişecek olması halinde de ara emri kararı verilmemesi gerektiği belirtilmiştir.

• **Zararın Önlenmesi:** Geçici koruma tedbirleri, tarafların dava sürecinde telafisi mümkün olmayan zararlarla karşılaşmasını engellemeyi amaçlamaktadır. Telafisi mümkün olmayan zarar, hukuki anlamda, davanın sonucunda alınacak kararlarla giderilemeyecek nitelikte bir kayıp veya mağduriyet anlamına gelmektedir.²³ Bazı durumlarda hiçbir zaman kaybetmeden karar verilmesi gerekmektedir. Aksi halde çok kısa bir süre bile telafisi imkansız zararlara sebep olarak hak kayıplarına yol açabilir.²⁴ Ara emri, bu tür zararların oluşumunu engellemek için kullanılmaktadır.

• **Adil Yargılama Sürecinin Desteklenmesi:** Adil yargılama hakkı, modern hukuk sistemlerinin temel ilkelerinden biridir.²⁵ Geçici koruma tedbirleri, taraflar arasında eşitlik ve dengeyi koruyarak yargılama

²¹ KKTC Yargıtay/Hukuk, 144/2020, D. No 4/2024, 09.02.2024

²² KKTC Yargıtay/Hukuk, 97/2015, D. No 35/2016, 19.07.2016

²³ Hakan Karagöz, ‘İhtiyati Tedbir Kararlarının Üçüncü Kişilere Etkisi’ (2018) 31 (2) Türk Hukuk Araştırmaları Dergisi, 89, 98-106

²⁴ Yılmaz (n 2) 30

²⁵ Mehmet Demir, İhtiyati Tedbir Kararları ve Uygulama Örnekleri (4th edn, Seçkin Yayıncılık 2020) 45-46

sürecinin adil bir şekilde ilerlemesine katkı sağlamaktadır. Taraflardan birinin diğerine karşı üstünlük sağlamasını veya yargılama sürecini kötü niyetli bir şekilde manipüle etmesini engellemektedir. Bu yönüyle, adil yargılama sürecini destekleyen önemli bir hukuki araçtır.

SONUÇ

KKTC Hukuku'ndaki ara emri, tüm geçici koruma tedbirlerini kapsayan merkezi bir mekanizma olarak daha esnek ve bütüncül bir yapı sunmaktadır. Ara emri, tarafların haklarının korunması ve yargılama sürecinin adil bir şekilde yürütülmesi açısından önemli işlevler üstlenir. Bu geniş kapsamlı düzenleme, uyuşmazlığa ilişkin esnek çözümler sunarken mahkemelerin sorumluluğunu da artırmaktadır. Ancak, geçici koruma adaletin sağlanmasına yönelik yeni yaklaşımların geliştirilmesine ışık tutmaktadır.

KKTC Hukuku'nda ara emri, Mahkemeler Yasası'nın 41. maddesi temel alınarak düzenlenmiş ve tüm geçici koruma tedbirlerini tek bir başlık altında toplamıştır. Geçici tedbirlerin tek bir çatı altında toplanmasını sağlarken, uygulamada geniş bir esneklik sunmaktadır. Bir uyuşmazlıkta hem ihtiyati tedbir hem de ihtiyati haciz veya delil tespiti gibi talepler, ara emri altında değerlendirilebilir. Mahkemeler, ara emri kararı verirken uyuşmazlık konusu olayda ciddi bir dava sebebinin olup oluşmadığını; davacının iddiasında haklı olduğuna dair belirtiler olup olmadığını; telafisi mümkün olmayan zarar riski veya geriye dönüşün çok zorlaşacağı gibi genel şartların var olup olmadığını araştırmaktadır. Mahkeme, bu araştırma sonucunda şartların tümünün bir arada oluştuğuna kanaat getirirse ara emrine karar vermektedir.

KAYNAKÇA

Arat C, 'İhtiyati Tedbirlerin Hukuki Etkileri: Teorik ve Pratik Bir Yaklaşım' (2021) 29(3) Medeni Hukuk İncelemeleri Dergisi 311-332

Demir M, İhtiyati Tedbir Kararları ve Uygulama Örnekleri (4th edn, Seçkin Yayıncılık 2021)

Erhürman T, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İdari Yargılama Hukuku (1st edn, Işık Kitabevi Yayınları 2012)

Hatemi H, 'Hukuki Koruma Tedbirlerinde Orantılılık İlkesi' (2019) 18(3) Yargıtay Kararları İnceleme Dergisi 215- 230

Kalpsüz T, 'İhtiyati Tedbir Kararlarının Uygulanması ve İcra Hukuku' (2020) 25(1) İstanbul Hukuk Mecmuası 45-60

Karagöz H, 'İhtiyati Tedbir Kararlarının Üçüncü Kişilere Etkisi' (2018) 31(2) Türk Hukuk Araştırmaları Dergisi 89-110

Külahçı Ş, KKTC Özel Hukuku Cilt 1 Aile Hukuku (1st edn, On İki Levha Yayıncılık 2020)

Lokmanoğlu SY, '6100 Sayılı Yasa Uyarınca Tahkim Yargılamasında Geçici Hukuki Koruma Tedbirleri', (2020) 11 (44) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 203-238

Sözmener H, Aile Hukuku (2nd edn, Okman Printing Ltd. 2020)

Yılmaz E, Geçici Hukuki Himaye Tedbirleri (1st edn, Yetkin Yayınları 2001)

Mevzuat

KKTC Mahkemeler Yasası, 9/1976, Kabul Tarihi: 17.03.1976, RG 08.04.1976/25

Mahkeme Kararları

KKTC Yargıtay/Aile 5/2013, D. No. 1/2015, 20.02.2015

KKTC Anayasa Mahkemesi 7/2021, D. No 5/2021, 24.06.2021

KKTC YİM 19/2025, D. No 13/2025, 26.06.2025

KKTC YİM 27/2022, D. No. 20/2022, 01.07.2022

KKTC YİM 32/2025, 8/2025, 15.05.2025

KKTC YİM 35/2018, D. No. 12/2018, 13.04.2018

KKTC Yargıtay/Hukuk 42/2025, D. No 18/2025, 27.06.2025

KKTC YİM 55/2018, D. No. 14/2018, 30.05.2018

KKTC Yargıtay/Hukuk 59/2023, D. No 11/2023, 18.05.2023

KKTC YİM 66/2018, D. No. 21/2018, 17.07.2018

KKTC Yargıtay/Hukuk, 97/2015, D. No 35/2016, 19.07.2016

KKTC Yargıtay/Hukuk 114/2018, D. No. 23/2018, 03.07.2018

KKTC Yargıtay/Hukuk 144/2020, D. No 4/2024, 09.02.2024

KKTC Yargıtay/Hukuk 161/2017, D. No. 37/2018, 05.12.2018

KKTC Yargıtay/Hukuk 169/2018, D. No. 40/2018, 06.12.2018

- Araştırma Makalesi -

**FROM LEGAL GAP TO INSTITUTIONAL ARCHITECTURE:
TÜRKİYE’S CRYPTO ASSET REFORM***

(HUKUKİ BOŞLUKTAN KURUMSAL MİMARİYE: TÜRKİYE’NİN KRİPTO VARLIK
REFORMU)

Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. İbrahim Yaşar GÖK**

ABSTRACT

Türkiye's 2024-2025 crypto asset reform is a significant step towards legal certainty in digital finance. Following years of isolated measures, Law No 7518 amended the Capital Markets Law to create an integrated regulatory framework for crypto assets. It introduces supervision by the Capital Markets Board, which operationalises the law through secondary regulations. Complementary rules, directive, guidance and standards are provided by the Central Securities Depository, the Financial Crimes Investigation Board, TÜBİTAK, the Banking Regulation and Supervision Agency, and the Turkish Capital Markets Association. This study explores the reform’s impact on investor protection, financial stability, and regulatory governance. It reviews also the main features of the European Union’s Markets in Crypto-Assets Regulation and legal approaches in the United States, the United Kingdom, and Japan. Türkiye’s approach balances innovation with supervision and aligns domestic

^H Hakem denetiminden geçmiştir.

* Bu makale 14.11.2025 tarihinde Yayınımıza ulaşmış olup, 30.11.2025 tarihinde birinci hakem; 02.12.2025 tarihinde ikinci hakem onayından geçmiştir.

** Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü Öğretim Üyesi, ibrahimgok@sdu.edu.tr, ORCID ID: orcid.org/0000-0003-3941-1512

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support

Bu makaleye atıf için; GÖK, İbrahim Yaşar, “From Legal Gap to Institutional Architecture: Türkiye’s Crypto Asset Reform” Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi, Cilt No.: 17, Sayı No.: 38, 2025, s. 127-166.

practice with global standards. Gaps remain though in areas such as stablecoins, decentralised finance, investor compensation and professional capacity.

Keywords: Crypto Assets, Regulation, Capital Markets, Türkiye, Comparative Law

ÖZ

Türkiye'nin 2024–2025 kripto varlık reformu, dijital finans alanında hukuki belirliliğe yönelik önemli bir adımdır. Yıllarca süren münferit önlemlerin ardından, 7518 sayılı Kanun, Sermaye Piyasası Kanunu'nda değişiklikler yaparak kripto varlıklara ilişkin bütünlüklü bir düzenleyici çerçeve oluşturmuştur. İkincil düzenlemelerle kanunu işler hale getiren Sermaye Piyasası Kurulu'nun gözetimi getirilmiştir. Tamamlayıcı kural, yönerge, rehber ve standartlar ise Merkezi Kayıt Kuruluşu, Mali Suçları Araştırma Kurulu, TÜBİTAK, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ve Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği tarafından sağlanmaktadır. Bu çalışma, reformun, yatırımcı koruması, finansal istikrar ve düzenleyici yönetim üzerindeki etkilerini incelemektedir. Yanı sıra, Avrupa Birliği'nin Kripto Varlık Piyasaları Düzenlemesi'nin temel özellikleri ile Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve Japonya'daki hukuki yaklaşımları değerlendirmektedir. Türkiye'nin yaklaşımı inovasyon ile gözetim arasında bir denge kurmakta ve yerel uygulamayı küresel standartlarla uyumlu hale getirmektedir. Ancak stabil kripto varlıklar, merkeziyetsiz finans, yatırımcı tazmini ve mesleki kapasite gibi alanlarda hâlen boşluklar bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kripto Varlıklar, Düzenleme, Sermaye Piyasaları, Türkiye, Karşılaştırmalı Hukuk

I. Introduction

Crypto assets appeared first following the 2007-2008 global financial crisis, and today they represent a major challenge to today's financial regulatory order. Bitcoin appeared in Satoshi Nakamoto's 2008 whi-

te paper as a peer-to-peer form of electronic money system designed to operate without centralized oversight¹. Many even argued it as a response to some extent to weaknesses in the financial system. A small-scale experiment has since grown into a global market by very high volume and volatility. Digital assets have developed into complex financial instruments and are traded across nations, attracting both institutional and retail investors. These relatively fast developments have confronted regulators with a dilemma. Innovation that promises efficiency and inclusion can generate instability and distrust in the absence of legal coverage. That's why, legal systems worldwide have to reconsider the balance between private innovation in technology and the public responsibility to maintain market integrity.

The early phase of this evolution was mostly retail investor and online communities oriented, focused on a decentralized system ideal. The mid-2010s marked a commercial turn with the rise of exchanges and initial coin offerings. It led the first regulatory reactions, most notably Japan's 2016 amendment to its Payment Services Act (PSA)². This was a response to the Mt Gox Case, which was the biggest Bitcoin exchange in the world, until it collapsed and up to 850,000 Bitcoins vanished in 2014³. By the late 2010s, institutional investors increasingly hold more crypto assets⁴. Stablecoins such as USDT and USDC became widely used⁵, blurring the line between payment systems and capital markets.

By 2020, crypto assets had become structural components of global finance. Yearly trading volume reached 131 trillion USD in 2021⁶.

¹ Satoshi Nakamoto, 'Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System' (2008) <<https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>> accessed 2 November 2025

² Mai Ishikawa, 'Designing Virtual Currency Regulation in Japan: Lessons from the Mt Gox Case' (2017) 3(1) Journal of Financial Regulation 125

³ Fazilat Mirakhmedova and Filiz Tepecik, 'Kripto Dolandırıcılık ve Hukuki Düzenlemeler: Japonya Örneği' (2025) 11(2) Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 863

⁴ Xiaoran Huang, Juan Lin and Peng Wang, 'Are Institutional Investors Marching into the Crypto Market?' (2022) 220 Economics Letters 110856

⁵ Capgemini, 'The Evolution and Impact of Stablecoins in Global Markets' (2025) <<https://www.capgemini.com/us-en/wp-content/uploads/sites/30/2025/08/Evolution-and-Impact-of-Stablecoins-in-Global-Markets-POV.pdf>> accessed 4 November 2025

⁶ CoinCodex, 'Crypto Trading Volume Tracker' (2025) <<https://coincodex.com/trading-volume/>> accessed 4 October 2025

Industry data suggested over 400 million users worldwide in 2022⁷ with rapid growth in market capitalisation. Yet the downturn of 2022 and the collapse of major exchanges such as FTX, Genesis, Voyager Digital and BlockFi with more than 4 million users⁸ revealed serious governance failures, poor asset segregation, and the lack of investor protections.

These crises transformed what had long been a regulatory delay into a formal regulatory response. Three weaknesses specially made legal intervention necessary. First, the collapse of several intermediaries revealed structural weaknesses. The questions arises whether asset segregation exists⁹ and reserve composition is transparent. Second, the unchecked growth of stablecoins cause worries about monetary and financial stability and pose a threat to global financial system¹⁰. Third, fragmented anti-money laundering (AML) and counter-terrorism-financing (CTF) enforcement highlights the limits of cross-border supervision¹¹. In response, international bodies took more active steps toward formalising global standards and developing regulatory frameworks. Between 2019 and 2023, the Financial Stability Board (FSB) recommended global regulatory framework¹² and Financial Action Task Force (FATF) introduced first major global standards. The European Union (EU) adopted the Markets in Crypto-Assets Regulation (MiCA), effective from June 2023¹³. By 2025, it is expected that %60 of FSB members aligns with

⁷ Triple A, 'Cryptocurrency Ownership Data' (2025) <<https://www.triple-a.io/cryptocurrency-ownership-data>> accessed 2 November 2025

⁸ Radhika Patel and Jonathan Rose, 'A Retrospective on the Crypto Runs of 2022' (May 2023) Chicago Fed Letter No. 479 <<https://www.chicagofed.org/publications/chicago-fed-letter/2023/479>> accessed 2 October 2025

⁹ Hossein Nabilou, 'The Law and Macroeconomics of Custody and Asset Segregation Rules: Defining the Perimeters of Crypto-Banking' (2022) Amsterdam Law School Research Paper 2022-09

¹⁰ Heike Joebges, Hansjörg Herr and Christian Kellermann, 'Crypto Assets as a Threat to Financial Market Stability' (2025) 15 Eurasian Economic Review 473

¹¹ Aline Renda and Stefano Caneppele, 'Compliant or not Compliant? The Challenges of Anti-Money-Laundering Regulations in Crypto Assets: The Case of Switzerland' (2024) 27(2) Journal of Money Laundering Control 363

¹² FSB, 'FSB Global Regulatory Framework for Crypto-Asset Activities' (17 July 2023) <<https://www.fsb.org/2023/07/fsb-global-regulatory-framework-for-crypto-asset-activities/>> accessed 5 November 2025

¹³ Regulation (EU) 2023/1114 on Markets in Crypto-Assets [2023] OJ L150/40

the FSB Framework¹⁴. In the United States (USA), GENIUS Act is signed into law in July 2025, which regulate stablecoins¹⁵. Securities and Exchange Commission (SEC) also unveiled its agenda to propose rules for digital asset trading¹⁶.

Türkiye's encounter with this transformation has mostly developed in parallel with international regulatory trends. The country experienced relative early and enthusiastic adoption of digital-asset trading. Yet exchanges operated with minimal supervision, and investors lacked enforceable rights. This has changed in 2024 with Law No. 7518, amending the Capital Markets Law (CML) No. 6362¹⁷. The amendment brings a systemic integration of crypto markets into existing capital markets framework. Capital Market Board (*Sermaye Piyasası Kurulu*, SPK) implements Supervisory authority. It responsible for secondary regulation and issued two communiqués, III-35/B.1¹⁸ and III-35/B.2¹⁹, by setting out licensing, capital, and conduct requirements for intermediaries. In the legal framework, the Central Securities Depository (*Merkezi Kayıt Kuruluşu*, MKK) was tasked with maintaining a unified ledger of client balances under the Crypto Asset Central Registry System (*Kripto Varlık Merkezi Kayıt Sistemi*, KVMKS) Directive. The Financial Crimes Investigation Board (*Mali Suçları Araştırma Kurulu*, MASAK) extended its compliance framework to digital asset providers, placing them under existing AML and CTF rules.

¹⁴ PwC, 'PwC Global Crypto Regulation Report 2025' (2025) <<https://legal.pwc.de/content/services/global-crypto-regulation-report/pwc-global-crypto-regulation-report-2025.pdf>> accessed 29 October 2025

¹⁵ World Economic Forum, 'How the US GENIUS Act and EU's MiCA Signal Transatlantic Convergence on Crypto Rules' (2025) <<https://www.weforum.org/stories/2025/09/us-genius-act-eu-mica-convergence-crypto-rules/>> accessed 6 November 2025

¹⁶ Reuters, 'US SEC Unveils Agenda to Revamp Crypto Policies, Ease Wall Street Rules' (2025) <<https://www.reuters.com/legal/government/us-sec-unveils-agenda-revamp-crypto-policies-ease-wall-street-rules-2025-09-04/>> accessed 2 November 2025

¹⁷ Capital Markets Law, No 6362, Acceptance Date: 06.12.2012, Official Gazette: 30.12.2012/28513 (as amended by Law No 7518, Official Gazette, 2 July 2024, No 32590)

¹⁸ SPK, 'Communiqué on the Establishment and Operating Principles of Crypto-Asset Service Providers' (III-35/B.1), Official Gazette 13 March 2025 No 32840

¹⁹ SPK, 'Communiqué on the Operating Procedures and Capital Adequacy of Crypto-Asset Service Providers' (III-35/B.2), Official Gazette 13 March 2025 No 32840

These measures transformed a fragmented system into a regulated one of the national financial system. Aligning domestic rules with emerging global standards revealed regulatory progress and strengthened Türkiye's position within the international financial system. Accordingly, the reform brought together stability need and strategic purpose. It now integrates Türkiye more confidently into the evolving landscape of digital finance. In this context, this paper has three research aims. The first one is to explore how Türkiye's legal framework for crypto assets has evolved. The second one is to frame the institutional architecture brought by the law. The third one is to evaluate the challenges and implications of the reform for investor protection, financial stability, and institutional governance, along with some policy suggestions. Hence, it contributes to the growing literature on the legal integration of digital finance by showing how a middle-income economy applies global regulatory ideas into domestic law.

The paper proceeds as follows. Section II reviews the evolution of Türkiye's crypto asset regulation and outlines its main components. Section III looks at the institutional design of the new framework. Section IV provides an overview of regulatory approaches for some developed economies. Section V discusses the challenges and implications of the reform and puts forward some policy recommendations for better implementation. Section VI concludes the study.

II. The Turkish Legal Reform

A. Pre-Reform Legal Gap and Its Consequences

Since the first digital-asset trading began in 2013²⁰, Türkiye has approached crypto assets with caution. The market has expanded in practice so far without a clear legal definition or any public authority formally responsible for its oversight. This uncertain environment in Türkiye was no coincidence though. It reflected a careful institutional stance, much like in many other countries during the early phase of crypto assets. The first official reaction came in November 2013. The Banking Regulation and Supervision Agency (*Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu*, BDDK) stated that Bitcoin and similar virtual currencies

²⁰ BtcTurk Bilgi Platformu, 'BtcTurk Nasıl Kuruldu?' (2024) <<https://bilgiplatformu.btcturk.com/btcturk-kripto/btcturk-nasil-kuruldu/>> accessed 2 November 2025

could not be regarded as electronic money under the Law on Payment and Securities Settlement Systems, Payment Services and Electronic Money Institutions (Law No 6493), given their nature and the fact that they weren't issued against collected funds. BDDK also indicated that such instruments couldn't be supervised or regulated within the scope of this Law²¹.

Another institutional reaction had come from the SPK in 2018. It issued an announcement on Digital Asset (Token) Sales through its Bulletin No 2018/42. In that statement, the SPK clarified that so-called crypto asset or token sales were outside the scope of its regulation and supervision, warning that such offerings lacked legal safeguards and carried a high degree of risk. The SPK further cautioned that fundraising activities resembling public offerings could lead enforcement under the CML²².

This early position left the legal status of crypto assets undefined for a long time. It was neither prohibited nor properly recognised. But after 2020, State took some action and implemented two binding measures. The first one was the Regulation on the Non-Use of Crypto-Assets in Payments, issued by the Central Bank of the Republic of Türkiye (*Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası*, TCMB) in April 2021. It banned the use of crypto assets as means of payment and prohibited intermediaries from facilitating such transactions²³. The TCMB justified the measure by citing volatility, anonymity, the absence of a central authority, and the fact that crypto assets are not subject to any regulation or supervision mechanism. It identified these factors as risks to financial stability and investor protection²⁴.

²¹ BDDK, 'Basın Açıklaması: Bitcoin Hakkında' (2013) <<https://www.bddk.org.tr/Duyuru/EkGetir/83>> accessed 2 November 2025

²² SPK, 'Bülten 2018/42: Dijital Varlık (Token) Satışları (ICO) Hakkında Duyuru' (2018) <<https://spk.gov.tr/data/61e0b4db1b41c613a0d633dc/2018-42.pdf>> accessed 2 November 2025

²³ Regulation on the Non-Use of Crypto-Assets in Payments, Official Gazette 16 April 2021 No 31456

²⁴ TCMB, 'Basın Açıklaması: Kripto Varlıkların Ödemelerde Kullanılmamasına Yönelik Düzenleme Çalışması Tamamlanmıştır' (2021) <<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/cb1ed23f-b036-4209-bcd1-ea5a07c2ab87/DUY2021-17.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-cb1ed23f-b036-4209-bcd1-ea5a07c2ab87-nzp3drf>> accessed 2 November 2025

The second measure was the amendment to the Regulation on Measures Regarding the Prevention of Laundering Proceeds of Crime and the Financing of Terrorism (Measures Regulation, hereafter), issued by the MASAK in May 2021. The amendment for the first time classified crypto asset service providers (CASPs) as obliged entities. It extended to them the standard AML and CTF obligations applicable to financial institutions²⁵. These two measures, however, provided only limited oversight. They left key areas such as licensing, custody, and investor protection largely untouched.

The absence of effective supervision soon became untenable. Then the collapse of the Thodex exchange in 2021 left hundreds of thousands of investors without compensation²⁶. It revealed how unlicensed intermediaries could gather vast sums of client assets, which was estimated at around two billion US dollars²⁷, mostly outside the protection of the law. The episode also drew attention and some criticism from the international community. In its 2021 Enhanced Follow-Up Report, the FATF decided that Türkiye hadn't taken necessary steps to address the requirements under Recommendation 15 on 'New Technologies'. This concerns virtual assets and virtual-asset service providers (VASPs). The report observed that Türkiye lacked any system for licensing or supervising VASPs to identify or mitigate AML and CTF risks linked to such activities. As a result, Türkiye's compliance with Recommendation 15 was downgraded to 'non-compliant', indicating the need for comprehensive legislative reform²⁸.

At the same time, the macroeconomic environment intensified the problem. The first major wave of lira depreciation in late 2021. Then followed a prolonged period of high inflation. That led many households to perceive crypto assets as a hedge against currency instability and the

²⁵ MASAK, 'Regulation on Measures Regarding the Prevention of Laundering Proceeds of Crime and the Financing of Terrorism', Official Gazette 1 May 2021 No 31471

²⁶ TRT Haber, 'Thodex'in Kurucusu 2 Milyar Dolarlık Vurgun Soruşturması' (2021) <<https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/thodexin-kurucusu-2-milyar-dolarlik-vurgun-sorusturmasi-574973.html>> accessed 2 November 2025

²⁷ *ibid*

²⁸ FATF, 'Anti-Money Laundering and Counter-Terrorist Financing Measures — Türkiye: 1st Enhanced Follow-Up Report & Technical Compliance Re-Rating' (2021) <<https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/fur/Follow-Up-Report-Turkey-2021.pdf.coredownload.pdf>> accessed 2 November 2025

erosion of their savings. It was also commonly pursued as a source of additional income, and for some individuals, even as a full-time occupation as cryptocurrency investors. According to the International Monetary Fund (IMF) and the Bank for International Settlements (BIS), crypto asset trading in Türkiye reached remarkable levels by 2021-2022. The IMF reported about 15 million client accounts, and daily transaction volumes of USD 1–2 billion, comparable to domestic FX markets²⁹. BIS data placed Türkiye among the most active countries worldwide in retail crypto trading³⁰. Türkiye ranked twelfth globally in the 2023 Global Crypto Adoption Index and fourth worldwide in raw cryptocurrency transaction volume, with an estimated USD 170 billion between July 2022 and June 2023³¹. Empirical analysis also showed that Turkish crypto users were demographically diverse and comprises payment users, investors, and active traders³². These all indicate that Türkiye had become one of the world's largest unregulated crypto markets.

While Türkiye's domestic approach remained unchanged, international regulatory efforts have gained strong momentum. From 2021 onward, standard-setting bodies such as the Financial Stability Board and also the EU with the adoption of MiCA in 2023³³ began shaping a more structured global approach to digital asset supervision. For Türkiye, as a member of the FATF, these developments underscored the need to ensure that national practice evolves in step with emerging international frameworks.

Between mid-2021 and mid-2024, however, no additional binding measure was introduced beyond the MASAK amendment of May 2021.

²⁹ IMF, 'Republic of Türkiye: 2022 Article IV Consultation – Staff Report' (IMF Country Report No 23/303, January 2023) 36–37

³⁰ BIS, 'Crypto Trading and Bitcoin Prices: Evidence from a New Database of Retail Adoption' (BIS Working Paper No 1049, November 2022)

³¹ Chainalysis, 'The 2023 Global Crypto Adoption Index' (2023) <<https://www.chainalysis.com/blog/2023-global-crypto-adoption-index/>> accessed 2 November 2025; Chainalysis, 'Middle East and North Africa Crypto Adoption' (2023) <<https://www.chainalysis.com/blog/middle-east-north-africa-mena-cryptocurrency-adoption/>> accessed 2 November 2025

³² Lennart Ante, Florian Fiedler, Fred Steinmetz and Ingo Fiedler, 'Profiling Turkish Cryptocurrency Owners: Payment Users, Crypto Investors and Crypto Traders' (2023) 16 Journal of Risk and Financial Management 239

³³ Regulation (EU) 2023/1114 on Markets in Crypto-Assets (n 13)

During this period, the TCMB, the SPK, and the Ministry of Treasury and Finance monitored the sector closely but did not issue any new regulations. Public statements mostly referred to preparations for a forthcoming legal framework, yet no draft was published. This interim phase reflected a cautious regulatory stance, until Parliament initiated comprehensive reform in July 2024.

B. The 2024 Reform: Integrating Crypto Assets into Capital Markets Law

The comprehensive reform of 2024 was enacted through amending the CML rather than creating a separate statute³⁴. Integrating crypto assets into the existing architecture of Turkish financial regulation and not treating them as an external domain like EU's MiCA has its advantages and disadvantages. On the one hand, the amendment falls short of providing a clear solution to the problems in details such as the legal characteristics of crypto assets, the clarification of the audit mechanism, and the legal system to which the platforms will be subject³⁵. The Turkish Law is thus narrower in scope compared to MiCA and primarily includes limited regulations³⁶. On the other hand, creating a framework within the structure of capital-markets law allowed SPK to supervise crypto asset activities through familiar institutional methods.

1. What falls inside the perimeter

With the amendment, five main definitions were added to the Article 3 of CML, which normally gives the definitions of key terms and also the abbreviations. A 'crypto asset' is defined any intangible asset expressing value or rights, created and stored electronically using distributed-ledger (or similar) technology and distributed over digital networks³⁷.

³⁴ Capital Markets Law No 6362 (n 17)

³⁵ Himmet Koç, '7518 Sayılı Kanunla Getirilen Düzendeki Kripto Varlıklara Yönelik Bir Analiz' (2025) 15(1) Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 906

³⁶ Gökhan Cindemir, 'Avrupa Birliği ve Türkiye'de Kripto Varlık Hukuku: MiCA ile 7518 Sayılı Kanun'un Tanımlamalar Açısından Karşılaştırılması' (2025) 25(2) Abant Sosyal Bilimler Dergisi 1145

³⁷ ibid art 3(1)(bb)

This definition broadly encompasses not only cryptocurrencies but also other crypto assets such as Non-Fungible Tokens (NFTs)³⁸. The provisions introduced in Article 3 and will be later explained Article 35/B(6) clarify how Turkish law conceptualizes and categorizes crypto assets within the capital markets framework. The definition in Article 3 establishes that crypto assets are legally recognized as a type of non-physical property, but it does not, on its own, classify them as capital market instruments. Rather, it functions as a broad technological and functional description, allowing the legal system to distinguish between different forms of crypto assets based on the rights they grant. Not considering the legal nature of crypto assets as money, goods, medium of exchange, or capital market instruments would cause inevitable further discussions regarding the legal nature of crypto assets³⁹.

‘Crypto asset service provider’ refers to platforms, institutions offering crypto asset custody services and other entities authorized under CML⁴⁰. CASPs in this regard are conceptualized as a broad regulatory category⁴¹. This broad formulation of CASP gives the regulator some flexibility to adapt to evolving market structures.

A ‘platform’ is described covering venues for secondary trading, primary sale or distribution, exchange, transfer and related custody/operations⁴². This definition constructs platforms as multi-functional financial infrastructures rather than mere trading venues, recognizing their central role in both transactional flow and asset safekeeping. Yet preferring the term "platform" in the law and including the term "crypto asset platform" in the justification should be interpreted as the legislator's intention to distinguish this term from other concepts such as stock market trading platform⁴³.

While a ‘crypto asset custody service’ focuses on safeguarding either the asset itself or the private keys⁴⁴, by explicitly referencing private keys, the provision acknowledges the technical foundation of asset con-

³⁸ Koç (n 35) 908

³⁹ Koç (n 35) 918

⁴⁰ *ibid* art 3(1)(cc)

⁴¹ Cindemir (n 36) 1150

⁴² *ibid* art 3(1)(dd)

⁴³ Cindemir (n 36) 1152

⁴⁴ *ibid* art 3(1)(çç)

rol in distributed ledger systems. The clause also allows the SPK to determine additional forms of custody, making the regime adaptable to different technological configurations and risk profiles. A 'wallet' is recognised software/hardware/systems that stores those assets or private keys⁴⁵. Defining this term though it is not openly described in MiCA could be especially important for criminal law perspectives and could aim to prevent the confusion of definitions⁴⁶. These all set the boundaries for who and what is regulated⁴⁷.

A tokenisation bridge to capital markets was articulated under Article 13. It now enables the SPK to issue secondary regulations letting capital-markets instruments to be issued as 'crypto-assets' and kept in book-entry form on the electronic environment of service providers. SPK may yet force integration with MKK's registry⁴⁸. The provision thereby results a hybrid regulatory model in which capital market instruments may exist either within the conventional centralized registry or in a technologically distinct crypto-asset environment.

2. Who can operate, and on what terms

The amendment established in the newly articulated 35/B a regulatory framework for CASPs, by introducing licensing requirements, governance and ownership standards, technological and security obligations. It grants SPK a broad authority to regulate, supervise, and enforce rules on crypto assets' issuance, trading, custody and distribution⁴⁹.

Any CASP needs an SPK licence and can only carry out Board-designated activities. SPK sets the conditions for incorporation, ownership and fitness, managers and staff, organisation, capital and capital adequacy, IT/technology, share transfers, the activity set, and suspension/cessation⁵⁰. Share transfers without SPK approval are void against the register. Providers must run secure systems with internal control and risk units. They can only be authorised if their IT/technology meets Sci-

⁴⁵ *ibid* art 3(1)(aa)

⁴⁶ Cindemir (n 36) 1151

⁴⁷ *ibid* art 3(1)(aa-dd)

⁴⁸ *ibid* art 13(1) (additional provisions)

⁴⁹ *ibid* art 35/B(1)

⁵⁰ *ibid* art 35/B(2)

entific and Technological Research Council of Türkiye (*Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu*, TÜBİTAK) criteria⁵¹.

Article 35/B(3) sets strict eligibility and integrity requirements for shareholders and managers of CASPs, including financial soundness, transparent ownership, the absence of bankruptcy and criminal convictions or regulatory bans. Non-compliant shareholders must transfer their shares in six months⁵².

The law makes clear that CASPs are not automatically subject to the entire law, but only to (i) the special crypto provisions (35/B, 35/C, 99/B etc.) and (ii) those other articles to which these provisions expressly refer. If there any gap later arises those are filled by SPK secondary measures and specific decisions under Article 128(2). But if a rule would place obligations on banks, SPK seeks BDDK's opinion first⁵³. This confirms that the statutory text is only the skeleton of the regime. And the flesh will come from secondary legislation, communiqués, principles, and case-by-case decisions.

SPK is empowered to regulate and supervise crypto assets that confer capital market rights and to set principles for other blockchain based assets. By doing so, SPK seeks technical evaluations from TÜBİTAK or other public institutions. But the provision also clarified that such a regulatory approval does not constitute a state guarantee, while that transaction remains subject to general legal provisions. It was also pointed out that the authority of other institutions under related legislation is preserved (e.g., AML under Law No 5549). On the other hand, CML doesn't apply to crypto assets other than those referenced in 35/B(6) and those admitted to trade under 35/C(2)⁵⁴. Thus, all other crypto assets such as unlisted tokens, purely private or bilateral tokens, NFTs without capital-market characteristics, or tokens circulating entirely off regulated platforms remain outside this statute's regulatory reach. A prominent example of such crypto assets is the publicly known

⁵¹ *ibid* art 35/B(1)–(2)

⁵² *ibid* art 35/B(3)

⁵³ *ibid* art 35/B(4)–(5)

⁵⁴ *ibid* art 35/B(6)–(10)

"fan tokens", which are issued by sports clubs and grant fans benefits such as discounts on jerseys or priority purchases on season tickets⁵⁵.

A key regulatory distinction brought by Article 35/B(6) is to grant the SPK authority over crypto assets to provide rights specific to capital market instruments. These are the assets such as share-like, debt-like, or investment-like entitlements. For these assets, the SPK may issue regulations, adopt binding decisions, and impose measures or sanctions. In contrast, the same provision explicitly separates from this category those crypto assets whose value is inseparable from the technology that creates them. For such assets, the SPK may set rules for their sale or distribution on platforms. But they are not treated as capital market instruments, and therefore are not subject to the full regime applicable to securities.

3. How client relationships, markets and custody are supposed to work

The amendment establishes detailed rules governing the operations of CASPs⁵⁶. Agreements between CASPs and their clients is to be made in written or electronic form with verified identification. It requires compliance with AML laws. Platforms must establish effective internal complaint mechanisms and cannot limit their liability to clients. They are required to create formal listing procedures for crypto assets traded or offered on their platforms, subject to the principles set by SPK and possible technical evaluation by TÜBİTAK, while clarifying that listing does not constitute a state guarantee⁵⁷.

Prices on crypto trading platforms are formed freely, but any manipulative or improper actions that disrupt market integrity are prohibited. Platforms are required to ensure transparent, fair, and stable trading by setting monitoring systems, preventing market abuse, and reporting violations to the SPK. Disputes between platforms and clients follow general private law. SPK's operational approval doesn't mean that conducted transactions are covered under any state guarantee. Crypto assets are outside the CML investor-compensation scheme as adopted in Artic-

⁵⁵ Dilara Kankoç Aydın, 'Türk Ceza Kanunu ve Bankacılık Kanunu'ndaki Zimmet Suçları ile Karşılaştırmalı Olarak Kripto Varlık Hizmet Sağlayıcılarda Zimmet Suçu' (2025) (178) TBB Dergisi 321

⁵⁶ ibid art 35/C

⁵⁷ ibid art 35/C(1)-(2)

le 82 of CML. CASPs must also maintain secure, traceable, and confidential records of all crypto⁵⁸ and fund transfers in compliance with SPK and MASAK regulations⁵⁹. The so-called ‘Travel Rule’ is here applied that is an AML requirement and requires CASPs to share specific sender and recipient information.

The SPK is empowered to set rules for custody, investment advisory, and portfolio management services, as well as advertising standards, and issues licenses specifying the authorized activities of CASPs. Clients’ crypto assets should mainly be held in their own wallets, while custody services for assets kept on platforms must be provided by SPK authorized and BDDK-approved banks or institutions. Client funds must be kept in banks and remain legally separate from the providers’ assets, protected from seizure or bankruptcy claims. Assets and fiat in this context are not covered by Banking Law deposit/participation insurance⁶⁰. In other words, when a bank acts as an SPK-authorized crypto-asset custodian, the crypto assets it holds for clients and the fiat money associated with those custody arrangements do not benefit from the state-backed protection that normally applies to deposit or participation accounts. The legislature thus draws a distinction between banking deposits, which enjoy public guarantee, and custody-related crypto assets, which remain economically and legally the property of the client and therefore fall outside the logic of protection afforded to deposit-taking activities.

4. Enforcement, cross-border reach and regulatory safeguards

Article 99/A authorizes the SPK to apply enforcement measures against unlawful or unlicensed crypto asset activities, including those by foreign platforms targeting Turkish users. SPK may suspend or cancel the operations of financially unstable providers. It can restrict the authority of responsible managers, and order the removal or blocking of unauthorized online content, advertisements, and promotions related to crypto services⁶¹.

⁵⁸ Travel rule is an AML requirement. It requires CASPS to share specific sender and recipient information.

⁵⁹ *ibid* art 35/C(3)–(5)

⁶⁰ *ibid* art 35/C(6)–(10)

⁶¹ *ibid* art 99/A(1)–(4)

Supervision, audits and liability issues are articulated under Article 99/B. Administrative fines and other legal sanctions could be applied for breaches of the law or SPK regulations. The article also outlines the judicial and administrative actions such as freezes, seizures, or enforcement measures on clients' cash. Any seized assets are held securely in wallets managed by SPK authorized custodians. It establishes the enforcement framework for CASPs, authorizing the SPK to oversee compliance through audits, including independent financial and IT system reviews conducted by approved firms. Providers and their managers are held liable for unlawful activities, operational failures, or asset losses⁶².

In terms of liability a layered regime is constructed which combines public-law supervision with private-law responsibility for losses suffered by clients. The civil liability of the CASPs for damages arising from failure to fulfil obligations to deliver cash or crypto assets or unlawful activities is first an institutional responsibility. That means the provider, as the regulated entity, bears the first-order duty to compensate clients. But then it was introduced a secondary liability layer. In case the compensation cannot be obtained from the provider, then the liability may shift to individual managers and personnel, but only to the extent of their fault and the circumstances of the case. In such instances, the mechanism in Article 110/B on personal liability and personal bankruptcy (*şahsi iflas*) becomes applicable.

This layered regime is complemented by defining the provider's responsibility for technological risks, expressly referencing cyber-attacks and information-security breaches, along with employee misconduct. Liability in these cases is grounded in Article 71 of the Code of Obligations⁶³, which concerns liability for danger. This indicates that crypto custody and transaction processing are treated as activities requiring heightened care. Therefore, the legislator chose to resolve an issue that could be resolved through contractual liability with general risk liability and aimed to introduce the strictest liability regime for CASPs⁶⁴.

⁶² ibid art 99/B(1)–(7)

⁶³ Code of Obligations, No 6098, Acceptance Date: 11.01.2011, Official Gazette: 04.02.2011 / 27836

⁶⁴ Başak Başoğlu, 'Kripto Varlık Hizmet Sağlayıcılarının Tehlike Sorumluluğu' (2025) 31(1) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Havva Güzin Üçışık'a Armağan), 485

Criminal law related offences and personal bankruptcy were also brought. Article 109/A criminalises unlicensed crypto services (3–5 years' imprisonment plus judicial fines)⁶⁵. A crypto-specific embezzlement (*zimmet*) offence for managers/employees is created and, in aggravated form, for controlling shareholders after licence withdrawal⁶⁶. SPK is allowed to seek personal bankruptcy of decision-makers and other beneficiaries of embezzlement to prioritise compensating client losses from personal assets⁶⁷.

A special investigation and prosecution procedure for embezzlement offenses involving crypto assets is brought. It allows proceedings to begin upon the SPK's written notice or by prosecutors *ex officio* in urgent cases. The SPK is notified of all actions, gains the status of an intervening party when a public case is filed⁶⁸.

III. Oversight and Institutional Framework for Crypto Asset Regulation in Türkiye

The 2024 reform set a multi-layered oversight framework in which the SPK serves as the central regulatory authority, supported by a network of specialised institutions. SPK's communiqués operationalise the law by defining licensing, governance, financial soundness, and conduct rules for CASPs. Other bodies exercise distinct, complementary duties. MKK administers the central registry of digital-asset transactions. MASAK enforces AML and CTF obligations. While BDDK safeguards the integrity of banks involved in custody and payment functions, TÜBİTAK provides the technical certification and cybersecurity assurance underpinning SPK authorisations. Capital Markets Association of Türkiye (*Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği*, TSPB) integrates CASPs into its self-regulatory framework of the capital markets sector. Together, these institutions form a supervisory framework that blends financial regulation, technological assurance, and industry coordination under the SPK's overall authority.

⁶⁵ *ibid* art 109/A

⁶⁶ *ibid* art 110/A

⁶⁷ *ibid* art 110/B

⁶⁸ *ibid* art 115/A

A. The SPK Communiqués: Licensing, Governance and Conduct

In March 2025, the SPK implemented the 2024 reform through two detailed communiqués. These are the Communiqué on Establishment and Operating Principles of Crypto Asset Service Providers (III-35/B.1)⁶⁹ and the Communiqué on Operating Procedures and Capital Adequacy of Crypto Asset Service Providers (III-35/B.2)⁷⁰.

1. Communiqué III-35/B.1

The Communiqué III-35/B.1 is composed of fourteen sections and fifty-seven articles⁷¹. The First Division lays out the purpose, scope, and legal basis of the instrument, which derives its authority from Articles 35/B, 35/C, 99/A, and 99/B of the CML⁷². It defines key terms and cross-references related communiqués, such as III-35/B.2 on operational requirements and VII-128.10 on information-systems management⁷³.

Divisions Two through Four of the Communiqué lay the institutional and operational groundwork for CASPs⁷⁴. Legal and structural prerequisites for establishment, entities to operate as joint-stock companies with transparent ownership, approved trade names, and formalized application procedures are specified. The conditions for obtaining an activity license, the creation of internal control and risk systems, and the qualifications required for management and staff are detailed. These measures are complemented by defining professional roles and ethical duties covering some positions like auditors, risk managers, and IT staff. Providers therefore are aimed to be built on solid corporate governance, professional integrity, and effective regulatory oversight from the outset.

Divisions Five through Eight establish the conduct, transparency, and record-keeping standards that shape daily operations⁷⁵. It introduces contract standards between clients and platforms, comprehensive investor-protection rules, including fair-market conduct, risk disclosure, MKK

⁶⁹ SPK, Communiqué III-35/B.1 (n 18)

⁷⁰ SPK, Communiqué III-35/B.2 (n 19)

⁷¹ SPK, Communiqué III-35/B.1 (n 18)

⁷² *ibid* arts (1)-(4)

⁷³ SPK, Communiqué III-35/B.2 (n 19) arts (1)-(4)

⁷⁴ *ibid* arts (5)-(19)

⁷⁵ *ibid* arts (20)-(41)

registration, and compliance with AML laws. Ownership transparency and accountability through SPK approval for major shareholding changes are reinforced. It is required to be reported the employment and resignation/leaving of managers and personal to the Capital Markets Licensing Registry and Training Agency (*Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu*, SPL). It also brings strict advertising rules and governs outsourcing. It is permitted only auxiliary functions under written contracts with clear confidentiality and risk-management provisions, while keeping SPK oversight intact. Strict documentation standards are set. It covers accounting, order processing, data security, and complaint handling to ensure auditability and traceability. These measures foster operational transparency and investor confidence across the sector.

Divisions Nine through Fourteen complete the governance and enforcement framework⁷⁶. Internal audit, control, and risk-management systems, as well as recovery plans for operational resilience, are introduced. This part of the Communiqué also strengthens external accountability through independent audits and reserve-proof reviews. Deposit-taking, return guarantees, and manipulative or deceptive practices are prohibited. It sets out the rules for voluntary suspension or termination, requiring SPK approval, client reconciliation, and safe asset transfer. The SPK may restrict, suspend, or cancel licences and sanction responsible managers. Temporary provisions establish compliance timelines through 2026 and reaffirm the SPK's enforcement powers. Taken together, these rules build a coordinated oversight structure that supports market integrity, investor protection, and the long-term stability of Türkiye's crypto-asset ecosystem.

2. Communiqué III-35/B.2

The Communiqué on the Working Principles and Capital Adequacy of Crypto Asset Service Providers (III-35/B.2) sets out a comprehensive regulatory framework for the operation, authorization, and financial soundness of crypto asset intermediaries. The opening articles defines its purpose, scope, and legal foundation under Articles 35/B and 35/C of the CML. It introduces key concepts and establishes a common terminology for both trading and custody functions. It links the fra-

⁷⁶ ibid arts (42)-(57)

mework to the companion Communiqués III-35/B.1 on establishment principles and VII-128.10 on information-systems management.

The second division⁷⁷ outlines the services subject to SPK authorization, including order execution, custody, intermediation in initial token sales, and investment advice. Additional services such as NFTs or game-related asset markets and general market analysis may be provided with prior notification rather than licensing. This division also clarifies cross-border limits. Activities by foreign firms are considered to target Turkish residents when they maintain local offices, Turkish-language websites, or marketing channels, thereby falling within the SPK's authority.

Operationally, the Communiqué devotes substantial detail to platform conduct and customer protection through third and sixth divisions⁷⁸. Platforms must ensure transparent execution, segregate client assets from their own, and maintain a price monitoring function. Leverage, margin, and derivative products are prohibited. Listing and delisting decisions are made by a qualified listing committee according to objective criteria that assess liquidity, technical security, legal compliance, and AML considerations. Custody and transfer operations are subject to TÜBİTAK technical standards, with key materials required to remain within Türkiye and hot-wallet exposure capped at 5 percent. Integration with the MKK ensures continuous reconciliation between platform and custodian records, protecting clients from operational discrepancies.

Finally, the prudential and concluding provisions⁷⁹ impose robust capital and liquidity requirements such as TRY 150 million for platforms and TRY 500 million for custodians, alongside equity, borrowing, and diversification limits. Platforms must hold at least 95 percent of customer assets at authorized custodians and maintain a 3 percent liquid-reserve ratio. Financial reporting follows capital-market accounting standards. All client cash must be held in segregated bank accounts protected from creditor claims.

⁷⁷ *ibid* arts (5)-(9)

⁷⁸ *ibid* arts (10)-(33)

⁷⁹ *ibid* arts (34)-(56)

B. The MKK and the Central Registry for Digital Assets

The MKK forms the infrastructural backbone of Türkiye's new digital-asset regime. Following the 2024 amendment to the CML, MKK was tasked with creating a central registry system to record crypto asset transactions, holdings, and transfers, thereby extending to digital assets the same post-trade transparency that has long existed in the securities market⁸⁰.

MKK's authority in this domain is exercised under the supervision and approval of the SPK, which must endorse any MKK rules affecting licensed platforms. To operationalise this mandate, MKK issued two key instruments in July 2025:

- (i) General Letter No 1043 (24 July 2025)⁸¹, which notified CASPs of the forthcoming registry framework and membership requirements; and
- (ii) the Directive on the Rules of Operation of the Crypto Asset Central Registry System, a 24-article directive approved by SPK on 17 July 2025 (Decision No 38/1128) and entering into force upon publication⁸².

Directive begins by establishing its legal and institutional foundation. Articles 1 to 3 define the Directive's purpose, scope, and authority under the SPK's Communiqués III-35/B.1 and III-35/B.2. Key terms such as MIM360 member communication center is introduced⁸³. Following two articles⁸⁴ lay out the operational basis of the system. It ensures that all interactions between MKK and CASPs occur electronically, around the clock, and under strict data integrity standards. These articles also require platforms and custodians to complete technical and system integration tests before receiving activity licenses, reflecting an emphasis on reliability, cybersecurity, and readiness prior to market entry.

⁸⁰ Capital Markets Law No 6362 (n 17) arts 13 and 35/C

⁸¹ MKK, 'Crypto Asset Central Registry System Business and Transaction Rules Directive and the Crypto Asset Service Providers (CVHS) Membership and Registration Process' (24 July 2025) General Letter No: 1043 <https://www.mkk.com.tr/sites/default/files/2025-07/GM1043_2.pdf> accessed 12 October 2025

⁸² MKK, 'Crypto Asset Central Registry System Business and Transaction Rules Directive' (17 July 2025) <https://www.mkk.com.tr/sites/default/files/2025-07/KVMKS_Is_ve_Islem_Kurallari_Yonergesi.pdf> accessed 22 October 2025

⁸³ *ibid* arts (1)-(3)

⁸⁴ *ibid* arts (4)-(5)

Articles 6 through 10 regulate membership and registry operations, describing how platforms and custodians become MKK members and register investors within the central system. The rules require licensed entities to formalize their membership through MKK's MİM360 portal and to meet defined technical and governance criteria. Once admitted, members are integrated into KVMKS for data transmission. Investor identification is standardised through a unique registry number system that links each client's verified identity across all platforms. These rules establishes both institutional accountability and investor traceability. It ensures that every participant in the crypto asset trading can be uniquely and transparently identified within the national registry⁸⁵.

Remaining Articles of Directive governs reporting, reconciliation, and supervision. It specifies how platforms must continuously report trading activity, transfers, balances, and asset valuations to MKK, and how custodians must submit their own holdings for cross-verification. MKK then reconstructs investor balances, compares them with submitted data. It conducts comprehensive consistency checks to ensure that reported assets match those actually held in custody. Errors must be corrected promptly. Both platforms and custodians are given access to query tools for monitoring their submissions. Administrative and financial matters such as suspension of services, MKK's fee structure, and the publication of anonymized market data are also addressed. Transitional rules require existing CASPs to join the system and begin reporting within strict timelines⁸⁶. The Directive thus creates a unified, auditable framework that embeds transparency, operational discipline, and investor protection at the center of market infrastructure.

C. MASAK and the Anti-Money Laundering Framework for CASPs

The MASAK is Türkiye's financial intelligence unit. It enforces AML and CTF obligations under Law No 5549 on the Prevention of Laundering Proceeds of Crime⁸⁷.

⁸⁵ *ibid* arts (6)-(10)

⁸⁶ *ibid* arts (11)-(24)

⁸⁷ Prevention of Laundering Proceeds of Crime Law No 5549, Official Gazette 18 October 2006 No 26323

Following the May 2021 and December 2024 amendments to the Measures Regulation, CASPs were brought within the scope of obliged entities and crypto asset transfers are particularly addressed⁸⁸. In this regard, MASAK became the lead authority for AML supervision in the sector. This role was reinforced by two key secondary instruments issued in 2025:

1. Guide on Compliance Obligations for Crypto Asset Service Providers (*Kripto Varlık Hizmet Sağlayıcılarının Yükümlülüklerle Uyum Rehberi*, March 2025) details customer identification, beneficial-ownership checks, suspicious-transaction reporting, and implementation of the ‘travel rule’. It further mandates internal compliance officers, risk-based monitoring, record-keeping, and digital reporting via MASAK’s online system⁸⁹.

2. Guide on Enhanced Measures (*Sıkılaştırılmış Tedbirler Rehberi*, September 2025) introduces enhanced due diligence for higher-risk clients, wallets, and jurisdictions. It requires additional verification steps, source-of-funds evidence, and waiting time for non-stabil crypto assets⁹⁰.

These instruments operationalise the AML obligations of Law No 5549 within the digital-asset sector and align Türkiye’s framework with the FATF’s Recommendations on risk-based due diligence. MASAK therefore constitutes the third regulatory pillar of the post-2024 framework by complementing the SPK’s supervision and MKK’s post-trade infrastructure with a dedicated AML/CTF compliance layer.

D. The Role of the BDDK

The BDDK is not a primary regulator of crypto asset activity but plays a supporting role under the 2024 framework. The law requires the SPK to obtain the BDDK’s opinion whenever its regulations impose obligations on banks or when a bank applies to offer crypto asset cus-

⁸⁸ MASAK Measures Regulation (n 25) arts (4/1-ü), (5/1-b), (5/1-c) and (24/A)

⁸⁹ MASAK, ‘Guide on Compliance Obligations for Crypto-Asset Service Providers’ (September 2025) <<https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/12/2025/09/KVHS-Yukumlu-luklere-Uyum-Rehberi-740beebec7fb3391.pdf>> accessed 3 November 2025

⁹⁰ MASAK, ‘Guide on Enhanced Measures’ (September 2025) <<https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/12/2025/09/SIKILASTIRILMIS-TEDBIRLER-REHBER-63e723d5abb0de9b.pdf>> accessed 3 November 2025

tody services⁹¹. In practice, this means that BDDK acts as the prudential and technological gatekeeper for banking institutions entering the crypto-custody field. This clause ensures that the emerging crypto regime is not built in isolation, but is harmonised with banking regulation through mandatory inter-authority consultation. And by doing so a regulatory fragmentation between capital markets and banking supervision is avoided.

As of 2025, BDDK has not issued any crypto-specific secondary legislation or guidance. Instead, its existing regulatory infrastructure provides the default technical and operational standards for banks that may engage in such activities. The main instrument is the Regulation on Banks' Information Systems and Electronic Banking Services. It sets out comprehensive rules on information-security governance, data protection, outsourcing, and incident management for digital-banking operations⁹². Although this regulation does not mention crypto assets, it establishes the IT-security and risk-management baseline. That would apply by analogy to any bank authorised by SPK to hold or process crypto assets on behalf of clients.

E. The Role of TÛBİTAK: Technical Criteria and Infrastructure Assurance

Under the 2024 reform, the TÛBİTAK was formally assigned a supporting role. Its function is technical and advisory. TÛBİTAK provides the technological assurance necessary for SPK to assess whether a provider's information systems and operational infrastructure meet security and reliability standards.

The law ties TÛBİTAK to three stages of the regulatory process. First, under Article 35/B(2), SPK may authorise a CASP only if its information systems and technological infrastructure conform to the criteria determined by TÛBİTAK⁹³. This establishes TÛBİTAK as the baseline technical certifier for market entry. Secondly, Articles 35/B(6) and 35/C(2) empower SPK to consult TÛBİTAK (or other competent public bodies) for technical reports when assessing the characteristics of crypto

⁹¹ Capital Markets Law No 6362 (n 17) arts 35/B(5), art 35/C(6) and 35/C(10)

⁹² BDDK, 'Regulation on Banks' Information Systems and Electronic Banking Services', Official Gazette 15 March 2020 No 31069

⁹³ Capital Markets Law No 6362 (n 17) art 35/B(2).

assets to be listed, sold, or distributed on platforms⁹⁴. Third, Article 99/B(2) requires that SPK determines information system auditing principles by consulting TUBİTAK and other necessary institutions⁹⁵. Other than those, SPK's Communiqué III-35/B.1 brings also 'TUBİTAK Infrastructure Criteria'⁹⁶. These provisions ensure that token design and distributed-ledger systems independently and technically evaluated before being admitted to the regulated environment. It would also help preventing regulatory mismatches and enhancing the accuracy of asset categorization in a rapidly evolving technological environment.

F. The Role of the TSPB: Self-Regulation and Industry Integration

The TSPB was also incorporated into the crypto asset regulatory framework. This change extended the Association's traditional self-regulatory and coordination functions. It was previously limited to intermediary institutions, investment firms, and portfolio management company, yet extended to the newly recognised category of CASPs.

The legal basis lies in the amendment to Article 74(1), which requires that all licensed CASPs become members of TSPB within three months of obtaining SPK authorisation. Failure to fulfil this obligation allows the SPK to suspend or terminate the provider's activities⁹⁷. This clause effectively integrates crypto market intermediaries into the established governance and ethical framework of Türkiye's capital markets.

Through this mechanism, TSPB is expected to serve three essential purposes within the post-2024 architecture. These are representation and coordination, standard-setting and self-regulation, and also training and capacity-building.

TSPB does not exercise direct supervisory or enforcement power, yet its membership regime and standards complement the formal oversight of SPK. This creates a layered governance structure like those in mature financial markets. The inclusion of CASPs within TSPB's mem-

⁹⁴ *ibid* arts 35/B(6) and 35/C(2).

⁹⁵ *ibid* art 99/B(2)

⁹⁶ SPK, Communiqué III-35/B.1 (n 18) art 4/1-z

⁹⁷ Capital Markets Law No 6362 (n 17) art 74(1)

bership signs an important step, since it means that the crypto asset industry is no longer treated as secondary to the Turkish financial system.

G. SPL's Registry and Reporting Role

SPL operates as a professional oversight and registry institution supporting the SPK. Established under the CML⁹⁸, SPL is responsible for developing, implementing, and maintaining standards of competence and ethical conduct across Türkiye's capital markets. It administers professional licensing exams and continuing education for personnel employed in capital market institutions. Yet under Communiqué III-35/B.1, SPL's role has been adapted to the emerging crypto asset sector, not as a licensing body, but as a registry and reporting authority ensuring transparency and oversight of personnel and institutional changes.

Article 28 of Communiqué III-35/B.1 requires CASPs to notify SPL within ten business days of any appointments, departures, or role changes of their managers and staff, together with supporting documents verifying qualifications and experience. Providers must also inform SPL of changes in signature circulars, legal proceedings involving the company or its stakeholders, and updates to audit firm designations⁹⁹. This framework integrates SPL as a supporting compliance node within the SPK's broader supervisory architecture. It enhances traceability of key personnel, strengthens institutional transparency, and aligns the crypto asset sector with the professional governance principles.

IV. Comparative Perspectives on the Regulation of Crypto Assets: EU, US, UK and Japanese Law

A. The EU: The MiCA Framework

MiCA is the EU's first comprehensive legal framework specifically designed to regulate crypto assets. It was adopted on 31 May 2023, published on 9 June 2023. It is a Regulation rather than a directive. It is not an amendment to existing financial laws such as Markets in Finan-

⁹⁸ *ibid* art 128(1)-f

⁹⁹ SPK, Communiqué III-35/B.1 (n 18) art 28

cial Instruments Directive II (MiFID II)¹⁰⁰, but a stand-alone legislative instrument. That means it is directly applicable across all Member States without national transposition¹⁰¹. Its objective is to provide a single, harmonised rulebook covering the issuance, offering, and trading of crypto assets, as well as the licensing and supervision of CASPs. The Regulation is composed of seven titles and 149 articles. Its phased application begins in mid-2024¹⁰².

Before MiCA, the EU's approach to crypto assets was marked by fragmentation and partial coverage. Some tokens could be brought under existing financial legislation, for instance, those that qualified as 'financial instruments' under MiFID II. But most crypto assets fell outside any binding EU framework. This led some Member States to build their own approaches filling the legal vacuum at least partially. France introduced an optional licensing regime under the *Loi PACTE* (2019)¹⁰³. Germany classified certain tokens as financial instruments under its *Kreditwesengesetz*¹⁰⁴. These country level initiatives though created regulatory diversity and uncertainty, complicating cross-border market access and investor protection. This was against the nature of relevant EU-wide financial regulation. Because of these concerns, MiCA's innovation was replacing this patchwork with a uniform, function-based classification of crypto assets. It distinguishes asset-referenced tokens, e-money tokens, and other crypto assets. It extends financial stability, transparency, and anti-market-abuse safeguards principles into the digital asset landscape. With this, MiCA not only fills the regulatory gap within the EU but also estab-

¹⁰⁰ Directive 2014/65/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Directive 2002/92/EC and Directive 2011/61/EU [2014] OJ L173/349

¹⁰¹ Financial Services and Markets Authority, 'Crypto Asset Service Provider (CASP)' (2025) <[https://www.fsma.be/en/crypto-asset-service-provider-casp#:~:text=Since %2030 %20December%202024%2C%20the,be%20transposed%20into%20national%20law](https://www.fsma.be/en/crypto-asset-service-provider-casp#:~:text=Since%2030%20December%202024%2C%20the,be%20transposed%20into%20national%20law)> accessed 25 October 2025

¹⁰² Regulation (EU) 2023/1114 on Markets in Crypto-Assets (n 13)

¹⁰³ Loi n° 2019-486 du 22 mai 2019 relative à la croissance et la transformation des entreprises (Loi PACTE) [2019] Journal officiel de la République française (JORF) n°0119 du 23 mai 2019, texte n° 2

¹⁰⁴ Federal Financial Supervisory Authority (BaFin), 'Crypto Custody Business' (2025) <https://www.bafin.de/EN/Aufsicht/FinTech/Geschaeftsmodelle/DLT_Blockchain_Krypto/Kryptoverwahrgeschaef/Kryptoverwahrgeschaef_node_en.html> accessed 30 October 2025

lishes one of the most sophisticated public-law frameworks for crypto assets worldwide.

B. The USA: GENIUS Act and CLARITY Act

In the USA, the regulatory framework for digital assets has long been fragmented. Oversight split across multiple agencies between the SEC, the Commodity Futures Trading Commission (CFTC), and the Financial Crimes Enforcement Network. The Greatly Expand National Investment in United States Stablecoins (GENIUS) Act of 2025 introduced the first federal statute focused specifically on ‘payment stablecoins’¹⁰⁵. It creates categories of permitted payment stablecoin issuers, imposes reserve asset and redemption requirements. It mandates monthly attestation and annual audit of backing assets. Issuers is subject to AML and KYC obligations under the Bank Secrecy Act. These provisions filled a major regulatory gap in the handling of dollar-backed tokens.

USA is processing a second act as well. Though not yet passed, the Digital Asset Market Clarity Act of 2025 seeks to establish a functional classification across the digital-asset market¹⁰⁶. It defines digital commodities and expands the CFTC’s jurisdiction over their trading platforms. In the meantime, the SEC will be continuing to oversee the primary market transaction for the digital assets classified as securities. The bill illustrates the shift from enforcement-led oversight to a statutory. This dual-agency model combine prudential, disclosure, and investor protection requirements for both stablecoins and broader digital-asset markets.

C. The UK: Incremental Integration

In the UK, the regulation of crypto assets is evolving from a fragmented patchwork of AML measures and investor warnings into a more structured financial-services regime. At present, any business providing certain crypto asset services must register with the Financial Conduct

¹⁰⁵ Greatly Expand National Investment in United States Stablecoins (GENIUS) Act 2025, Pub L No 119-27, 12 USC 5901

¹⁰⁶ Digital Asset Market Clarity (CLARITY) Act 2025, HR 3633, 119th Congress (2025) <<https://www.congress.gov/bill/119th-congress/house-bill/3633>> accessed 28 October 2025

Authority (FCA) under the Money Laundering Regulations, as clarified in FCA guidance¹⁰⁷. Additionally, the Financial Services and Markets Act (FSMA) amended the previous regime to define ‘crypto asset’ and brought crypto asset regulated activities and financial promotions within the scope of UK financial-services law¹⁰⁸. Thus, while many crypto assets remain outside the full securities-or-e-money perimeter, the UK has already built key crypto asset services within the existing financial-regulatory base.

The UK in the meantime is preparing to launch a regulatory regime for crypto assets (including stablecoins and trading platforms) under a future Financial Services and Markets Act. In October 2023 the UK Treasury published a policy note proposing new ‘regulated activities’ for crypto assets¹⁰⁹. According to draft legislation published in April 2025, UK-based issuers of ‘qualifying stablecoins’ may be subject to authorisation and prudential standards akin to banks¹¹⁰. The UK model aligns with the EU’s direction but ensures it remains integrated within the UK’s existing regulatory structure, rather than building a wholly separate code.

D. Japan: From Payments to Markets

Japan has long treated crypto assets as payment-related digital property rather than securities. Under the amendments of PSA crypto asset exchange service provider must be registered with the Financial Services Agency (FSA) and satisfy AML, customer-asset segregation

¹⁰⁷ FCA, ‘Cryptoassets: How to Apply for Registration’ (2025) <<https://www.fca.org.uk/firms/cryptoassets/how-apply-registration>> accessed 30 October 2025

¹⁰⁸ FSMA, ‘Financial Services and Markets Act 2023’ (2023) <<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2023/29/section/69>> accessed 30 October 2025

¹⁰⁹ The UK Treasury, ‘Future Financial Services Regulatory Regime for Cryptoassets (Regulated Activities) – Policy Note’ (19 Oct 2023) <<https://www.gov.uk/government/publications/regulatory-regime-for-cryptoassets-regulated-activities-draft-si-and-policy-note/future-financial-services-regulatory-regime-for-cryptoassets-regulated-activities-policy-note-accessible>> accessed 08 Nov 2025

¹¹⁰ The UK Treasury, ‘Regulatory Regime for Cryptoassets (Regulated Activities) – Draft SI and Policy Note’ (29 Apr 2025) <<https://www.gov.uk/government/publications/regulatory-regime-for-cryptoassets-regulated-activities-draft-si-and-policy-note>> accessed 02 Nov 2025

and disclosure obligations¹¹¹. Japan's current framework emphasises licensing of platforms, user-asset protection, and transaction-monitoring, while still applying a payment-services background rather than full securities-law regulatory perspectives.

On the other hand, Japan is currently considering a shift to investment-style regulation of crypto assets. The FSA has evaluated amending the Financial Instruments and Exchange Act so that crypto assets may be re-classified as financial instruments¹¹². Then it would be subject to insider trading and market abuse rules and requiring securities-type disclosure and governance. For this reason, it could be argued that Japan is moving from a payment-services-centric crypto regime toward a more integrated financial-markets approach. That would align the treatment of crypto assets with broad investor-protection and market-integrity goals.

V. Challenges, Implications, and Policy Recommendations

The amendment to the CML and its implementing communiqués from SPK represents a decisive step in the institutionalisation of Türkiye's digital-asset markets. Yet the success of this framework will depend on its translation from legislative text into supervisory practice. The reform's challenges and implications can be grouped into three broad dimensions each generating distinct policy questions for the coming years.

A. Doctrinal and Regulatory Challenges

The first challenge arises from the definition and non-classification of crypto asset. Unlike the EU's MiCA, the Turkish framework doesn't differentiate between asset-referenced tokens, e-money tokens, and other crypto assets. Although its technological neutrality allows a broader coverage in general, it leaves uncertainty at the margins. Stablecoins, decentralized finance (DeFi) instruments, and NFTs remain subject to SPK's discretionary interpretation under Articles 35/B(6) and 35/C(2)¹¹³.

¹¹¹ Japanese Legislation, 'Payment Services Act' (2009) Act No.59 <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/3965/en#je_ch3sc3at2> accessed 05 November 2025

¹¹² Gamma Law, 'Is Japan About to Redefine the Global Crypto Rulebook?' (2025) <<https://gammalaw.com/is-japan-about-to-redefine-the-global-crypto-rulebook/>> accessed 24 October 2025

¹¹³ Capital Markets Law No 6362 (n 17) arts 35/B(6) and 35/C(2)

This flexibility encourages innovation but risks inconsistent treatment and jurisdictional overlap, especially with the TCMB, which retains authority over payment instruments. Clarificatory guidance or secondary regulation distinguishing categories of crypto assets would therefore strengthen legal certainty.

A second issue concerns the interface between public-law supervision and private-law obligations. The statute refers provider–client disputes to general private law¹¹⁴ while imposing public-law duties of custody, segregation, and disclosure. This duality raises questions about liability standards.

B. Operational and Supervisory Implications

The main operational challenge lies in institutional capacity. The SPK has assumed supervisory responsibilities over distributed-ledger-based markets. It is an area requiring technical expertise beyond traditional capital-markets supervision. Dependence on TÜBİTAK for technological verification and on the MKK for transaction reporting partly addresses this gap. But a sustained capacity-building remains unavoidable. Developing its own technology capabilities would be necessary to manage real-time data and detect market abuse more effectively and without excessive bureaucracy and fragmentation.

Another operational gap concern is the lack of professional expertise within the ecosystem. The SPK communiqués require competent management and independent auditing, yet there is no dedicated licensing regime for crypto market professionals. The SPL currently certifies professionals in conventional securities markets but has not been extended to compliance officers, custodians, or IT auditors working for CASPs. Without such certification, the sector risks uneven professional standards and compliance level. Expanding the SPL framework to include crypto-specific licences would formalise expertise and enhance accountability.

Cross-border supervision poses an additional operational challenge. Article 99/A of the CML extends jurisdiction to foreign platforms

¹¹⁴ Capital Markets Law No 6362 (n 17) art 35/C(4)

targeting Turkish residents through Turkish-language interfaces or marketing¹¹⁵, yet enforcement will depend on cooperation with foreign authorities.

C. Systemic and Economic Implications

At the systemic level, Türkiye's reform integrates crypto assets into the national financial framework, turning what was once an informal sector into a regulated market infrastructure. This integration promotes transparency and investor confidence but also introduces new channels of spillover¹¹⁶ between digital and traditional finance. Licensed platforms, bank custodians, and the MKK registry now form an interconnected network in which technological or liquidity shocks could transmit across sectors. Coordination among the Ministry of Treasury and Finance, the TCMB, and the SPK could be necessary to include crypto-market metrics in macro-risk oversight.

From a market perspective, the reform opens the way for lawful centralised crypto markets to develop. Platforms that obtain SPK licences can now operate transparently, access banking services, and attract institutional investors. Integration with the MKK's KVMKS registry ensures auditability. However, introducing tough measures and compliance obligations to protect customers would create a significant practical dilemma. Smaller and medium-sized CASPs may struggle to meet these high compliance costs and administrative requirements, potentially leading some actors to exit the market¹¹⁷. In this regard, it is also essential to prevent excessive market concentration around a few large intermediaries. A carefully calibrated licensing regime is needed ensuring effective risk oversight while preserving competitive diversity.

D. Policy Suggestions

Considering the challenges outlined above, several policy suggestions emerge. First, in order to reduce interpretive uncertainty, SPK co-

¹¹⁵ Capital Markets Law No 6362 (n 17) art 99/A(1)

¹¹⁶ İbrahim Yaşar Gök and Şeref Kalaycı, 'BIST 30 Spot ve Futures Piyasalarında Günlük Fiyat Keşfi ve Volatilite Yayılımı', (2014) 19(3) Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 109

¹¹⁷ Başak Başoğlu, 'Türk Hukukunda Kripto Varlıkların Saklanması: UNIDROIT Dijital Varlıklar ve Özel Hukuk İlkeleri ile Karşılaştırmalı Bir İnceleme' (2025) 13(25) Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 396

uld issue targeted communiqués setting out how stablecoins, NFTs, and DeFi tokens should be treated under Articles 35/B–35/C. That also delineates the boundaries of the TCMB’s authority over payment instruments. Second, investor protection may need to be strengthened. The logic of Article 82 of CML¹¹⁸ could be adapted to the crypto market through an industry-funded protection mechanism or mandatory insurance. Third, existing system-wide risk tools such as stress tests, early-warning indicators, and risk-monitoring dashboards may need to be strengthened. Crypto-market data should form part of the TCMB’s macro risk assessments. Fourth, the sector would benefit from greater professionalisation. Expanding the SPL licensing framework to cover crypto-specific functions such as compliance, custody operations, and IT auditing would be contributing. That helps ensure that key managerial and control positions are staffed by certified experts. That enables more consistent standards across CASPs, custodians, and independent auditors. Fifth, as suggested by Koç as well, if crypto asset investors were also covered by a guarantee similar to deposit insurance, it would increase the interest and also trust in crypto assets¹¹⁹. And finally, as argued by Duran and Sarıkaya, a white paper, which is mandatory under MiCA to protect investors by providing accurate, complete, and transparent information about crypto assets, has no equivalent requirement under the CML. Although the prospectus (*izahname*) under CML serves a similar function for capital market instruments, Law No. 7518 does not impose a MiCA-style obligation on CASPs to prepare a white paper. This can potentially lead to information asymmetry and market instability. Introducing a standardized white paper requirement would enhance investor protection, ensure market uniformity, and contribute to the healthy development of the markets¹²⁰.

VI. Conclusion

Türkiye’s 2024–2025 crypto asset reform is an important shift from uncertainty to an organized regulatory framework. By placing

¹¹⁸ Capital Markets Law No 6362 (n 17) art 82

¹¹⁹ Koç (n 35) 936

¹²⁰ Arif Duran and Işıl Işık Sarıkaya, ‘Türk Hukukunda Kripto Varlık Hizmet Sağlayıcılarının Yasal Çerçevesi: 7518 Sayılı Kanun ve MICA Perspektifinden Bir Değerlendirme’ (2025) 23(267) Legal Hukuk Dergisi 955

crypto assets under the Capital Markets Law instead of creating a separate act, the legislature chose stability and consistency. This ensures a consistent treatment with capital market activities and avoids institutional fragmentation. This decision places innovation within familiar rules of financial oversight, investor protection, and market integrity. That means also reduced operational unpredictability.

The reform created a coordination by bringing several bodies together and distributing some responsibilities. At its centre stands the SPK, which acts as the principal regulatory authority responsible for licensing, supervision, and enforcement. Through its in 2025 published communiqués, it translates statutory principles into operational rules.

Supporting the SPK, the MKK maintains the central registry for digital-asset holdings and transactions under the KVMKS Directive. It ensures transparency and data integrity. The MASAK oversees compliance with AML and CTF obligations. It reinforces the regime's integrity dimension. The BDDK provides risk oversight where banks participate in custody or settlement functions. TÜBİTAK supplies independent technical evaluation and cybersecurity assurance for the systems used by licensed platforms. The TSPB incorporates CAPSs into the broader self-regulatory framework of the capital-markets sector. And finally, SPL supports for oversight of personnel changes.

These bodies form an integrated institutional order that connects financial regulation, technological assurance, and industry coordination under SPK's leadership. It transforms a legal gap into a supervised market environment.

Important gaps though remain. The law doesn't yet offer detailed rules for stablecoins, DeFi, or cross-border services. Building regulatory capacity will be essential. Stronger expertise in auditing, technology, and compliance will help ensure the system's credibility. Expanding the role of the SPL could also improve professional standards.

In sum, Türkiye's reform shows how an emerging market can turn global regulatory standards into domestic legal progress. It shows that digital finance can be integrated into existing law without undermining market discipline or investor protection.

Finally, it can be argued that the reform is still far from mature. The speed at which digital asset technology evolves means that further communiqués, guides and directives like MASAK's September 2025

guide will follow. Keeping the legal framework though up to date in such a fast-moving field will remain an ongoing challenge.

REFERENCES

Ante L, Fiedler F, Steinmetz F and Fiedler I, ‘Profiling Turkish Cryptocurrency Owners: Payment Users, Crypto Investors and Crypto Traders’ (2023) 16 Journal of Risk and Financial Management 239

Baçoğlu B, ‘Kripto Varlık Hizmet Sağlayıcılarının Tehlike Sorumluluğu’ (2025) 31(1) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Havva Güzin Üçışık’a Armağan), 483

Baçoğlu B, ‘Türk Hukukunda Kripto Varlıkların Saklanması: UNIDROIT Dijital Varlıklar ve Özel Hukuk İlkeleri ile Karşılaştırmalı Bir İnceleme’ (2025) 13(25) Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 377

BDDK, ‘Basın Açıklaması: Bitcoin Hakkında’ (2013) <<https://www.bddk.org.tr/Duyuru/EkGetir/83>> accessed 2 November 2025

BDDK, ‘Regulation on Banks’ Information Systems and Electronic Banking Services’, Official Gazette 15 March 2020 No 31069

BIS, ‘Crypto Trading and Bitcoin Prices: Evidence from a New Database of Retail Adoption’ (BIS Working Paper No 1049, November 2022)

BtcTurk Bilgi Platformu, ‘BtcTurk Nasıl Kuruldu?’ (2024) <<https://bilgiplatformu.btcturk.com/btcturk-kripto/btcturk-nasil-kuruldu/>> accessed 2 November 2025

Capgemini, ‘The Evolution and Impact of Stablecoins in Global Markets’ (2025) <<https://www.capgemini.com/us-en/wp-content/uploads/sites/30/2025/08/Evolution-and-Impact-of-Stablecoins-in-Global-Markets-POV.pdf>> accessed 4 November 2025

Capital Markets Law, No 6362, Acceptance Date: 06.12.2012, Official Gazette: 30.12.2012 / 28513 (as amended by Law No 7518, Official Gazette, 2 July 2024, No 32590)

Chainalysis, ‘The 2023 Global Crypto Adoption Index’ (2023) <<https://www.chainalysis.com/blog/2023-global-crypto-adoption-index/>> accessed 2 November 2025

Chainalysis, ‘Middle East and North Africa Crypto Adoption’ (2023) <<https://www.chainalysis.com/blog/middle-east-north-africa-mena-cryptocurrency-adoption/>> accessed 2 November 2025

Cindemir G, 'Avrupa Birliği ve Türkiye'de Kripto Varlık Hukuku: MiCA ile 7518 Sayılı Kanun'un Tanımlamalar Açısından Karşılaştırılması' (2025) 25(2) Abant Sosyal Bilimler Dergisi 1145

Code of Obligations, No 6098, Acceptance Date: 11.01.2011, Official Gazette: 04.02.2011 / 27836

CoinCodex, 'Crypto Trading Volume Tracker' (2025) <<https://coincodex.com/trading-volume/>> accessed 4 October 2025

Digital Asset Market Clarity (CLARITY) Act 2025, HR 3633, 119th Congress (2025) <<https://www.congress.gov/bill/119th-congress/house-bill/3633>> accessed 28 October 2025

Directive 2014/65/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Directive 2002/92/EC and Directive 2011/61/EU [2014] OJ L173/349

Duran A and Işık Sarıkaya I, 'Türk Hukukunda Kripto Varlık Hizmet Sağlayıcılarının Yasal Çerçevesi: 7518 Sayılı Kanun ve MICA Perspektifinden Bir Değerlendirme' (2025) 23(267) Legal Hukuk Dergisi 923

FATF, 'Anti-Money Laundering and Counter-Terrorist Financing Measures — Türkiye: 1st Enhanced Follow-Up Report & Technical Compliance Re-Rating' (2021) <<https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/fur/Follow-Up-Report-Turkey-2021.pdf.coredownload.pdf>> accessed 2 November 2025

FCA, 'Cryptoassets: How to Apply for Registration' (2025) <<https://www.fca.org.uk/firms/cryptoassets/how-apply-registration>> accessed 30 October 2025

Federal Financial Supervisory Authority (BaFin), 'Crypto Custody Business' (2025) <https://www.bafin.de/EN/Aufsicht/FinTech/Geschaefte/Modelle/DLT_Blockchain_Krypto/Kryptoverwahrgeschaefte/Kryptoverwahrgeschaefte_node_en.html> accessed 30 October 2025

Financial Services and Markets Authority, 'Crypto Asset Service Provider (CASP)' (2025) <<https://www.fsma.be/en/crypto-asset-service-provider-casp#:~:text=Since%202030%20December%202024%2C%20the,be%20transposed%20into%20national%20law>> accessed 25 October 2025

FSB, 'FSB Global Regulatory Framework for Crypto-Asset Activities' (17 July 2023) <<https://www.fsb.org/2023/07/fsb-global-regulatory-framework-for-crypto-asset-activities/>> accessed 5 November 2025

FSMA, ‘Financial Services and Markets Act 2023’ (2023) <<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2023/29/section/69>> accessed 30 October 2025

Gamma Law, ‘Is Japan About to Redefine the Global Crypto Rulebook?’ (2025) <<https://gammalaw.com/is-japan-about-to-redefine-the-global-crypto-rulebook/>> accessed 24 October 2025

Gök İY and Kalaycı Ş, ‘BIST 30 Spot ve Futures Piyasalarında Güniçi Fiyat Keşfi ve Volatilité Yayılımı’, (2014) 19(3) Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 109

Greatly Expand National Investment in United States Stablecoins (GENIUS) Act 2025, Pub L No 119-27, 12 USC 5901

Huang X, Lin J and Wang P, ‘Are Institutional Investors Marching into the Crypto Market?’ (2022) 220 Economics Letters 110856

IMF, ‘Republic of Türkiye: 2022 Article IV Consultation – Staff Report’ (IMF Country Report No 23/303, January 2023) 36–37

Ishikawa M, ‘Designing Virtual Currency Regulation in Japan: Lessons from the Mt Gox Case’ (2017) 3(1) Journal of Financial Regulation 125

Japanese Legislation, ‘Payment Services Act’ (2009) Act No.59 <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/3965/en#je_ch3sc3at2> accessed 05 November 2025

Joebges H, Hansjörg Herr and Christian Kellermann, ‘Crypto Assets as a Threat to Financial Market Stability’ (2025) 15 Eurasian Economic Review 473

Kankoç Aydın D, ‘Türk Ceza Kanunu ve Bankacılık Kanunu’ndaki Zimmet Suçları ile Karşılaştırmalı Olarak Kripto Varlık Hizmet Sağlayıcılarda Zimmet Suçu’ (2025) (178) TBB Dergisi 315

Koç H, ‘7518 Sayılı Kanunla Getirilen Düzendeki Kripto Varlıklara Yönelik Bir Analiz’ (2025) 15(1) Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 901

Loi n° 2019-486 du 22 mai 2019 Relative À La Croissance Et La Transformation Des Entreprises (Loi PACTE) [2019] Journal Officiel De La République Française (JORF) n°0119 du 23 mai 2019, texte n° 2

MASAK, ‘Guide on Compliance Obligations for Crypto-Asset Service Providers’ (September 2025) <<https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/12/2025/09/KVHS-YukumLuluklere-Uyum-Rehberi-740beebec7fb3391.pdf>> accessed 3 November 2025

MASAK, 'Guide on Enhanced Measures' (September 2025) <<https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/12/2025/09/SIKILASTIRILMIS-TEDBIRLER-REHBER-63e723d5abb0de9b.pdf>> accessed 3 November 2025

MASAK, 'Regulation on Measures Regarding the Prevention of Laundering Proceeds of Crime and the Financing of Terrorism', Official Gazette 1 May 2021 No 31471

Mirakhmedova F and Tepecik F, 'Kripto Dolandırıcılık ve Hukuki Düzenlemeler: Japonya Örneği' (2025) 11(2) Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 857

MKK, 'Crypto Asset Central Registry System Business and Transaction Rules Directive' (17 July 2025) <https://www.mkk.com.tr/sites/default/files/2025-07/KVMKS_Is_ve_Islem_Kurallari_Yonergesi.pdf> accessed 22 October 2025

MKK, 'Crypto Asset Central Registry System Business and Transaction Rules Directive and the Crypto Asset Service Providers (CVHS) Membership and Registration Process' (24 July 2025) General Letter No: 1043 <https://www.mkk.com.tr/sites/default/files/2025-07/GM1043_2.pdf> accessed 12 October 2025

Nabilou H, 'The Law and Macroeconomics of Custody and Asset Segregation Rules: Defining the Perimeters of Crypto-Banking' (2022) Amsterdam Law School Research Paper 2022-09

Nakamoto S, 'Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System' (2008) <<https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>> accessed 2 November 2025

Patel R and Rose J, 'A Retrospective on the Crypto Runs of 2022' (May 2023) Chicago Fed Letter No. 479 <<https://www.chicagofed.org/publications/chicago-fed-letter/2023/479>> accessed 2 October 2025

Prevention of Laundering Proceeds of Crime Law No 5549, Official Gazette 18 October 2006 No 26323

PwC, 'PwC Global Crypto Regulation Report 2025' (2025) <<https://legal.pwc.de/content/services/global-crypto-regulation-report/pwc-global-crypto-regulation-report-2025.pdf>> accessed 29 October 2025

Renda A and Caneppele S, 'Compliant or not Compliant? The Challenges of Anti-Money-Laundering Regulations in Crypto Assets: The Case of Switzerland' (2024) 27(2) Journal of Money Laundering Control 363

Regulation (EU) 2023/1114 on Markets in Crypto-Assets [2023] OJ L150/40

Regulation on the Non-Use of Crypto-Assets in Payments, Official Gazette 16 April 2021 No 31456

Reuters, ‘US SEC Unveils Agenda to Revamp Crypto Policies, Ease Wall Street Rules’ (2025) <<https://www.reuters.com/legal/government/us-sec-unveils-agenda-revamp-crypto-policies-ease-wall-street-rules-2025-09-04/>> accessed 2 November 2025

SPK, ‘Bülten 2018/42: Dijital Varlık (Token) Satışları (ICO) Hakkında Duyuru’ (2018) <https://spk.gov.tr/data/61e0b4db1b41_c613a0d633dc/2018-42.pdf> accessed 2 November 2025

SPK, ‘Communiqué on the Establishment and Operating Principles of Crypto-Asset Service Providers’ (III-35/B.1), Official Gazette 13 March 2025 No 32840

SPK, ‘Communiqué on the Operating Procedures and Capital Adequacy of Crypto-Asset Service Providers’ (III-35/B.2), Official Gazette 13 March 2025 No 32840

TCMB, ‘Basın Açıklaması: Kripto Varlıkların Ödemelerde Kullanılmamasına Yönelik Düzenleme Çalışması Tamamlanmıştır’ (2021) <<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/cb1ed23f-b036-4209-bcd1-ea5a07c2ab87/DUY2021-17.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-cb1ed23f-b036-4209-bcd1-ea5a07c2ab87-nzp3drf>> accessed 2 November 2025

The UK Treasury, ‘Future Financial Services Regulatory Regime for Cryptoassets (Regulated Activities) – Policy Note’ (19 Oct 2023) <<https://www.gov.uk/government/publications/regulatory-regime-for-cryptoassets-regulated-activities-draft-si-and-policy-note/future-financial-services-regulatory-regime-for-cryptoassets-regulated-activities-policy-note-accessible>> accessed 08 Nov 2025

The UK Treasury, ‘Regulatory Regime for Cryptoassets (Regulated Activities) – Draft SI and Policy Note’ (29 Apr 2025) <<https://www.gov.uk/government/publications/regulatory-regime-for-cryptoassets-regulated-activities-draft-si-and-policy-note>> accessed 02 Nov 2025

Triple A, ‘Cryptocurrency Ownership Data’ (2025) <<https://www.triple-a.io/cryptocurrency-ownership-data>> accessed 2 November 2025

TRT Haber, ‘Thodex’in Kurucusu 2 Milyar Dolarlık Vurgun Soruşturması’ (2021) <<https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/thodexin>>

kurucusu-2-milyar-dolarlik-vurgun-sorusturmasi-574973.html> accessed 2 November 2025

World Economic Forum, 'How the US GENIUS Act and EU's MiCA signal transatlantic convergence on crypto rules' (2025) <<https://www.weforum.org/stories/2025/09/us-genius-act-eu-mica-convergence-crypto-rules/>> accessed 6 November 2025

¶ DOLAYLI VE DOLAYSIZ VERGİLER AYRIMINDA VERGİ ADALETİ DEĞERLENDİRMESİ*

(TAX JUSTICE CONSIDERATIONS WITHIN THE FRAMEWORK OF DIRECT AND
INDIRECT TAXATION)

Dr. Öğr. Üyesi/Dr. Lecturer Cansu DAĞ**
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Burçin AYDOĞDU***

ÖZ

Gelir ve servet üzerinden alınan dolaysız vergilerin vergi adaletine hizmet ettiği, tüketim üzerinden alınan dolaylı vergilerin ise vergi adaletini zedelediği yönündeki görüş tüm dünyada genel kabul görmektedir. Bu genellemenin gerekçesi ise mali güce göre vergilendirmeye hizmet eden tedbirlerin çoğunlukla dolaysız vergilerde uygulanmaya elverişli olmasıdır. Dolayısıyla bu tedbirlerin uygulamada yetersiz kalması, dolaysız verginin toplam vergi tahsilatı içerisindeki payı yükselse bile vergi adaletine hizmet etmesini engelleyecektir. Öte yandan tüketim üzerinden alınan dolaylı vergilerin de vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımına faydası bulunacak mekanizmalarla kurgulanması mümkündür. Nitekim Thomas Hobbes'un sosyal sözleşme kuramı başta olmak üzere,

^H Hakem denetiminden geçmiştir.

* Bu makale 02.09.2025 tarihinde Yayinevimize ulaşmış olup, 09.09.2025 tarihinde birinci hakem; 21.09.2025 tarihinde ikinci hakem onayından geçmiştir.

** Kırklareli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Bölümü Mali Hukuk Ana Bilim Dalı Doktor Öğretim Üyesi, av.cansu.dag@gmail.com, ORCID-ID No: 0000-0003-4547-2565

*** Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Bölümü Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Ana Bilim Dalı Doçent Doktor Öğretim Üyesi, baydogdu@gmail.com, ORCID ID: orcid.org/0000-0002-5313-5676

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar tarafından çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmişlerdir.

Katkı Payı Oranı: Yarı yarıya (%50/%50)'dir.

Bu makaleye atıf için; DAĞ, Cansu, AYDOĞDU, Burçin, “Dolaylı ve Dolaysız Vergiler Ayrımında Vergi Adaleti Değerlendirmesi”, Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi, Cilt No.: 17, Sayı No.: 38, 2025, s. 167-196.

en meşru vergi kaynağının tüketime dayalı vergi olduğunu savunan kuramlar mevcuttur. Bu çalışmada dolaysız ve dolaylı vergiler, vergi adale-
tine ilişkin Anayasal ilkeler ve ilkelere hizmet eden mekanizmalar bağ-
lamında değerlendirmeye tabi tutulacak; ardından Anayasa Mahkeme-
si'nin bu konuda hukuka uygun olarak gerçekleştirebileceği denetimlerin
nesnel ölçütleri ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Vergi Adaleti, Dolaylı Vergiler, Dolaysız Vergiler, Mali Güce Göre Vergilendirme İlkesi, Thomas Hobbes, Ana-
yasal Denetim

ABSTRACT

The view that direct taxes on income and wealth serve tax justice, while indirect taxes on consumption undermine it, is generally accepted worldwide. The rationale for this generalization is that measures serving tax justice are often applicable to direct taxes. Therefore, the inadequacy of these measures in practice will prevent them from serving tax justice, even if direct taxes' share of total tax collection increases. On the other hand, indirect taxes on consumption can be designed with mechanisms that contribute to the fair and balanced distribution of the tax burden. Indeed, there are theories, most notably Thomas Hobbes's social contract theory, that argue that consumption-based taxes are the most legitimate source of taxation. This study will evaluate direct and indirect taxes within the context of constitutional principles related to tax justice and the mechanisms that serve these principles in practice. It will then examine the objective criteria for legally oversight by the Constitutional Court on this matter.

Keywords: Tax Justice, Indirect Taxes, Direct Taxes, Taxation Principle of Ability to Pay, Thomas Hobbes, Constitutional Court Review

GİRİŞ

Türkiye'de dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payının giderek arttığı ve bu seyrin gelişmiş ülkelerin tam tersine bir

yapıyı işaret ettiği sıklıkla dile getirilen bir tespittir¹. Bu nedenle vergilendirmede adalet denildiğinde ilk akla gelen gelir vergileri ve servet vergileri gibi dolaysız vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payının ağırlıkta olması, tüketim üzerinden alınan dolaylı vergilerin ağırlığının ise azaltılması gereğidir. Bunun gerekçesi olarak 1982 Anayasası'nda hüküm altına alınan eşitlik, genellik ve mali güce göre vergilendirme ilkeleri gösterilmektedir². Anayasa m.73/f.2 uyarınca “*Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır.*” Burada anılan “*verginin adaletli ve dengeli dağılımı*” ilkesinin esasen Anayasa m.2’de yer alan sosyal hukuk devleti ilkesinin doğal bir sonucu olduğu kabul edilmekte; ilkenin vergi adaletinin gerçekleştirilmesi yolu ile devletin sosyal adaleti ve sosyal yararı sağlamak, ekonomik ve sosyal dengeyi oluşturmak ödevlerini vurguladığı dile getirilmektedir^{3 4}.

Anayasada, vergilendirmede adaleti temsil eden bu ilke ile bağlantılı diğer ilkeler ise m.10’da yer alan eşitlik ilkesi ile m.73/f.1’de yer alan genellik ilkesi ve mali güce göre vergilendirme esasıdır. Anayasa m.73/f.3’te yer alan verginin yasallığı ilkesi ise tüm bu sayılan ilkelerin yöneldikleri amaçların gerçekleştirilebilmesi için bağdaştırıcı bir ilke olarak kabul edilmektedir⁵. Anayasada vergilemede eşitlik hususunda özel bir düzenleme bulunmamakla birlikte 10. maddede yer alan “*kanun önünde eşitlik*” ilkesi, 73. maddede yer alan “*mali güce göre vergilendirme*” ilkesiyle birlikte okunduğunda “*vergi önünde eşitlik*” ilkesi ortaya çıkmaktadır⁶. Vergilendirmede genellik ve eşitlik ilkeleri geleneksel vergi adaleti ilkeleri olarak kabul edilmekte olup genellik ilkesi uyarınca

¹ Örneğin Yusuf Ziya Taşkan, Vergi Hukuku Genel Hükümler ve Türk Vergi Sistemi (6th edn, Adalet Yayınevi 2023) 261; Vergi Denetmenleri Derneği, Kamu Giderlerinin Finansmanı Kayıtdışı Ekonomi ve Vergi Denetimi (VDD Eğitim Yayınları Serisi: 14, 2007) 23-25

² Özalp Kılıç, ‘Türkiye’de Vergi Adaleti’ (2018) (66) Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi 396, 409

³ Selim Kaneti, Vergi Hukuku (2nd edn, Filiz Kitabevi 1989) 35-36

⁴ Saban’a göre “sosyal hukuk devleti” kavramı hâlihazırda vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımını içerdiği için Anayasa m.73/f.2 olmasaydı da vergi ödevi düzenlemesinde eksiklik olmazdı. Nihal Saban, Vergi Hukuku (8th edn, Beta Basım 2016) 25

⁵ Gülsen Güneş, Verginin Yasallığı İlkesi (3rd edn, On İki Levha Yayıncılık 2011) 116

⁶ Fatih Saraçoğlu, Elif Pürsünlerli Çakar and Abdullah Ömercioğlu, Vergi Hukuku (14th edn, HZR Yayınevi 2023) 19

bir toplumda yaşayan “herkes” mali gücüne göre vergi yükümlüsü olmasıdır. Vergilendirmenin genel olması, eşit olmasının da ön koşulu olmakla birlikte eşitlik ilkesi daha geniş olup yatay adalet-dikey adalet ayrımında incelenmektedir⁷. Mali güce göre vergilendirme esası ise kişilerin dar anlamda vergilendirilirken ekonomik ve kişisel durumlarının göz önünde bulundurulmasını gerekli kılmaktadır. Nitekim bu ilkeye uyulması vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımını da sağlayacaktır⁸.

Mali güce göre vergilendirme ilkesi Anayasa’da açıkça yer almakla birlikte yasa koyucu tarafından mali gücün tanımı ve göstergeleri belirtilmemiştir. Kamu Maliyesi ve Türk Vergi Sistemi açısından mali güç kavramının üç ana göstergesi tüketim (harcama), gelir ve servettir. Böylelikle vergi, *Vitti de Marco* tarafından da belirtildiği üzere, ya gelirin elde edilmesi, ya tüketime ayrılarak elden çıkartılması ya da tasarrufa ayrılarak servete sahip olunması dolayısıyla alınmaktadır⁹. Nihayetinde gelir üzerinden alınan vergiler dışında diğer vergilerin kaynağı da gelirdir; gelir vergisini diğer vergilerden ayıran husus, kaynağının yanında konusunun ve matrahının da gelir olmasıdır¹⁰. Vergi toplanırken tek bir ödeme gücü göstergesi ile yetinilmesi üzerine diğer göstergelere sahip yükümlülerin vergi dışında kalmaları; değindiğimiz anayasal ilkelere de aykırılık teşkil etmektedir.

Yasa koyucu mali güç göstergelerine kendi tercihleri doğrultusunda değişik yoğunluklarda yöneldiği gibi mali güce göre vergilendirmeye hizmet eden çeşitli tedbirlerden ve araçlardan da yararlanıp yararlanmamayı tercih edebilmektedir. Bu hususta en yoğun uygulanan tedbirlerin başında en az geçim indirimi, artan oranlı vergi tarifeleri, ayırma kuramı (emek gelirlerinin sermaye gelirlerine göre daha hafif vergilendirilmesi), sosyal amaçlı vergi harcamaları (muafiyet, istisna ve indirimler), veraset ve intikal vergisi, zorunlu ihtiyaç maddelerinin daha hafif vergilendirilmesine karşılık lüks tüketimin daha ağır vergilendirilmesi gelmektedir¹¹.

⁷ Yatay adalet, vergilendirme yönünden gelir, harcama, servet, aile durumu gibi kalemler açısından benzer durumda olan kişilerin eşit işleme tabi tutulmasını; dikey adalet ise farklı durumlarda bulunan kişilere farklılıkları ölçüsünde değişik işlemler uygulanmasını gerektirmektedir. Mualla Öncel, Ahmet Kumrulu, Nami Çağan and Cenker Göker, *Vergi Hukuku* (34th edn, Turhan Kitabevi 2025) 51-52

⁸ Ibid (n 7) 61

⁹ Halil Nadaroğlu, *Kamu Maliyesi Teorisi* (9th edn, Beta Basım 1996) 308

¹⁰ Salim Ateş Oktar, *Türk Vergi Sistemi* (3rd edn, Türkmen Kitabevi 2022) 1

¹¹ Öncel, Kumrulu, Çağan and Göker (n 7) 69-70

Vergilendirmede adaleti sağlamaya yönelik ilkelerin hayata geçirilmesinde kullanılan ve yükümlünün şahsi ve ailevi durumunu göz önünde bulunduran tedbirlerin çoğunlukla gelir ve servet vergilerinde uygulanmaya elverişli olması nedeniyle Türkiye’de gelir ve servet üzerinden alınan vergilerin vergi adaletine hizmet eden vergiler olduğu, buna karşılık tüketim üzerinden alınan vergilerin ise vergi adaletini zedelediği kabul edilmektedir. Yükümlünün şahsi özelliklerine göre farklılaştırma hususunda özellikle Gelir Vergisi (GV)’nde görülen olanak genişliğinin bu vergiye mali güce göre vergilendirme esası bakımından büyük bir avantaj sağladığı¹² yadsınamaz. Ancak bu genellemenin mutlak bir doğru olarak kabulü, Türk Vergi Sistemi’nin bütünü açısından bakıldığında tedbirlerin vergilendirmede adaleti sağlama bakımından dolaysız vergilere uygulamada etkin bir şekilde uygulanıp uygulanmadığını yahut bu tedbirlerin dolaylı vergilere de uygulanabilirliğini göz önünde bulundurmaksızın, sadece dolaysız vergilerin toplam kamu gelirleri içerisindeki payının artırılması ve dolaylı vergilerin payının azaltılmasıyla adil bir vergilendirme sağlanacağı yönünde bir yanılgı yaratmaktadır.

Servete ve gelire dayalı vergilerle tüketime dayalı vergilere bu şekilde yaklaşılmasının sebebi, kişilerin tüketim miktarının, kişilerin gelirlerinden bağımsız olarak kişilerin ihtiyaçlarına bağlı olmasıdır. Bu nedenle gelir düzeyi yükseldikçe harcama kalemlerinin toplam gelire oranı azalma eğilimi gösterirken gelir düzeyi düştükçe harcama kalemlerinin toplam gelire oranının artmasıdır. Örneğin varlıklı bir insan da gün içinde karnını doyurmakta; yoksul bir insan da gün içinde karnını doyuracak kadar gıda tüketmektedir. Varlıklı bir insan da yoksul bir insan da her gün belli düzeyde cep telefonu ile iletişim ihtiyacı duymaktadır. Ne yoksul insanlar bu harcamalardan kaçınabilir ne de varlıklı insanların bu tür temel ihtiyaç tüketimleri servetleriyle doğru orantılı artabilir. İnsanların gelirleri, servetleri arasında yüzlerce, belki binlerce kat fark olabilmesine rağmen gündelik zorunlu tüketim ihtiyaçları birbirlerinden o derece farklı olmaz. Bu da tüketime dayalı vergilerin oranı arttıkça oransal açıdan varlıklı insanlar için vergi ödemenin daha kolay olmasına, düşük gelirli kişiler için ise vergi yükünün daha ağır hale gelmesine yol açmaktadır¹³.

¹² Fritz Neumark, Türkiye’de ve Yabancı Memleketlerde Gelir Vergisi Teori, Tarihçe, Pratik (1st edn, Hak Kitabevi 1946) 7

¹³ Tarkan Peran and İskender Gümüş, ‘Sosyal Politika Açısından Vergi Adaleti: Kuramsal Bir Tartışma’ (2017) 6(5) Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 184, 189

Esasen bu sonucu yaratan faktör vergi oranından kaynaklanmaktadır. Zira gelir düzeyleri farklı olan iki kişinin aynı fiyattan aynı malı satın almaları halinde yansıma etkisi nedeniyle aynı miktarda Katma Değer Vergisi (KDV) yahut Özel Tüketim Vergisi (ÖTV)’nden fiili yükümlü olacakları hesaba katıldığında; geliri yüksek olan kişi açısından ödenen dolaylı verginin toplam gelir içerisindeki payı, geliri düşük olana nazaran azalacaktır. “*Tersine artan oranlılık*” denilen bu durum, KDV ve ÖTV gibi dolaylı vergileri adaletsiz kılan faktördür¹⁴.

Bununla birlikte hukukun hiçbir dalında adaletin kusursuz, evrensel bir formülü olmadığı gibi vergi hukukunda da adaletin gereğinin ne olduğu, tarih boyunca dünyada tartışmalı bir konu olagelmıştır. Aydınlanma çağı sonrasında devletin meşruluğunu seküler temellere dayandıran sosyal sözleşme teorisinin başlıca otoritelerinden olan Thomas Hobbes, gelir ve servet vergisinden tüketime odaklı bir vergilendirmenin devletin varlık sebebiyle daha iyi örtüşeceğini, daha adil olabileceğini savunmuştur¹⁵. Dolayısıyla Hobbes’çu görüş siyasi bir yaklaşım olarak evrensel bir kabul görmüş olmamakla birlikte varlığını literatüre kabul ettirmiş olan bir anlayıştır ve devletlerin, hükümetlerin pek çok alanda olduğu gibi vergi alanında da yapacağı siyasi tercihlerden biri olarak felsefi bir temellendirmeye sahiptir. Bununla birlikte hükümetlerin siyasi takdir yetkilerinin tâbi olduğu anayasal sınırlar vardır. Dolayısıyla tüketim üzerinden vergi alınmasını doğrudan doğruya adalete aykırı bir tutum olarak görmektense bu yaklaşımın da meşruluğu olabileceğini ve tüketim üzerinden alınan vergilerde de vergi adaletine hizmet eden mekanizmaların devreye sokulmasının mümkün olduğunun kabulü; diğer yandan sırf dolaysız vergi oldukları için gelir ve servet üzerinden alınan vergileri adil kabul etmek yerine, vergi adaletine hizmet eden mekanizmaların bu vergilerde etkin bir şekilde uygulanıp uygulanmadığının irdelenmesi; sınırların ise hukuk devleti çerçevesinde ilgili anayasa hükümleriyle çizilmesi daha sağlıklı olacaktır.

¹⁴ Binhan Elif Yılmaz and Murat Batı, Hukuk Fakülteleri İİBF’ler ve MYO’lar için Kamu Maliyesi Mali Hukuk (2nd edn, Seçkin Yayıncılık 2024) 116

¹⁵ Tom Sorell, ‘Hobbes On Trade, Consumption And International Order’ (2006) 89(2) The Monist 245, 254; Thomas Hobbes, The Elements of Law (1st edn, Oxford University Press 1999) 138

1. DOLAYLI VERGİLERİN ADİLLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tarih boyunca siyasal iktidarlar bütçe oluştururken kendilerini destekleyenlerin vergilerini hafifletmişler; siyasal gücü olmayanları ve kendilerine destek vermeyenleri ezmişlerdir. Anayasalara vergilerin hangi ilkelere göre alınacağına dair hükümler konmasının başlıca sebebi de bu durumu önlemek ve azınlıkta kalanları korumaktır¹⁶.

Vergilerin neye göre alınırsa adil olacağı sorunsalı, rasyonalist-bireyci devlet görüşü ile organik-toplumcu devlet görüşüne dayanan teorilerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Kökeni Cicero'ya kadar uzanan, doğal hukuk anlayışına ve özellikle Jean Jacques Rousseau'nun toplumsal sözleşme teorisine dayanan rasyonalist-bireyci görüş çerçevesinde temel olarak “faydalanma” ve “gönüllü mübadele” teorileri ortaya çıkmışken; temelleri Platon ve Aristo'ya dayanan organik-toplumcu devlet görüşü, “iktidar (ödeme gücü)” teorisinin doğmasını sağlamıştır. *Faydalanma (istifade) teorisi*, toplumu oluşturan bireylerin kamu hizmetlerinin finansmanına bu hizmetlerden kendilerinin sağladıkları fayda oranında katılmalarını önermekte iken *iktidar teorisi* ise bireylerin kamu hizmetlerinin finansmanına sağladıkları faydadan bağımsız olarak mali güçleri yahut ödeme güçleri oranında katılmalarını öngörmektedir. Çağımızda benimsenen teori -vergi yükünün adil dağılımına daha iyi hizmet ettiği genel kanısıyla- iktidar (ödeme gücü) teorisidir¹⁷. Bu noktada vergi iktidarının, diğer bir deyişle ödeme gücünün göstergelerinin neler olduğu önem taşımaktadır. *Bulutoğlu*'nun da belirttiği üzere “tüketim harcamaları ister gelirden yapılsın, ister servet satarak, vergi iktidarının bir belirtisidir.”¹⁸.

Tüketim üzerinden alınan verginin adil olabileceği iddiasını öne süren ilk otorite Thomas Hobbes'tur. Thomas Hobbes, tüketim üzerinden alınan verginin diğer vergi türlerinden daha adil olduğunu ileri sürmüştür. Onun ileri sürdüğü fikirler zaman içinde evrilerek de olsa günümüze kadar gelmiştir ve onun hipotezlerinin keskinliğinde olmasa da

¹⁶ Kenan Bulutoğlu, *Kamu Ekonomisine Giriş Demokraside Devletin Ekonomik Bir Kuramı* (7th edn, Maliye ve Hukuk Yayınları 2008) 342

¹⁷ Salim Ateş Oktar, *Vergi Hukuku* (11th edn, Türkmen Kitabevi 2016) 10-14; Neumark (n 12) 91-94; Nadaroğlu (n 9) 220-227

¹⁸ Bulutoğlu (n 16) 342

tüketim üzerinden alınan vergilerin vergilendirme politikasında belli bir ağırlığı olmasını adil gören otoriteler hâlâ mevcuttur.

1.1. Vergi Adaleti Üzerine Thomas Hobbes ve Ardılları

Thomas Hobbes’a göre devlet için makbul vatandaş az tüketip çok biriktirendir. Biriktirmek yerine tüketme eğiliminde olan ise bundan caydırılmalıdır¹⁹. Bunun yolu da tüketim üzerinden vergi almaktır. Thomas Hobbes’a göre ideal toplum düzeninde insanların ürettikleri kendine kalmalı; vergi yükümlüsü devlete sadece tükettiğiyle orantılı vergi vermeli ve onun dışında sadece devletin huzur sağlamak için ihtiyaç duyduğu geliri elde etmesi için yükümlü başına ne kadar vergi düşüyorsa o kadar vergi vermelidir²⁰. Böylelikle devlet insanları lüksten ve israftan alıkoyar. Bunlar dışında, bir yükümlüden sırf geliri var diye ya da sırf servet biriktirmiş diye vergi almak insanların üretkenliğine ve tutumluluğuna zarar verir ve bu vergiyi alan devlet de vatandaşına böyle davranarak adaletsizlik etmiş olur²¹.

Hobbes’un vergi adaletine yaklaşımını daha iyi temellendirebilmek için onun toplumsal sözleşme kuramını da bilmek gerekir. Thomas Hobbes, kendisinden önceki yüzyıllar boyunca sosyal bilimlerde genel kabul görmüş olan “*İnsan medeni canlıdır.*”²² tespitine karşı “*İnsan insanın kurdudur.*”²³ argümanını savunmuştur²⁴. İnsanların doğuştan er-

¹⁹ Sorell (n 15) 254-255; Hobbes, The Elements of Law (n 15) 174

²⁰ Ibid (n 15) 255; ibid (n 15) 174

²¹ Aaron Levy, ‘Economic Views of Thomas Hobbes’ (1954) Journal of the History of Ideas 589, 593

²² Aristoteles’in “ὁ ἀνθρώπος φύσει πολιτικὸν ζῷον” sözü pek çok kaynakta “İnsan doğası gereği politik bir hayvandır” şeklinde tercüme edilir. Sözün içinde geçen kelime gerçekten de “politikon” (πολιτικὸν) kelimesidir ve politika kelimesiyle etimolojik bağı nettir fakat bu kelime şehir anlamına gelen polis kelimesinden türemiştir ve kürsülere çıkıp nutuk çekmeyi, partiler kurup siyaset yapmayı değil şehirde bir arada yaşama ehliyetine sahip olmak anlamını içermektedir. Özellikle Aristoteles’in kullandığı bağlamda bu anlamı ifade ettiği açıktır. Nitekim medine (şehir) kelimesiyle kökteş olan medeni kelimesi de şehirli olan demektir ve içinde bulunduğu kalabalık toplumun kurallarına uygun davranmasını bilen insan anlamına gelir. Zoon (ζῷον) kelimesinin hayvan şeklinde yorumlanması da yanlış değildir ancak hayvan zaten Arapçada canlı (hayat sahibi) anlamına geldiği için Türkçe canlı diye yorumlamayı daha uygun bulduk. Mustafa Yavuz, ‘Homeokinetik Canlılık Tasarımı’ (2003) (77 Ek) Felsefe Dünyası 60, 62

²³ Latince vecizenin orijinal ifadesiyle “Homo homini lupus est”.

demli olmadığını, her insanda, için için başkalarından üstün olma, onları rekabette geri bırakma, onlar üzerine hakimiyet kurma isteği olduğunu belirten Hobbes, insanların bu acımasız tabiatlarının ortaya çıkmasını engelleyen şeyin, aslında tamamen soyut bir fenomen olan devlet otoritesi olduğunu savunmuştur. Devlet otoritesinden duyulan korku olmasa insanlar kaos içinde yaşayacakken²⁵ devletin otoritesinin varlığı sayesinde insanların canları korunmakta ve insanlar dünyanın nimetlerinden huzur içinde yararlanabilmektedirler. Bu nedenle insanlar can güvenlikleri ve dünya nimetlerinden huzur içinde yararlanabilmeleri konusunda devlete borçludurlar. Bu borçlarını vergi olarak öderler. Devlet sayesinde canı korunan herkes, emniyeti ve asayişi sağlayan devleti bu konuda ihtiyaç duyduğu kadar finanse edecek vergiyi ödemeli; ilaveten, bu düzen sayesinde kendine bir fayda sağlayan herkes kendine sağladığı bu fayda nispetinde vergi ödemelidir²⁶. İnsanlar dünyadaki varlıkları, yani toprağı, suyu, madenleri ve sair kaynakları devlete borçlu değildir. Bunlar doğada zaten mevcuttur. O yüzden insanlar bu kaynaklara sahip oldukları için ve bu kaynaklara sahip oldukları nispette değil bu kaynaklardan yararlanabildikleri, bu kaynaklar sayesinde hayattan zevk alabildikleri nispette devlete borçludurlar²⁷. Ayrıca tüketim üzerinden vergi vermeleri insanların doğadaki bu kaynakları düşüncesizce tüketmelerinin önüne geçerek onları tutumlu olmaya teşvik edecektir²⁸.

Tüketime dayalı vergiyi adaletsiz bulan anlayış, devletin görevinin insanlar arasında eşitlik sağlamak olduğunu esas almaktadır. Adaletin gereklerinden birinin eşitlik olduğu doğrudur fakat bu her koşulda mutlak eşitlik anlamına gelmemektedir. Örneğin daha çok üretenle daha az üreteni mutlak surette eşit hale getirmesi devletin adaletli değil adaletsiz bir davranışı olur. Oysa daha çok üretenin daha çok olanağa sahip olması ile daha az üretenin daha az olanağa sahip olması doğal sonuçtur ve devletin bu sonuca müdahale etmemesi daha adildir. Mülkiyet hukukunun

²⁴ Celal Yeşilçayır, 'Thomas Hobbes'un Geleneksel Siyaset Felsefesine Karşı Çıkışı' (2014) (2) Mavi Atlas 62, 72; Thomas Hobbes, *Leviathan - Revised Edition* (1st edn, Broadview Press 2010) 54

²⁵ Glen Newey, *Routledge Guidebook to Hobbes' Leviathan* (1st edn, Routledge 2014) 27

²⁶ Dudley Jackson, 'Thomas Hobbes' Theory Of Taxation' (1973) 21(2) *Political Studies* 175, 176-177

²⁷ Hobbes, *The Elements of Law* (n 15) 94

²⁸ Jackson (n 26) 176

temelinde de bu vardır. Bir taşınmazın etrafını çevirerek ekip biçen kişinin verdiği emeğin semerelerinden yararlanması, bunu yapmayan kişilerin söz konusu tarlada bir hakkının olmaması eşitsizlik değil tam aksine hukukun ve adaletin gereğidir ve mülkiyetin temelidir²⁹.

Vergilendirmenin gelir ve servete dayandırılmasının daha adil olduğu görüşünün bir diğer dayanağı verginin genelliğini sağlamak yani vergi yükünü herkese paylaştırıp kimseye haksız biçimde bu konuda ayrıcalık tanımamaktır³⁰. Şu açıktır ki herkes gelir ve servet sahibi olmayabilir ancak herkes, en azından gerçek kişilerin hepsi tüketmek zorundadır. Nitekim Hobbes da verginin tüketime dayandırılmasını gerektiğini savunurken verginin daha geniş tabana yayılması gerektiği argümanına başvurmuştur³¹. Devletin sağladığı can güvenliğinden ve kurduğu düzenden herkes yararlandığı için herkes vergi vermelidir. Herkesin nispi³² anlamda eşit vergi vermesinin yolu da insanların devletin hizmetlerinden yararlandıkları ölçüde vergi vermesidir.

Nitekim doğada daha çok üretenler gibi elindeki imkânları daha etkin kullanarak daha az kaynak tüketenler daha geniş imkânlarla sahip olurken, elindeki kıt kaynakları etkin bir biçimde kullanmanın yolunu bulmayanlar onların gerisinde kalır³³. Devletin doğadaki bu durumu muhafaza etmesi gerekirken insanlar ne kadar tüketirse tüketsin kayıtsız kalması ve tüketimine dikkat edenlerin doğada sahip olacakları avantajları toplumsal düzen kuralları içinde ortadan kaldırması Hobbes'un sosyal sözleşme anlayışıyla bağdaşmamaktadır.

Siyaset tarihinde bu fikirler Hobbes'un sosyal sözleşme kuramıyla sınırlı kalmamıştır. Modern vergi sistemlerinde de tüketime dayalı verginin diğer vergi türlerine kıyasla tercih edilebilirliği savunulagelmıştır³⁴. Örneğin John Stuart Mill, birikimlerin vergilendirilmemesini, yatırı-

²⁹ Aysel Doğan, 'Özel Mülkiyet Hakkının Temeli Olarak Emek' (2007) 56(3) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 83, 96

³⁰ Ahmet Kumrulu, 'Vergi Hukukunun Birkısım Anayasal Temelleri' (1979) 36(1), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 147, 156

³¹ Hobbes, *The Elements of Law* (n 15) 135

³² Ibid 174

³³ Ibid 94

³⁴ Simon James, *What Should Be Taxed: Income or Expenditure?* (1st edn, Brookings Institution 1980) 275; Manfred Rose, 'The Superiority of a Consumption-Based Tax System', *Heidelberg Congress of Taxing Consumption* (Springer-Verlag 1990) 3, 7

rıma dönüştürülen gelirlerin de vergilendirilmemesini, sadece tüketime yansıyan gelirlerin vergilendirilmesini savunmuştur³⁵. İngiliz ekonomistler Alfred Marshall ve A. C. Pigou, İtalyan ekonomist Luigi Einaudi ve ABD’li ekonomist Irving Fisher de benzer görüşleri savunmuştur³⁶.

1.2. Dolaylı Vergileri Adil Hale Getirebilecek Mekanizmalar

Günümüzde tüketim vergisine ağırlık verilmesinin en önemli sebeplerinden biri, tahsilat kolaylığıdır. Servete ve gelire dayalı vergilendirmede tahsilat, büyük oranda vergi ödevlilerinin dürüst ve hatasız beyanname vermesine bağlı iken mal ve hizmet alımında söz konusu olan tüketim üzerinden alınan vergiye duyulan ihtiyaç kamu giderlerinin finansmanında kaçınılmaz hale gelebilmektedir. Bu nedenle, vergi gelirlerini artırmayı amaçlayan devletler hukuki, felsefi yahut siyasi argümanların hepsinden bağımsız olarak, sırf vergi tahsilatı kolaylığı nedeniyle de tüketim üzerinden alınan vergilere ağırlık verebilmektedirler. Bu noktada mali güce göre vergilendirme esası ile uyuşmayan husus tüketim üzerinden vergi alınması değil; günümüzde artık zorunlu ihtiyaç maddesi haline gelmiş, fiyat esnekliği düşük malların sırf tahsilat kolaylığı nedeniyle yüksek oranlarda vergilendirilmesidir. Türkiye’de özellikle motorlu taşıtlar ile petrol ve petrol ürünleri üzerinden alınan vergiler, bu duruma verilebilecek en isabetli örnektir.

Frank Ramsey tarafından önerilmiş Ramsey Teorisi’ne göre devletler, vergi tahsilatında ortaya çıkacak etkinlik kaybını en aza indirmek için, talebin fiyat esnekliği yüksek olan malları daha düşük oranda, talebin fiyat esnekliği daha düşük malları ise daha yüksek oranda vergilendirmelidirler³⁷. Genellikle, talebin fiyat esnekliği düşük olan mallar temel ihtiyaç malzemeleri iken talebin fiyat esnekliği yüksek olan mallar ise lüks mallardır. Temel ihtiyaç maddelerini lüks maddelere oranla daha yüksek vergilendiren Ramsey vergilerinin vergilendirmede adalet kavramıyla bağdaşmadığı şüphesizdir. Ancak tüketim vergilerinin Ramsey Teorisi’ne göre düzenlenmesi zorunluluğu bulunmadığı gibi tam aksi yönde kurgulanmaları vergilemede adalet kavramına da hizmet edecektir.

³⁵ John Stuart Mill, Parliamentary Papers (1st edn, H.M. Stationery Office 1861) 213

³⁶ Nicholas Kaldor, The Expenditure Tax (1st edn, Routledge, 2014) 7

³⁷ Yılmaz and Batı, Mali Hukuk (n 14) 131

Nadaroğlu'nun da belirttiği üzere³⁸ vergi tekniğinde meydana gelen gelişmeler nedeniyle adalet açısından dolaysız vergilerle dolaylı vergiler arasındaki fark giderek azalmakta; dolaylı vergiler dolaysız vergilere yaklaşmaktadır; zira yazarın kendi cümlesiyle “*Dolaysız vergileri âdil hale getiren artan oranlılık ve en az geçim indirimi gibi teknikler genel ve kaba bir biçimde de olsa dolaylı vergilere de uygulanabilmektedir.*” Zorunlu ihtiyaç maddelerinin %1 oranında KDV konusu olması karşısında lüks maddelere doğru gidildikçe oranın %10'a ve %20'ye yükseltilmesi bir tür artan oranlılığa örnek iken bazı ülkelerde zorunlu ihtiyaç maddelerinin vergi dışında bırakılması da en az geçim indirimi olarak kabul edilmektedir. Sistemimizde motorlu araçlar üzerinden alınacak ÖTV'yi belirleyen II sayılı listede de vergi oranları motor silindir hacmine ve ÖTV matrahına göre değişmekte olup (oranlar çok yüksek olmakla birlikte) tarifede sınıf usulü artan oranlılık bulunmaktadır.

Her ne kadar devletin amaçlarından biri eşitliği sağlamak olsa da vergi adaletinde bu anlamda eşitlikten kast edilen mutlak eşitlik değil nispi eşitliktir. Nitekim tahsil edilen vergilerin miktarının değil vergi matrahına oranlarının eşit olması hedeflenmektedir. Dolayısıyla devletin eşitlik sağlama işlevinden beklenen, herkesi mali güç bakımından aynı duruma getirmesi değil, insanları üretkenlikten ve kaynakları etkin kullanmaktan vazgeçirmeyecek biçimde nispi vergilendirme yapmasıdır. Diğer bir deyişle, dolaysız vergilerin daha adil olduğunun kabulü sadece dikey adalet bakımından olup; eşit durumda olanlara eşit vergi uygulanmasını öngören yatay adalet, tüketim vergilerinde de gerçekleştirilebilmektedir³⁹.

Sistemimizde özellikle ÖTV ile ilgili olarak lüks malların düzenlendiği IV sayılı listeye bakıldığında, eskiden lüks mal olarak sınıflandırılmış çoğu malın (buzdolabı, çamaşır makinesi, güneş kremi vb.) lüks olmak bir yana zorunlu ihtiyaç maddesi haline geldiği görülmektedir. KDV'den örnek vermek gerekirse; dondurma, baklava, kadayıf gibi ürünler, oranın %1 olduğu I sayılı listede sayılmakta iken; insan gıdası olarak kullanılan mamalar, kadın pedi ve bebek bezi gibi zorunlu ihtiyaç maddeleri, oranın %10 olduğu II sayılı listede yer almaktadır. Bu nedenle vergi adaletini güçlendirmek adına yapılması gereken; tüketim üzerinden alınan vergilerde sadece tahsilat kolaylığına ve verime öncelik ver-

³⁸ Nadaroğlu (n 9) 331

³⁹ Ibid 331

mek yerine, vergi adaletine hizmet eden tekniklerin daha etkin bir şekilde kullanımının sağlanmasıdır. Bu doğrultuda da başta KDV ve ÖTV olmak üzere tüketim vergilerindeki istisna, indirim ve muafiyetler gözden geçirilmeli; listeler güncellenmeli; talebin fiyat esnekliğinin düşük olduğu zorunlu ihtiyaç malları ve hizmetleri üzerindeki vergi oranları ya düşürülmeli ya da bu mal ve hizmetler vergi dışında bırakılmalıdır.

2. DOLAYSIZ VERGİLERİN ADİLLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Daha önce de belirttiğimiz üzere gelir ve servet üzerinden alınan dolaysız vergilerin daha adil olduğu hususundaki yaygın kanının gerekçesi; bu vergilerde fiili yükümlü de kanuni yükümlü ile aynı kişi olduğu (yansıma olmadığı) için artan oranlılık, ayırma teorisi, en az geçim indirimi gibi iktidar ilkesi uyarınca vergi adaletine hizmet eden tekniklerin uygulanmasının ve dolaysız vergilerin şahsileştirilerek mali güç ile uyumlu hale getirilmesinin daha kolay olmasıdır. Sistemimizde gelir üzerinden alınan vergiler Gelir Vergisi (GV) ile Kurumlar Vergisi (KV); servet üzerinden alınan vergiler ise Veraset ve İntikal Vergisi (VİV), Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV), Emlak Vergisi (EV) ile Değerli Konut Vergisi (DKV)'dir. Dolaysız vergiler özelinde gerçekçi bir vergi adaleti değerlendirmesinin yapılabilmesi için yaygın kanıyı tekrar edip konuyu kapatmak yerine; her bir vergi özelinde bahsi geçen tekniklerden yararlanılma olanağının ne olduğunu ve bu tekniklerden gerçekten etkili bir şekilde yararlanılıp yararlanılmadığını irdelemek gerekmektedir.

Servet vergilerinde emek ve sermaye gelirlerinin farklı vergilendirilmesini öngören ayırma kuramının uygulanması mümkün olmayıp artan oranlılık, istisna, muafiyet, indirim gibi tekniklerle şahsileştirme sağlanmaktadır. VİV'de, veraset yoluyla intikaller ve karşılıksız intikaller için farklı oranların öngörüldüğü artan oranlı bir tarife bulunmaktadır. Karşılıksız intikalin ana, baba, eş ve çocuklardan yapılması halinde ise tarife oranlarının yarısı uygulanmakta; böylelikle vergi şahsileştirilmektedir. İstisnalara bakıldığında en az geçim indirimi niteliğinde düzenlemelere⁴⁰ rastlamak mümkündür.

⁴⁰ Örnek olarak fütüğü ve eşten her birine isabet eden miras hisselerinin 2025 yılı için 2.316.628 TL'sinin ya da karşılıksız intikallerin 2025 yılı için 53.339 TL'sinin istisna kapsamında olması verilebilir.

Emlak Vergisi'nin sabit oranlı bir tarifesini bulunmaktadır. Oran, Bina Vergisi kapsamında meskenlerde binde bir, diğer binalarda binde iki; Arazi Vergisi kapsamında arazilerde binde bir, arsalarda binde üçtür. Bu oranlar büyük şehir belediye sınırları yahut mücavir alanlar içinde ise iki katına çıkmaktadır. Bina veya arazinin değerine ise bakılmamakta; değer ne olursa olsun oran sabit kalmaktadır. Muafiyetlerin haricinde bu vergide şahsiliğe hizmet eden müessese, konutlar bakımından getirilmiş olan sıfır oranlı EV⁴¹ uygulamasıdır.

1 Ocak 2021 tarihinde yürürlüğe giren DKV'nin konusu, bina vergi değeri Emlak Vergisi Kanunu m. 42'de belirtilen tutarı aşan (2025 yılı için 15.709.000 TL) mesken niteliğindeki taşınmazlardır. Tutarı aşan kısım verginin matrahını oluşturmakta olup; matrah, binanın vergi değerine göre artan oranlı olarak vergilendirilmektedir. Mesken nitelikli tek taşınmazı olanların tek taşınmazına, birden fazla mesken nitelikli taşınmazı olanların ise verginin konusuna giren en düşük değerli tek taşınmazına muafiyet uygulanmaktadır. Bununla birlikte şartları sağlayan konut nitelikli taşınmaz sahipleri EV'ye ilaveten DKV öderken; belki de çok daha yüksek değerli han veya AVM gibi iş yeri sahiplerinin vergi kapsamının dışında kalması vergi adaleti açısından tartışmaya açıktır. İlave-ten 2025 yılının hadleri üzerinden örneklendirirsek, 500 milyonluk yalısı konut niteliğinde tek taşınmazı olan kişi yahut 10 milyonluk 50 tane konutu olan kişi vergiden muaf iken, 20 milyonluk iki dairesi olan kişi DKV ödemektedir.

Motorlu Taşıtlar Vergisi'nde 01.01.2018 tarihinden önce satın alınan otomobil, arazi taşıtı, motosiklet vb. için I/A sayılı tarifiede motor silindir hacmi ve taşıtın yaşı; bu tarihten itibaren satın alınan taşıtlar için ise I sayılı tarifiede motor silindir hacmi, taşıtın yaşı ve taşıtın değeri

⁴¹ Dayanağı Emlak Vergisi Kanunu (Kanun Numarası: 1319, Kabul Tarihi: 29.07.1970, RG 11.08.1970/13576) m.8/f.2 olan bu düzenleme uyarınca "Cumhurbaşkanı, kendisine bakmakla mükellef kimsesi olup onsekiz yaşını doldurmamış olanlar hariç olmak üzere hiçbir geliri olmadığını belgeleyenlerin, gelirleri münhasıran kanunla kurulan sosyal güvenlik kurumlarından aldıkları aylıktan ibaret bulunanların, gazilerin, engellilerin, şehitlerin dul ve yetimlerinin Türkiye sınırları içinde brüt 200 m²'yi geçmeyen tek meskeni olması (intifa hakkına sahip olunması hali dahil) halinde, bu meskenlerine ait vergi oranlarını sıfıra kadar indirmeye yetkilidir. Bu hüküm, yukarıda belirtilenlerin tek meskene hisse ile sahip olmaları halinde hisselerine ait kısım hakkında da uygulanır. Muayyen zamanda dinlenme amacıyla kullanılan meskenler hakkında bu hüküm uygulanmaz. Geliri olmadığını belgelemenin usul ve esaslarını belirlemeye Maliye Bakanlığı yetkilidir."

dikkate alınmaktadır. Motor silindir hacmi ve taşıtın değeri arttıkça ödenecek verginin artması, taşıtın yaşı arttıkça verginin azalması bir nevi artan oranlılıktır. II sayılı tarifiede I sayılı tarifenin dışında kalan kara taşıtları üzerinden, IV sayılı tarifiede ise uçak ve helikopterlerden oluşan hava taşıtları üzerinden vergi alınmaktayken; özel amaçla kullanılan yat, kotra ve her türlü motorlu tekneleri kapsayan III sayılı tarifenin yürürlükten kaldırılması⁴² vergi adaleti açısından bir soru işareti yaratmaktadır. Ayrıca bu vergide şahsiliğe hizmet eden tek istisna, engellilik istisnasıdır. Taşıt sahiplerinin mali güçleri, yaşları veya sahip oldukları araç sayısı, tarifiede yahut istisna, muafiyet veya indirim kapsamında dikkate alınmamaktadır.

Gelir üzerinden alınan vergilerden Kurumlar Vergisi (KV) genel, objektif ve dolaysız bir vergi olduğu için vergilendirmede adalete hizmet eden tekniklerden yararlanabilme olanağı -tıpkı tüketim vergilerinde olduğu gibi- oldukça sınırlıdır⁴³. Dolaysız ve dolaylı vergileri ayırt etmede kullanılan temel ölçüt yansıma ölçütü olmasına rağmen yapılan araştırmalar KV gibi gelir üzerinden alınan bir verginin de piyasa şartlarında yansıtılmasının mümkün olduğunu⁴⁴ göstermektedir. Keza sermaye şirketleri başta olmak üzere yükümlü kurumlar, özellikle de faaliyet gösterdikleri alanlarda sermaye şirketleri yaygınsa ve üretilen mal ve hizmetlerde fiyat öncülüğünü elde tutuyorlarsa, KV payını ya da vergi artışını kısa dönemde dahi fiyatları artırarak ileriye doğru yansıtmaktadırlar⁴⁵. Dolayısıyla kâğıt üzerinde gelir üzerinden alınan dolaysız bir vergi olan KV, uygulamada artan fiyatlar neticesinde kısmen veya tamamen tüketicilerin cebinden çıkabilmektedir. İlaveten, KV sabit orana sahiptir; kurum kazancı arttıkça verginin oranında bir artış yaşanmamaktadır. En az geçim indirimi yahut ayırma kuramı da bu vergide uygulanmamaktadır.

Gelir Vergisi (GV)'ni incelemek gerekirse, bu verginin vergi adaletine hizmet eden tüm tekniklerin kullanımına ve şahsileştirmeye en

⁴² Denizcilik Müsteşarlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (Kanun Numarası: 5897, Kabul Tarihi: 06.05.2009, RG 16.05.2009/27230)'un 2. maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.

⁴³ Nadaroğlu (n 9) 330

⁴⁴ Binhan Elif Yılmaz and Murat Batı, *Türk Vergi Sistemi* (6th edn, Seçkin Yayıncılık 2025) 133

⁴⁵ Bulutoğlu (n 16) 398, 399, 403

elverişli vergi olduğunu belirtmek gerekir. Nitekim asgari ücrete kadar olan ücret/gelir istisnası, artan oranlı vergi tarifesi ve ücret gelirlerinin daha yumuşak vergilendirilmesini ön gören ayırma kuramı sistemimizde mevcuttur. Ancak bahsi geçen tekniklerin GV’de dahi vergi adaletini sağlamak bakımından ne derece etkili olduğu tartışmalıdır. Özellikle enflasyon hızının çok yüksek olduğu dönemlerde gözlemlendiği üzere artan oranlı vergi tarifesinin hadlerinin yeniden değerlendirilme oranında artması neticesinde yüksek olmayan ücret gelirleri bile tarifiede hızla dilim atlayabilmektedir. Örneğin, 2025 yılının Gelir Vergisi Tarifesi’ne göre %40 oranındaki son dilime geçiş haddi olan 4.300.000 TL’lik bir matrah için ücret gelirlerinde 1.378.000 TL vergi hesaplanmakta iken ücret dışındaki gelirlere 1.410.000 TL vergi düşmektedir. Aradaki farkın büyümesi bir matrah tutarında sadece 32.000 TL olması ayırma kuramının vergi adaletini sağlama bakımından ne ölçüde etkin kullanıldığını ciddi biçimde sorgulatmaktadır. GV ile ilgili vergi adaleti açısından sorgulamaya değer vergi istisna, muafiyet ve indirimleri de söz konusudur. Örneğin ticari kazancı basit usulde tespit edilen yükümlüler, vergi ödeme güçlerinin düşüklüğü nedeniyle istisna kapsamında değerlendirilmekle birlikte, basit usule tabi olmanın genel şartlarından olan emsal/yıllık kira bedeli şartının günümüz koşullarında sağlanmasının imkânsızlığı⁴⁶ nedeniyle bu istisnadan yararlanamamaktadırlar. Öte yandan, sosyal içerik üreticilerine, ürettikleri içeriğin niteliğinden bağımsız olarak tanınan vergi istisnası⁴⁷ gibi kimi indirim ve istisnalar da eşitlik, genellik ve mali güce göre vergilendirme ilkeleri ile açıklanamamaktadır.

⁴⁶ Gelir Vergisi Kanunu (Kanun Numarası: 193, Kabul Tarihi: 31.12.1960, RG 06.01.1961/10700) m. 47’de düzenlenen bahsettiğimiz şart; iş yeri mülkiyetinin iş sahibine ait olması halinde emsal kira bedelinin, kiralanması halinde ise yıllık kira bedeli toplamının büyükşehir belediye sınırları içerisinde 2025 yılı için 79.000 TL’yi, diğer yerlerde ise 48.000 TL’yi aşmamasıdır. Konut ve iş yeri kiralarda özellikle son yıllarda yaşanan şiddetli artış göz önünde bulundurulduğunda yıllık toplam olarak belirtilen bu sınırlar neredeyse aylık ortalama iş yeri kiralarnı gösterir hale gelmiştir. Nitekim büyükşehirlerde aylık iş yeri kirası 6.584 TL’yi, diğer yerlerde ise 4.000 TL’yi aşan yükümlü, basit usule tabi olma şartını ihlal etmiş olacaktır.

⁴⁷ Gelir Vergisi Kanunu Mükerrer Madde 20/B uyarınca “İnternet ve benzeri elektronik ortamlar üzerinden metin, görüntü, ses, video gibi içerikler paylaşan sosyal içerik üreticilerinin bu faaliyetlerinden elde ettikleri kazançlar ve bu ortamlar üzerinden verilen bireysel kurs, eğitim, veri işleme ve geliştirme, ürün tanıtımı gibi hizmetlerden sağlanan kazançlar ile akıllı telefon veya tablet gibi mobil cihazlar için uygulama geliştirenlerin elektronik uygulama paylaşım ve satış platformları üzerinden elde ettik-

Vergilendirmede adalet hususunda sorgulanması gereken bir diğer husus dolaysız vergilerin daha adil oldukları yargısının, tüm vergi ödevlilerinin vergi yükümlülüklerini eksiksiz ve zamanında yerine getirdikleri yanılgısına dayanıyor oluşudur; hâlbuki uygulama, dolaysız vergilere karşı mukavemetin çok yüksek olduğunu; kısmen veya tamamen bu vergilerden kaçınmanın ya da bu vergileri kaçırmanın yollarının bulunabildiğini göstermektedir⁴⁸. Vergi uyumunun düşüklüğüne bir de vergi denetiminden kaynaklanan eksiklikler ve vergi affı düzenlemeleri eklendiğinde esas vergi yükünün stopaj yoluyla vergilendirildiği için vergiden kaçınma ya da vergi kaçırma imkânı bulunmayan -özellikle ücret geliri elde eden- kesimin üzerinde yoğunlaştığı dikkat çekmektedir.

Dolayısıyla vergi adaleti bakımından, servet ve gelir üzerinden alınan vergilerin daha adil olduğu ve tüketim üzerinden alınan vergilerin adaletsiz olduğu genellemesi, her hal ve koşulda geçerli ve tutarlı bir söylem değildir. Bir verginin adil olup olmadığını belirleyen husus dolaylı-dolaysız vergi kategorilerinden hangisinin içinde bulunduğundan veya hangi mali güç ölçütü üzerinden alındığından ziyade; bu vergide anayasal ilkelerin ne derece ön planda tutulduğu, vergi adaletine hizmet eden hangi tekniklerden ne ölçüde yararlanıldığıdır. Bir ülkedeki vergi politikasının, vergilendirmede adalet kavramını ön planda tutmak yerine, sırf tahsilat kolaylığı nedeniyle ve hazine gelirlerini yükseltme motivasyonu ile tüketim vergisine daha çok ağırlık vermesi, tüketim üzerinden alınan vergilerin esasında kategorik olarak adaletsiz olmak zorunda olduğu anlamına gelmemektedir. Bir verginin adaletsiz olup olmadığı, vergiyi salan hükûmetin amacının meşruluğuyla sınırlı değildir. Özellikle yasa düzeyinde gerçekleştirilen vergi düzenlemeleri amaçsal açıdan ele alınırken objektif yorum kuramının gereği olarak sadece yasa koyucunun iradesi göz önüne alınmamalı, yasanın amacı, yasanın doğuracağı sonuçların kamusal etkilerinin olumlu olup olmadığı, yasa koyucunun iradesinden bağımsız olarak ele alınmalıdır⁴⁹.

leri kazançlar gelir vergisinden müstesnadır.” Bu yükümlülerin kazançlarına, Gelir Vergisi Tarifesi’nin dördüncü dilim tutarını (2025 yılı için 4.300.000 TL) aşmadıkları sürece sadece hasılatın yattığı banka tarafından %15 oranında tevkifat yapılmaktadır.

⁴⁸ Nadaroğlu (n 9) 330, 331

⁴⁹ Mustafa Kemal Oğuzman and Nami Barlas, *Medeni Hukuk* (30th edn, On İki Levha Yayıncılık 2024) 72-82; Vecdi Aral, *Bir Adalet Bilimi Olarak Hukuk Bilimi* (3rd edn, Türkiye Felsefe Kurumu 2008) 72; Asım Kaya, ‘Amaçsal Yorum’ (2014) (4) *Ankara Barosu Dergisi* 363, 367-368

Bu nedenle, tüketime dayalı bir verginin anayasal denetiminde “*Tüketime dayalı vergi ne kadar az olursa vergilendirme sistemi o kadar adil olur.*” şeklinde ön yargılı bir yaklaşım yerine, tüketime dayalı vergilerin de vergi sisteminde adil bir yeri olabileceğine dair görüşlerin göz önünde bulundurulması; düzenlemelerin anayasaya aykırı olup olmadığının denetiminde anayasada belirtilen ilkeler ile sosyal hukuk devleti, demokratik toplum düzeni ve ölçülülük gibi kıstasların esas alınması gerekmektedir.

3. VERGİ ADALETİNDE ANAYASAL DENETİM

Bilindiği üzere 2017 yılında yapılan Anayasa değişiklikleri ile birlikte kanun hükmünde kararnameler, bakanlar kurulu kararları ve tüzüklerle vergi hukukunda yeni norm koyma imkanı kalmamıştır. Vergi hukukunun güncel kaynakları arasında Anayasa, yasalar, cumhurbaşkanlığı kararnameleri, cumhurbaşkanı kararları, uluslararası antlaşmalar, yönetmelikler, genel tebliğler, Anayasa Mahkemesi kararları, içtihadı birleştirme kararları, iç genelgeler, özelgeler, sirkülerler, diğer yargı kararı kararları, örf ve adet ile doktrin yer almaktadır⁵⁰.

Anayasa’nın 90. maddesi gereği usulüne göre yürürlüğe konulan uluslararası antlaşmalar yasa hükmünde olmakla birlikte - yasaların aksine- Anayasaya aykırılık iddiası ile bu antlaşmalar hakkında Anayasa Mahkemesi’ne başvurulamamaktadır. Talî kaynakların bağlayıcılığı bulunmamakta ve bu kaynaklar anayasal denetime tabi tutulmamaktadır. Yürütmenin düzenleyici işlemlerinden Cumhurbaşkanı kararları, yönetmelikler ve düzenleyici (bağlayıcı) genel tebliğler eğer üst norm niteliğindeki yasalara ve Anayasa’ya aykırı hükümler barındırıyorsa Danıştay nezdinde iptal davasına konu edilebilmektedirler. Anayasal denetime tabi tutulabilecek kaynaklar ise yasalar ve cumhurbaşkanlığı kararnameleridir. Olağan dönemlerde vergi konusunda cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle düzenleme yapılması Anayasa nezdinde zaten mümkün değildir. Dolayısıyla önce, adil olduğundan şüphe duyulan vergi düzenlemelerinin hangi mekanizmalarla denetlendiğini, devamında denetimde ne gibi ölçütlere başvurulduğunu ele almak uygun olacaktır.

⁵⁰ Taşkan (n 1) 29

3.1. Vergi Hukukunda Anayasal Çerçeve ve Denetim Mekanizmaları

Vergi yasalarının Anayasa'ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi denetimine tabi tutulmasının soyut norm denetimi (AY m. 150, 151-iptal davası) ve somut norm denetimi (AY m. 152- itiraz) olmak üzere iki yolu vardır. Anayasa m. 153 gereği Anayasa Mahkemesi'nin gerek soyut gerekse somut norm denetimine ilişkin verdiği kararlar kesin olup Mahkeme iptal kararı verirken “*kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.*” İptal kararlarının geriye yürümeyeceğini belirten hüküm gereği aslında bu kararların iptal değil “*kaldırma kararı*” niteliğinde olduğu⁵¹ da dile getirilmektedir.

Bu bağlamda belirtmek gerekir ki Anayasa Mahkemesi esas bakımından denetim gerçekleştirirken denetim konusu normun sebep, konu ve amaç unsurlarının Anayasaya uygun olup olmadığını değerlendirmektedir. Bu değerlendirmeyi yaparken de hukukilik denetimi ile yetinmesi; yasa koyucunun esasında siyasi tercihini yansıtan düzenlemelerin ülke koşullarına ya da ekonomik gereklere uygun olup olmadığı yönünde yapılacak bir yerindelik denetiminden kaçınması gerekmektedir. Özellikle denetlenen normların sebep ve amaç unsurlarına ilişkin TBMM'nin takdir yetkisinde bulunan alanların denetimi bu anlamda önem kazanmaktadır. Yasa koyucunun politik tercihlerinin değerlendirmesinin Anayasa Mahkemesi'nin görevi dışında kalması gerekmekte olup istisnai haller ve apaçık aykırılıklar haricinde özellikle sebep ve amaç unsurlarının denetlenmesi mümkün gözükmemektedir. Yasa koyucunun yasa koyma yetkisi konu bakımından Anayasada sınırlandırılmadığı için sınır, normların içeriğinin Anayasal ilkelere aykırı olmaması; Anayasa Mahkemesi'ne düşen görev ise bu hususun hukukilik denetiminin yapılmasıdır⁵².

Soyut ve somut norm denetimlerinin haricinde Anayasa Mahkemesi'nin denetim gerçekleştirdiği bir diğer mekanizma, 2010 yılı Ana-

⁵¹ Yusuf Karakoç, Genel Vergi Hukuku Ders Kitabı (3rd edn, Yetkin Yayınları 2024) 116

⁵² Bülent Tanör and Necmi Yüzbaşıoğlu, 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku (21st edn, Beta Basım Yayın Dağıtım 2023) 546-551; Kemal Gözler, Türk Anayasa Hukuku Dersleri (29th edn, Ekin Yayınevi 2024) 440, 441; Erdoğan Teziç, Anayasa Hukuku Genel Esaslar (23rd edn, Beta Basım Yayın Dağıtım 2019) 229-244; Ergun Özbudun, Türk Anayasa Hukuku (21st edn, Yetkin Yayınları 2021) 401-403; Yılmaz Aliefendioğlu, Anayasa Yargısı (Yetkin Yayınları 1997) 82-84

yasa değişiklikleri ile hukuk sistemimize girmiş olan Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yoludur. AY m. 148 gereği “Herkes, Anayasa’da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.” İhlal iddiası bir idari işlem, eylem, yahut ihmalden kaynaklanabilmektedir. Bireysel başvuru yolunun tüketilmesi, sonrasında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne başvurabilmek için gereklidir. İhlal iddiasında bulunulan hakkın Anayasa’da düzenlenen haklar ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde düzenlenen hakların kesişim kümesinde yer alması gerekmektedir. Bu bağlamda vergiyle ilgili uyuşmazlıklar bakımından başta “mülkiyet hakkı” olmak üzere, “özel hayata ve aile hayatına saygı gösterilmesi hakkı”, “adil yargılanma hakkı”, “seyahat özgürlüğü” ve “ayrımcılığa uğramama hakkı” öne çıkmaktadır.

3.2. Denetim Ölçütleri Bağlamında Anayasal İlkeler

Mülkiyet kavramı tarihin ilk dönemlerinden beri büyük öneme sahip olup; mülkiyet hakkı da yaşam ve özgürlük haklarıyla birlikte, tüm insan hakları mücadelelerine rengini veren haklar arasında yer almıştır⁵³. Vergilendirme, en temel haklardan biri olan mülkiyet hakkının sınırlandırılması niteliğinde bir devlet tasarrufudur. Zira devletin koyduğu her vergi, konulan vergi miktarına isabet eden kısımdan kişinin malvarlığının yoksun kalması anlamına geldiğinden, vergilendirme de mülkiyet hakkına yapılan bir müdahaledir⁵⁴. Anayasal denetimde ise bu müdahalenin meşruluğu ölçülmektedir.

Anayasa Mahkemesi’nin vergiyle ilgili yapılan başvurularda verdiği kararlar incelendiğinde mahkemenin, Anayasa’nın 2. maddesinde yer alan sosyal devlet ilkesi ile hukuk devleti ilkesi ve hukuki güvenlik ilkesinin unsurlarını (belirlilik ve kıyas yasağı, öngörülebilirlik, geriye yürümezlik), 73. maddede yer alan ilkeleri (yasallık/kanunilik ilkesi, verginin genelliği ilkesi, mali güce göre vergilendirme ilkesi, vergi yükünün adaletli ve dengeli dağıtımı ilkesi ve verginin kamu giderlerinin

⁵³ Haydar Burak Gemalmaz, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Mülkiyet Hakkı (2nd edn, Beta Yayıncılık 2017) 1

⁵⁴ Billur Yaltı, Vergi Yükümlüsünün Hakları (1st edn, Beta Basım Yayım Dağıtım 2006) 49

karşılığı olması ilkesi), 10. maddede düzenlenen eşitlik ilkesini ve başta ölçülülük ilkesi (elverişlilik, gereklilik ve orantılılık boyutlarıyla) olmak üzere 13. maddede düzenlenen hakların genel sınırlanma şartlarını⁵⁵ kendine ölçüt olarak aldığı görülmektedir.

İstisnasız herkesin vergi vermesi anlamına gelmeyen genellik ilkesi⁵⁶ esasında vergi yükünün mali gücü vergi ödemeye elverişli olanlar arasında, mali güçle orantılı olarak dağıtılmasını ifade etmektedir⁵⁷. Ayrıca yasa koyucunun, Anayasanın diğer kurallarına dayanmak şartıyla ekonomik, sosyal, kültürel ve sağlık politikalarının gerektirdiği nedenler ile vergi tekniğine ilişkin kolaylaştırıcı nedenler doğrultusunda eşitlik ilkesine istisnalar getirebileceği de göz önünde bulundurulmalıdır⁵⁸.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa m. 73/f.1’de yer alan ilkeleri tanımladığı kararlarında, verginin genelliği ilkesini, mali güce göre vergilendirme ve vergide eşitlik ilkeleri ile birlikte değerlendirmektedir⁵⁹. Anayasa Mahkemesi’ne göre bir verginin konusu, matrahı ve oranı bu ilkeleri doğrudan etkilemektedir⁶⁰. Her ne kadar yasa koyucu gerek vergi konuları gerekse vergi yükümlüleri bakımından uygulamada ortaya çıkan

⁵⁵ Anayasa’nın 13. maddesine göre “Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olmaz”.

⁵⁶ Saban ise “verginin genelliği” şeklinde bağımsız bir ilkenin bulunmadığını; Anayasa m. 73/f.1’deki “herkes” ibaresinin aslında anayasal düzlemde bir hukuk kuralının genelliğini ifade ettiğini belirtmektedir. Saban (n 4) 62, 63

⁵⁷ Kaneti (n 3) 31

⁵⁸ Öncel, Kumrulu, Çağan and Göker (n 7) 53

⁵⁹ Adnan Çavuş, Vergi İdaresinin Yükümlüyü Denetim Yolları (Marmara Üniversitesi SBE Maliye Anabilim Dalı Mali Hukuk Bilim Dalı Doktora Tezi 2006) 39

⁶⁰ “Vergide genellik ilkesi, fark gözetilmeksizin herkesin elde ettiği gelir, servet veya harcamalar üzerinden vergi ödemesini amaçlar. Malî güce göre vergilendirme ise, verginin, yükümlülerin ekonomik ve kişisel durumlarına göre alınmasıdır. Bu ilke, malî gücü fazla olanın, az olana oranla daha fazla vergi ödemesi gereğini belirler. “Malî güç”, Anayasa’da tanımlanmamakla birlikte, genellikle ödeme gücü anlamında kullanılmaktadır. Kamu maliyesi yönünden gelir, servet ve harcamalar malî gücün göstergesidir. Verginin malî güce göre alınması, aynı zamanda eşitlik ilkesinin vergilendirmede uygulama aracıdır.,...,Vergilendirmede, verginin konusu, matrahı kadar oranı da alınacak vergi yükünün, vergilendirmenin âdaletli, dengeli ve malî güce göre olması ilkesini doğrudan etkilemektedir., ..., .” Anayasa Mahkemesi, 85/32, 13.07.1995

eşitsizlikleri göz önünde bulundurarak farklı düzenlemeler yapmakta ise de eşitsizliklerin tümünün göz önünde bulundurulması fiiliyatta imkansızdır. Yasa koyucu bu konuda ne denli geniş bir takdir yetkisine sahip olsa da bu durum takdir yetkisinin Anayasa Mahkemesi'ni yargısal denetimine tabi olmadığı anlamına gelmemektedir. Anayasa Mahkemesi'nin bu noktada yapacağı denetim, yasama organı tarafından bu takdir yetkisinin keyfi olarak kullanılıp kullanılmadığı ve eşitlik ilkesine aykırılık itirazına dayanak oluşturan durumların haklı bir nedene dayanıp dayanmadığı üzerine olacaktır. *Öncel/Kumrulu/Çağan/Göker*'in de belirttiği üzere “*Ancak Yüksek Mahkeme yasa koyucunun yerine geçerek kendi adalet anlayışını ortaya koymamalı, fakat Anayasanın eşitlikle ilgili kurallarına açıkça aykırı yasa hükümlerini iptal edebilmelidir.*”⁶¹. Aksi türlü Anayasa Mahkemesi tarafından yapılacak bir yerindelik denetimi yargı yetkisinin aşılması sonucuna yol açacak; yargının, yasama organına haksız müdahalesi sayılacak ve kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırılık teşkil edecektir.

Mali güç; ödeme gücünün kaynağı, nedeni, dayanağı ve varlık koşulu olarak anılmakta ve bir eşitlik veya eşitsizlik ölçütü olarak görülmektedir⁶². Mali güç ölçütü ayrıca verginin yasallığı (kanunilik) ilkesini ağır vergilendirmeyi bertaraf etme hususunda yönlendirmektedir⁶³. Dolayısıyla bu ilkenin, bir yönüyle eşitlik ilkesi vasıtasıyla hukuk devleti ilkesinin vergilendirme alanındaki uzantısını; diğer yönüyle ise vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı ilkesi ile birlikte sosyal devlet ilkesinin vergilendirme alanındaki yansımasını teşkil ettiği belirtilmelidir⁶⁴. Nitekim mali güce göre vergilendirme ilkesi vergi yükümlüsünün mali gücüyle uyumlu vergilendirilmesini ve aşırı oranda vergilendirilmemesini gerektirmektedir; vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı ilkesi mali gücü farklı olanların farklı oranlarda vergilendirilmesi suretiyle vergi yükünün dengeli dağılımının sağlanmasını gerektirmektedir⁶⁵.

⁶¹ Öncel, Kumrulu, Çağan and Göker (n 7) 52-53

⁶² Billur Yaltı Soydan ‘Vergi Adaleti Kavramında Soyuttan Somuta: Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarını Eşitlik, Özgürlük ve Sosyal Devlet Kavramları ile Okumak’ (2000) XIII: Türkiye Maliye Sempozyumu: Anayasal Mali Düzen, (Marmara Üniversitesi Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi) 86, 94

⁶³ Güneş (n 5) 114

⁶⁴ Yaltı Soydan (n 62) 92

⁶⁵ Ibid

Dolaylı ve dolaysız vergiler ayrımı özelinde, sırf bu ayrım gözetilerek verilmiş bir karara rastlanamasa da Anayasa Mahkemesi'nin 2003/76 Karar sayılı kararı⁶⁶, konuyla ilgili ayrıca incelemeye değerdir. İtiraz yoluyla önüne gelen, 4837 sayılı “Ekonomik İstikrarı Sağlamak İçin Ek Vergiler Alınması Hakkında Kanun” ile getirilen ek MTV ve ek EV düzenlemelerinin Anayasa'nın 2., 10., 11. ve 73. maddelerine aykırılığı savıyla iptallerinin ve yürürlüklerinin durdurulmasının istendiği bu davada Anayasa Mahkemesi her ikisi de servet vergisi olan bu dolaysız vergilerden ek MTV düzenlemesinin Anayasa m. 2 ve 73'e aykırılığından iptaline karar verirken ek EV düzenlemesini ise Anayasa'ya uygun bulmuştur. İptali istenen kuralları içeren 4837 sayılı Yasa'nın kararda da yer verilen genel gerekçesinde;

“Gelir artırıcı tedbirlerin uygulamasında, vergi yükünün adil bir şekilde dağılımının sağlanması önem taşımaktadır. Bu nedenle özellikle servet üzerinden alınan vergilere yönelik olarak düzenleme yapılması bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizde son yıllarda dolaylı vergilerin yükü giderek artan bir seyir izlemiştir. 2003 yılında olduğu gibi orta vadede malî disiplini sağlamak ve kamu borç stokunun azalan seviyelerde sürdürülmesini temin etmek için, ek motorlu taşıtlar ve ek emlak vergisi uygulaması ile vergi yükünde dolaylı vergiler lehine olan trendin değiştirilmesine yönelik olarak bir düzenleme yapılmış olmaktadır. Böylece dolaylı-dolaysız vergi yükündeki olumsuzluğun iyileştirilmesine katkı sağlanması amaçlanmaktadır.”

ifadeleri yer almaktadır. Her iki dolaysız vergi açısından da yasa koyucunun gerekçesi bu olmakla birlikte Anayasa Mahkemesi “...Güncelleştirilen yeni miktar üzerinden 2003 yılında ikinci kez ek vergi tahakkuk ve tahsil edilmek suretiyle vergi yükü araç sahipleri aleyhine ağırlaştırılmakta, gelir ve kurumlar vergisi yükümlüleri gibi diğer vergi mükelleflerine de yansıtılmamaktadır. Bu durum, vergi yükünün dengeli, adil, ölçülü ve eşit dağılımını engelleyerek Anayasa'nın 73. maddesinde öngörülen vergilendirme ilkelerine aykırılık oluşturmaktadır.” gerekçesiyle ek MTV düzenlemelerinin iptaline hükmetmiş; “Emlak vergisinin bir servet vergisi olması nedeniyle bu tür vergilerde ödeme gücüne ulaşabilmesi için mükellefin kişisel ve sosyal durumu ile sahibi olduğu emlakın konumu, değeri ve bazı amaçlar için öngörülen teş-

⁶⁶ Anayasa Mahkemesi, 48/76, 23.07.2003

vik edici etkenlerin gözetileceği kuşkusuzdur. 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu'ndaki muaflik ve istisnaların ek vergiler yönünden de geçerli olduğu iptali istenen maddenin ikinci fıkrasında belirtilmiştir. Buna göre, Emlak Vergisi Kanunu'nun 4. ve 5. maddelerinde öngörülen muaflik ve istisnalar ek vergiler için de uygulanacağından emlak sahibi mükellefler yönünden kimi olumsuzluklar giderilmeye çalışılarak vergi yükünün adil ve dengeli dağılımının sağlanması amaçlanmıştır.” gerekçesiyle ise ek EV düzenlemelerinin Anayasa’ya aykırı olmadığı yönünde karar tesis etmiştir. Her iki verginin de servet vergisi olduğu, her ikisinde de çeşitli muafiyet ve istisnalar bulunduğu hesaba katıldığında vergilerden birinin iptal edilmesi diğerrinin ise iptal edilmemesi çelişkili dursa da söz konusu karar göstermektedir ki kanunun gerekçesine rağmen Anayasa Mahkemesi, dolaysız vergilerin her hal ve şartta adil olduğu gibi bir varsayım ile hareket etmemiş; dolaysız bir verginin (ek MTV) de “vergi yükünün dengeli, adil, ölçülü ve eşit dağılımını” engelleyebileceğini belirtmiştir.

Anayasa Mahkemesi kararlarında da vurgulandığı üzere vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı için bir takım araçlar bulunmaktadır⁶⁷. Sermaye iratlarının ücretlere göre farklı vergilendirilmesi, asgari/en az geçim indirimi, artan oranlı vergilendirme gibi tedbirler bu araçlar içinde en çok öne çıkanlardır. Daha önce de belirttiğimiz üzere bu tedbirler özellikle dolaysız vergilerde uygulanmaya daha uygundur ancak günümüzde dolaysız vergilerde de ne kadar etkin uygulandığı tartışmalıdır. Yine bu tedbirlerle aynı ruhta ve benzerlikteki araçları -özellikle farklı vergi oranlarını ve vergi harcamaları olarak adlandırdığımız istisnalar, muafiyetler ve vergi indirimlerini- tüketim vergilerinde de uygulamak mümkündür.

⁶⁷ “Sermaye iratlarının, ücretlere göre farklı vergilendirilmesi, en az geçim indirim, artan oranlı (müteraki) vergilendirme gibi uygulamalar, vergi yükünün adaletle uygun ve sosyal amaçlı dağılımının araçlarıdır.” Anayasa Mahkemesi, 4/28, 06.07.1995

“73. maddenin ikinci fıkrasında ise vergi yükünün adaletli ve dengeli bir biçimde dağılımı öngörülmüştür. Vergilendirilecek alanların seçimi ve vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı için yükümlülerin kişisel durumlarının yasalarda gözetilmesi gerekir. Sermaye iratlarının ücretlere göre farklı vergilendirilmesi, en az geçim indirimi, artan oranlı (müterakki) vergilendirme, çeşitli ayrıklık (istisna) ve bağışıklık (muafiyet) uygulamaları, vergi yükünün adaletle uygun dağılımı ile mali güce göre vergilendirmenin araçlarıdır.” Anayasa Mahkemesi, 85/32, 13.07.1995

Tüm bu anlatılanlar ışığında belirtmek gerekir ki dolaysız vergilerde olduğu gibi tüketim üzerinden alınacak dolaylı bir vergide de düzenleme getirilmesi ya da var olan vergide değişiklik gerçekleştirilmesi halinde vergi adaleti adına yapılması gereken denetim, söz konusu düzenlemenin yukarıda açıkladığımız ilkelere uygun olup olmadığının değerlendirilmesi şeklinde olacaktır.

Tüketim üzerinden alınan vergilerin adaletsiz sonuç doğurmasını önlemenin yolu, ön yargılı bir genellemeyle konuya nokta koymak değil bu tür vergileri gerek soyut norm denetimi gerek somut norm denetimi çerçevesinde anayasal ilkelere bağlı olarak denetlemektir. Bu yaklaşımın tercih edilmesi bir yandan hükûmetlere ve yasama organına, doğru vergi politikasını belirlemek için gereken hareket serbestliğini sağlayacak iken öbür yandan muhtemel bir vergi adaletsizliğini anayasaya dayanarak önleyecektir. Bu sayede hukuk devletinin gerekleri olan demokrasi ile eşitlik bir arada muhafaza edilmiş olacaktır.

Hukuk devleti ilkesi çerçevesinde muhafaza edilen demokrasi, sadece insanların seçme seçilme hakkını ifade etmemekte; ülkelerinin nasıl kalkınacağına dair söz sahibi olmalarını, ekonomi konusunda kendi ulusal kaderlerini tayin edebilmelerini de kapsamaktadır. Dolayısıyla, örneğin ücret geliri elde edenlerden ya da tasarruf sahiplerinden daha çok vergi almaktansa lüks tüketimde bulunanlardan daha çok vergi alınması yönünde bir tercihin, siyaset felsefesi söyleminden ibaret bir kuram olmaktan çıkıp demokrasinin gereği olması da mümkündür. Özellikle bu yaklaşım ülkenin makro-ekonomik gerçekleriyle örtüşüyorsa bunun demagojik bir yaklaşım değil iktisadi açıdan gerçekçi bir yaklaşım olarak anayasanın çizdiği çerçevenin içinde kaldığını kabul etmek gerekir.

Bununla birlikte cumhuriyetin geniş anlamının ve hukuk devletinin bir gereğinin de demokrasinin halk üzerinde hegemonya kurmanın enstrümanı haline gelmesini engellemek olduğu açıktır⁶⁸. Vergi hukuku bağlamında, anayasal ilkelere dayalı anayasal denetimlerin düzgün ve etkin bir biçimde yapılması bu hususta koruma sağlayacak niteliktedir.

⁶⁸ Karl Löwenstein, 'Militant Democracy and Fundamental Rights II' (1937) 31(4) American Political Science Review 638, 657-658

SONUÇ

Günümüzde özellikle vergi tekniğinde yaşanan gelişmelerin de etkisiyle gelir ve servet üzerinden alınan dolaysız vergilerin adil, tüketim üzerinden alınan vergilerin ise adil olmadığı söyleminin isabetli yanları bulunmakla birlikte mutlak doğruluğu yahut geçerliliği bulunmamaktadır. Hal böyleyken vergi adaletine dair hususlarda sistemin adaletsizliğine dair eleştirilerin büyük bir genelleme haline gelen bu söylem ile geçiştirilmesi, her bir verginin bütüncül şekilde ele alınarak değerlendirilmesini ve sorunun kökenine inilmesini güçleştirmektedir.

Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımına hizmet ettiği Anayasa Mahkemesi kararlarında da benimsenmiş sermaye iratlarının ücretlere göre farklı vergilendirilmesi (ayırma kuramı), en az geçim ya da asgari ücrete kadar vergi indirimi, artan oranlı vergilendirme, çeşitli istisna ve muafiyet uygulamaları gibi araçlar ilk başta dolaysız vergilere uygulamada elverişli gözükse de Türk Vergi Sistemi'nde sadece Gelir Vergisi (GV) bu tekniklerin tamamının uygulanmasına elverişlidir. GV'de dahi bu tekniklerin vergi adaleti açısından etkin şekilde uygulandığını iddia etmek güçtür. Ayrıyeten gerek denetim eksiklikleri gerekse tahsilat kolaylığı nedeniyle GV tahsilatlarının çok büyük bir kısmının stopaj yoluyla vergilendirilen ücret geliri elde eden yükümlülerden sağlanması, vergi adaleti kavramıyla örtüşmemektedir.

Tüketim üzerinden alınan dolaylı vergilerde ise zorunlu tüketim maddelerinin vergi dışı bırakılması ya da çok düşük oranlarda vergilendirilmesi ile vergilendirmenin ağırlıklı olarak lüks tüketime kaydırılması seçenekleri vergi adaletini güçlendirmeye son derece elverişlidir.

Özellikle minimal devlet anlayışı, verginin tüketim ağırlıklı alınmasına uygun bir idare şeklidir. Bununla birlikte hükümetlerin ve yasama organının siyasi manevra alanı sonsuz olmayıp anayasayla sınırlıdır. Tüketim üzerinden alınan vergileri kategorik olarak adalete aykırı sayarak bu vergileri düzenleyen normları hukuk düzeninden kaldırmak, yargının yasama organının takdir yetkisine haksız müdahalesi olacağı gibi tüketime dayalı vergi salmakta hiçbir sınır tanımamak, önceliği tahsilat verimliliğine vererek vergilendirmede adaletle hizmet eden ilkeleri göz ardı etmek de yasama organının anayasayı ihlal etmesi sonucunu doğuracaktır. Bu nedenle gerek dolaylı gerekse dolaysız vergilerin adil olup olmadığının değerlendirilmesinde anayasal denetim mekanizmasını varlığı hayatidir.

KAYNAKÇA

Aliefendioğlu Y, Anayasa Yargısı (1st edn, Yetkin Yayınları 1997)

Aral V, Bir Adalet Bilimi Olarak Hukuk Bilimi (3rd edn, Türkiye Felsefe Kurumu 2008)

Bulutoğlu K, Kamu Ekonomisine Giriş Demokraside Devletin Ekonomik Bir Kuramı (7th edn, Maliye ve Hukuk Yayınları 2008)

Çavuş A, Vergi İdaresinin Yükümlüyü Denetim Yolları (Marmara Üniversitesi SBE Maliye Anabilim Dalı Mali Hukuk Bilim Dalı Doktora Tezi 2006)

Doğan A, ‘Özel Mülkiyet Hakkının Temeli Olarak Emek’ (2007) 56(3) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 83-97

Gemalmaz HB, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Mülkiyet Hakkı (2nd edn, Beta Yayıncılık 2017)

Glen N, Routledge Guidebook to Hobbes’ Leviathan (1st edn, Routledge 2014)

Gözler K, Türk Anayasa Hukuku Dersleri (29th edn, Ekin Yayınevi 2024)

Güneş G, Verginin Yasallığı İlkesi (3rd edn, On İki Levha Yayıncılık 2011)

Hobbes T, The Elements of Law (1st edn, Oxford University Press 1999)

Hobbes T, Leviathan - Revised Edition (1st edn, Broadview Press 2010)

Jackson D ‘Thomas Hobbes' Theory of Taxation’ (1973) 21(2) Political Studies 175-182

James S, What Should Be Taxed: Income or Expenditure? (1st edn, Brookings Institution 1980)

Kaldor N, The Expenditure Tax (1st edn, Routledge 2014)

Kaneti S, Vergi Hukuku (2nd edn, Filiz Kitabevi 1989)

Karakoç Y, Genel Vergi Hukuku Ders Kitabı (3rd edn, Yetkin Yayınları 2024)

Kaya A, ‘Amaçsal Yorum’ (2014) (4) Ankara Barosu Dergisi 363-383

Kılıç Ö, ‘Türkiye’de Vergi Adaleti’ (2018) (66) Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi 396-411

Kumrulu A, ‘Vergi Hukukunun Birkısım Anayasal Temelleri’ (1979) 36(1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 147-162

Levy A ‘Economic Views of Thomas Hobbes’ (1954) Journal of the History of Ideas 589-595

Löwenstein K, ‘Militant Democracy and Fundamental Rights II’ (1937) 31(4) American Political Science Review 638-658

Mill JS, Parliamentary Papers (1st edn, H.M. Stationery Office 1861)

Nadaroğlu H, Kamu Maliyesi Teorisi (9th edn, Beta Basım 1996)

Neumark F, Türkiye’de ve Yabancı Memleketlerde Gelir Vergisi Teori, Tarihçe, Pratik (1st edn, Hak Kitabevi 1946)

Newey G, Routledge Guidebook to Hobbes’ Leviathan (1st edn, Routledge 2014)

Oğuzman MK and Barlas N, Medeni Hukuk (30th edn, On İki Levha Yayıncılık 2024)

Oktar SA, Türk Vergi Sistemi (3rd edn, Türkmen Kitabevi 2022)

Oktar SA, Vergi Hukuku (11th edn, Türkmen Kitabevi 2016)

Öncel M, Kumrulu A, Çağan N and Göker C, Vergi Hukuku (34th edn, Turhan Kitabevi 2025)

Özbudun E, Türk Anayasa Hukuku (21st edn, Yetkin Yayınları 2021).

Peran T and Gümüş İ, ‘Sosyal Politika Açısından Vergi Adaleti: Kuramsal Bir Tartışma’ (2017) 6(5) Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 184-191

Rose M, ‘The Superiority of a Consumption-Based Tax System’ (1990) Heidelberg Congress of Taxing Consumption (Springer-Verlag) 3-28

Saban N, Vergi Hukuku (8th edn, Beta Basım 2016)

Saraçoğlu F, Pürsünlerli Çakar E and Ömercioğlu A, Vergi Hukuku (14th edn, HZR Yayınevi 2023)

Sorell T, ‘Hobbes On Trade, Consumption And International Order’ (2006) 89(2) The Monist 245-258

Tanör B and Yüzbaşıoğlu N, 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku (21st edn, Beta Basım Yayın Dağıtım 2023)

Taşkan YZ, Vergi Hukuku Genel Hükümler ve Türk Vergi Sistemi (6th edn, Adalet Yayınevi 2023)

Teziç E, Anayasa Hukuku Genel Esaslar (23rd edn, Beta Basım Yayım Dağıtım 2019)

Vergi Denetmenleri Derneği, Kamu Giderlerinin Finansmanı Kayıtdışı Ekonomi ve Vergi Denetimi (VDD Eğitim Yayınları Serisi: 14, 2007)

Yaltı B, Vergi Yükümlüsünün Hakları (1st edn, Beta Basım Yayım Dağıtım 2006)

Yaltı Soydan B, ‘Vergi Adaleti Kavramında Soyuttan Somuta: Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarını Eşitlik, Özgürlük ve Sosyal Devlet Kavramları ile Okumak’ (2000) XIII: Türkiye Maliye Sempozyumu: Anayasal Mali Düzen (Marmara Üniversitesi Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi) 81-101

Yavuz M, ‘Homeokinetik Canlılık Tasarımı’ (2003) (77 Ek) Felsefe Dünyası 60-73

Yeşilçayır C, ‘Thomas Hobbes’un Geleneksel Siyaset Felsefesine Karşı Çıkışı’ (2014) (2) Mavi Atlas 62-72

Yılmaz BE and Batı M, Hukuk Fakülteleri İİBF’ler ve MYO’lar için Kamu Maliyesi Mali Hukuk (2nd edn, Seçkin Yayıncılık 2024)

Yılmaz BE and Batı M, Türk Vergi Sistemi (6th edn, Seçkin Yayıncılık 2025)

**İDARENİN KUSURSUZ SORUMLULUĞU VE KAMU
DEĞERİ: KAMU KÜLFETLERİ KARŞISINDA EŞİTLİK
(FEDAKÂRLIĞIN DENKLEŞTİRİLMESİ) İLKESİNİN
DANIŞTAY İÇTİHA TLARI ÜZERİNDEN ANALİZİ***

(FAULTLESS LIABILITY OF ADMINISTRATION AND PUBLIC VALUE: AN
ANALYSIS OF THE PRINCIPLE OF EQUALITY IN THE FACE OF PUBLIC
BURDENS (COMPENSATION FOR SACRIFICE) THROUGH THE COUNCIL OF
STATE'S JUDICIAL PRECEDENTS)

Dr. Öğr. Üyesi/Dr. Lecturer Faruk Selahattin YOLCU**

ÖZ

Günümüzde hukuka uygun kamu yatırımlarının belirli kişiler üzerinde yoğunlaştırdığı külfetin nasıl denkleştirileceği, idare hukuku ile kamu yönetiminin ortak gündemini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda çalışma, idarenin kusursuz sorumluluğu ile kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesinin uygulamadaki görünümünü ve kamu değeri yansımalarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmada ikincil veri analizi, doktrinsel analiz ve betimsel analiz yöntemleri birlikte kullanılmakta; 2005-2024 döneminden seçilmiş Danıştay kararları incelenmektedir. Örneklem Bitlis-Tatvan, Mardin-Kızıltepe, Çorum-Osmancık, Antalya-Muratpaşa ve Elâzığ dosyalarından oluşmaktadır. Vakalar, özel/olağandışı tetikleyici,

^H Hakem denetiminden geçmiştir.

* Bu makale 29.08.2025 tarihinde Yayınımıza ulaşmış olup, 17.10.2025 tarihinde birinci hakem; 22.10.2025 tarihinde ikinci hakem onayından geçmiştir.

** Kocaeli Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, selahattin.yolcu@kocaeli.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9942-7669

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar tarafından çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Bu makaleye atıf için; YOLCU, Faruk Selahattin, “İdarenin Kusursuz Sorumluluğu ve Kamu Değeri: Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik (Fedakârlığın Denkleştirilmesi) İlkesinin Danıştay İçtihatları Üzerinden Analizi” Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi, Cilt No.: 17, Sayı No.: 38, 2025, s. 197-220.

idarenin kusursuz sorumluluğunun kuruluşu, kamu külfetleri karşısında eşitlik boyutu, kararın yönü ve kamu değeri yansımaları eksenleri bakımından çözümlenmektedir. Bulgular, erişimin fiilen kesilmesi, görsel-gürültü kütlesi ya da ticari kullanımda görünürlük-müşteri akışı gibi tetikleyiciler altında külfetin belirli kişiler üzerinde yoğunlaştığı hâllerde kusursuz sorumlulukla denkleştirmenin benimsendiğini göstermektedir. Sonuç olarak kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesinin meşruiyet-etkililik-eşitlik eksenlerinde kamu değerini somutlaştıran bir yönetim standardı olarak işlediği teyit edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: İdarenin Kusursuz Sorumluluğu, Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesi, Kamu Değeri, Danıştay, İçtihat Kararları

ABSTRACT

Today, how to balance the burden that legally compliant public investments place on certain individuals is a common agenda item for administrative law and public administration. In this regard, this study aims to reveal the practical application and public value of the principle of equality in the face of public burdens and the administration's strict liability. Secondary data analysis, doctrinal analysis and descriptive analysis are used together as methods; Council of State decisions from the period 2005-2024 are examined. The sample consists of the Bitlis-Tatvan, Mardin-Kızıltepe, Çorum-Osmancık, Antalya-Muratpaşa and Elâzığ files. The cases are analysed in terms of specific/unusual triggers, the establishment of the administration's strict liability, the dimension of equality in the face of public burdens, the direction of the decision, and the reflection of public value. Consequently, it is confirmed that the principle of equality in the face of public burdens functions as a governance standard that embodies public value in terms of legitimacy, effectiveness, and equality.

Keywords: Faultless Liability of Administration, The Principle of Equality in the Face of Public Burdens, Public Value, The Council of State, Case Law Decisions

1. Giriş

Günümüzde kamu yatırımlarının kent dokusu üzerinde yarattığı dönüşüm giderek hızlanmakta; yol, kavşak, raylı sistem, altyapı ve çevresel düzenlemelerle kamu hizmetinin kapsamı genişlemektedir. Bu genişleme, kamusal nimetin toplum geneline yayılırken belirli kişiler üzerinde yoğunlaşan külfetlerin nasıl dengeleneceği sorusunu öne çıkarmakta ve idare hukuku ile kamu yönetiminin kesişim noktasında yeni bir tartışma alanı oluşturmaktadır¹. Toplumsal rıza, hukuki güvenlik ve kurumsal meşruiyet, bu dengenin nasıl kurulduğuna bağlı olarak güçlenmekte ya da zayıflamaktadır.

Bu bağlamda kusursuz sorumluluk, idarenin kusurdan bağımsız olarak, kamu hizmetinin görülmesi sırasında ortaya çıkan özel ve olağandışı zararları uygun illiyet bulunduğu ölçüde tazmin etme yükümlülüğünü ifade etmektedir². Kamu külfetleri karşısında eşitlik (fedakârlığın denkleştirilmesi) ilkesi, hizmetin nimetlerinden herkes yararlanırken külfetin belirli kişi ya da parseller üzerinde yoğunlaşması hâlinde, bu bireyselleştirilebilir fazlalığın topluma paylaştırılmasını ve giderilmesini öngörmektedir. Kamu değeri ise idarenin meşru, etkili ve adil sonuçlar üretme kapasitesini; başka bir ifadeyle, hizmetin amaçları ile bireylerin temel menfaatleri arasındaki dengenin görünür, öngörülebilir ve güvenilir biçimde kurulabilmesini anlatmaktadır³. Anayasa'nın 125. maddesindeki tazmin borcunun⁴ geniş yorumu ve Danıştay'ın yerleşen yaklaşımı, bu üç kavramın pratikte birbirini tamamladığını göstermektedir.

Çalışmanın önemi, hukuka uygun kamusal faaliyetlerin her zaman nötr etkiler üretmediği olgusundan kaynaklanmaktadır. Erişimin fiilen kesilmesi, görsel/gürültü kütlesi, görünürlük-tabela kaybı ve trafik profiline değişmesi gibi etkiler, kimi durumda parsel veya işletme ölçeğinde

¹ Fatih İşcan and Fatih Vargeloğlu, 'Boru hattı kamulaştırma çalışmalarında karşılaşılan teknik, ekonomik, hukuki sorunlar ve çözüm önerileri' (2019) 4(3) Geomatik 239, 251-252

² Aysema Pelin Şaşmaz, 'İdarenin Sorumluluğu ve Danıştay Kararlarındaki Görünümüne Genel Bakış' (2016) 2(2) Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi 211, 217

³ Şerafettin Erten, 'Kamu değeri: tanımı ve ölçülmesi üzerine bir inceleme' (2021) 14(1) Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 104, 116

⁴ Lütfi Duran, Türkiye İdaresinin Sorumluluğu, Sorumluluğun Temeli ve Sebepleri Sorumluluğa Yol Açan Olgular (1st edn, TODAİE Yayınları, Sevinç Matbaası 1974) 47

yoğunlaşmakta ve özel-olağandışı zarar eşiğini gündeme getirmektedir⁵. Bu eşik aşıldığında tazmin yükümlülüğünün nasıl kurulduğu ve hangi ölçütlerle belirlendiği, yalnızca yargısal teknik bir mesele değil, aynı zamanda kamusal güven ve yönetim kalitesi bakımından belirleyici bir göstergedir.

Bu doğrultuda çalışma, ikincil veri, doktrinsel ve betimsel analizleri bir araya getirmekte; 2005-2024 döneminden seçilmiş Danıştay kararlarını odak alarak ilerlemektedir. Örnekleme, altyapı-imar-ulaşım-çevresel düzenleme bağlamında ve gerekçesinde ilkeye açık atıf taşıyan dosyalardan oluşmakta; Bitlis-Tatvan, Mardin-Kızıltepe, Çorum-Osmancık, Antalya-Muratpaşa ve Elâzığ örnekleri üzerinden hem mesken hem ticari kullanımların farklı etkiler üretebildiği gösterilmektedir. Hizmet kusununa dayalı sorumluluk kararları kapsam dışında bırakılmakta; tehlike ve sosyal risk ilkeleri yalnızca sınırları berraklaştıran karşılaştırma noktası olarak kullanılmaktadır.

Çalışmada, her vaka özel/olağandışı tetikleyici, kusursuz sorumluluğun kuruluşu, kamu külfetleri karşısında eşitlik boyutu, kararın yönü ve kamu değeri yansıması eksenlerinden okunmakta; sayısal veriler ve künye bilgileri korunarak karşılaştırılabilir bir dil oluşturulmaktadır. Böylelikle ilkenin eşiği, illiyetin mimarisi ve değerlendirme pratiğinin dayanakları birlikte görünür kılınmakta; denkleştirmenin, yalnızca tazmin tekniği olmanın ötesinde, meşruiyet-etkililik-eşitlik hatlarında kamu değerini üreten bir yönetim standardı olarak nasıl işlediği somut bir zeminde açıklığa kavuşmaktadır.

2. Kavramsal Çerçeve

İdarenin kusursuz sorumluluğu, Türk idare hukukunda hukuka uygun idari faaliyetlerin dahi kişiler üzerinde özel ve olağandışı nitelikte zararlar doğurabildiği hâllerde, kusur araştırmasına gidilmeksizin tazmin yükümlülüğünün doğmasını ifade etmektedir⁶. Anayasa'nın 125. madde-

⁵ Ramazan Çağlayan, 'Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi' (2009) Gazi Üniversitesi Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu, 28-29 Mayıs, Ankara 452, 455

⁶ Şeref Gözübüyük and Turgut Tan, *İdare Hukuku Cilt I: Genel Esaslar* (14th edn, Turhan Kitabevi 2016) 751

sinde yer alan “idare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı tazmin eder” hükmü, yargısal yorumla geniş bir içerik kazanmakta; böylelikle yalnız hukuka aykırılıktan kaynaklanan zararlar değil, kamu hizmetinin meşru ve hukuka uygun icrası sırasında belirli kişi veya kişiler üzerinde bireyselleştirilebilir ve olağandışı bir külfet doğuran zararlar da denkleştirmenin konusu hâline gelmektedir⁷. Danıştay içtihadı, söz konusu denkleştirmenin hem hakkaniyet ve nesafet ilkelerinden hem de Anayasa m.125’teki tazmin borcunun eşitlik merkezli yorumundan beslendiğini vurgulamakta; olay ile zarar arasında uygun illiyet bağının kurulabildiği ölçüde idarenin kusuru aranmaksızın tazminata hükmedilebilmesi gerektiğini yinelemektedir⁸. Bu yaklaşım, kusursuz sorumluluğu kamu yararı ile bireysel yük arasındaki dengenin düzeltici ve denkleştirici bir mekanizması olarak konumlandırmakta; kavram, kısaca hukuka uygun kamu faaliyetinin yol açtığı özel ve olağandışı zararın, uygun illiyet çerçevesinde, kusurdan bağımsız biçimde idarece giderilmesi olarak tanımlanmaktadır.

Kusursuz sorumluluğun literatürde ve içtihatla kabul gören başlıca ilkeleri aşağıda yer almakta ve uygulamada birbirini tamamlayıcı şekilde işletilmektedir⁹:

–*Tehlike ilkesi*: İdarenin yarattığı tipik ve yüksek tehlike alanlarından (örneğin enerji iletimi, patlayıcı madde kullanımı, ağır makine ve hat işletimi) doğan zararların, faaliyetin doğasına içkin öngörülebilir risklerin gerçekleşmesi üzerine, kusur aranmaksızın tazminini öngörmektedir. Riskin kaynağının bizzat idari faaliyetin özsel niteliğine dayanması sebebiyle “olağandışılık” eşiği farklı değerlendirilmekte; illiyetin kurulması hâlinde denkleştirme, faaliyet-risk alanı bağı üzerinden gerçekleştirilmektedir.

–*Sosyal risk ilkesi*: İdarenin kusuruna dayanmaksızın, toplumsal olaylar ve şiddet hareketleri sonucunda ortaya çıkan zararların, kamusal dayanışma ve eşitlik anlayışı gereği toplumca paylaştırılmasını hedeflemektedir. Güvenlik tedbirlerinin azamî ölçüde alınmış olması dahi sosyal risk gerçekleştiğinde denkleştirmenin önünde mutlak bir engel oluş-

⁷ Nazım Özdemir, *Hizmet Kusuru Teorisi ve İdarenin Sorumluluğu* (1st edn, Yeni Desen Matbaası 1963) 51

⁸ İlhan Özyay, *Gün Işığında Yönetim* (2nd edn, Alfa Yayınları 2002) 743-746

⁹ Hayrettin Yıldız, ‘İdarenin Sosyal Risk Sorumluluğunda İlliyet Bağı Meselesi’ (2015) TBBD 116 Türkiye Barolar Birliği Dergisi 135, 144-146

turmamakta; esas olan, öngörülebilir kolektif tehlike karşısında bireysel mağduriyetin yalnız bırakılmamasıdır.

–*Kamu külfetleri karşısında eşitlik (fedakârlığın denkleştirilmesi) ilkesi:* Kamu hizmetinin nimetlerinden genelin yararlanmasına rağmen, külfetin bazı kişiler üzerinde özel ve bireyselleştirilebilir biçimde ve olağandışı ağırlıkta yoğunlaşması hâlinde, bu yükün hakkaniyet ve eşitlik uyarınca topluma paylaştırılmasını ve zararın idarece denkleştirilmesini öngörmektedir. İlke, kamusal faaliyetin meşru amacını korurken birey üzerinde kalan ölçsüz külfeti adil paylaşım mantığıyla gidermektedir.

Kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi, kusursuz sorumluluk rejiminin eşitlik ve kamu değeri boyutunu en belirgin biçimde görünür kılan yüzünü teşkil etmektedir. İlke, hukuka uygun yürütülen altyapı, imar, ulaşım, çevresel düzenleme veya kentsel dönüşüm gibi büyük ölçekli kamusal faaliyetler sırasında ortaya çıkan etkilerin, hizmetin genel ve kaçınılmaz külfetini aşarak belirli kişi veya gruplar üzerinde yoğunlaştığı durumlarda devreye girmektedir. Bu çerçevede taşınmaz değer kaybı, uzun süreli erişim ve kullanım kısıtları, ticari faaliyetin sekteye uğraması nedeniyle gelir kaybı, gürültü-toz-titreşim gibi kalıcı ve yoğun çevresel etkiler yahut cismanî bütünlüğe yönelik zararlar, hizmetin olağan külfetinin ötesine geçip bireyselleştirilebilir nitelik taşıdıklarında denkleştirmeye konu edilmektedir¹⁰. Böylelikle hukuk düzeni, kamu yararı ile bireysel yük arasındaki dengeyi eşitlik ve hakkaniyet temelinde somutlaştırmakta; idarenin meşruiyetini güçlendiren düzeltici bir tazmin mimarisi işletmektedir.

İlkenin uygulanabilmesi belirli koşulların birlikte gerçekleşmesini gerektirmektedir¹¹:

–*Hukuka uygun kamu faaliyeti veya işlemin varlığı:* Sorumluluk, yalnız hukuka aykırılığa münhasır kılınmamakta; “sakatsız” bir işlem ya da faaliyet dahi özel ve olağandışı zarar doğurduğunda denkleştirme

¹⁰ Cemal Yaylak and Recep Yıldırım, ‘Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuru Kararlarında İdarenin Hizmet Kusurundan Kaynaklanan Sorumluluğu’ (2023) 11(1) Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 675, 680-682

¹¹ Bahtiyar Akyılmaz, ‘Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı’ (2005) 9 Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 185, 200

gündeme gelebilmektedir. Bu unsur, kusursuz sorumluluk alanının hizmet kusurundan sistematik ayrımını temin etmektedir.

–*Zararın özel ve bireyselleştirilebilir nitelikte olması*: Kamusal külfetin toplum geneline eşit yayılması beklenirken, belirli kişiler üzerinde aşırı yük kalmışsa bu yükün kişiye özgü etkileri ortaya konulmaktadır. Sırf genel rahatsızlık veya geçici olumsuzluklar tazmin dışı kalmakta; kişinin malvarlığı, mesleki faaliyeti veya beden bütünlüğü üzerinde özgül ve ölçüsüz etkiler aranmakta ve bu etkiler somut delillerle ispat edilmektedir.

–*Zararın olağandışı/anormal ağırlıkta bulunması*: Hizmetin kaçınılmaz ve tolere edilebilir külfetleri herkesçe taşınması gereken genel yükler olarak kabul edilmekte; buna karşılık kalıcı, yoğun ve ölçüsüz sonuçlar (örneğin değer kaybının piyasa emsallerini belirgin aşması, uzun süreli erişim engeli, sürekli gürültü-titreşim maruziyeti, sağlık veya beden bütünlüğüne etki) denkleştirmeyi haklı kılmaktadır. Bu unsur, eşik tayini yoluyla yargısal öngörülebilirliği artırmaktadır.

–*Uygun nedensellik bağının kurulması*: Olay ile zarar arasında illiyet bulunması zorunlu görülmekte; üçüncü kişilerin bağımsız fiilleri veya mağdurun ağır müterafik kusuru illiyet bağını kestiği ölçüde sorumluluk doğmamaktadır. Buna karşılık aynı faaliyet alanında birikimli etkiler veya zincirleme sonuçlar varsa, illiyetin makul ve hayatın olağan akışına uygun yorumla tespit edilmesi gerekmektedir.

–*Eşitlik-adalet gerekçesinin gözetilmesi*: Benzer olguların benzer sonuçlar doğurması, kararların gerekçe kalitesi ile desteklenmesi ve ölçülülük ilkesinin gözetilmesi gerekli görülmekte; böylelikle içtihadî standartlaşma ve öngörülebilir uygulama sağlanmaktadır.

İlkenin kamu değeri ile bağlantısı, kavramsal çerçevenin yönetsel boyutunu teşkil etmektedir. Kamu değeri, idarenin meşru, etkili ve adil sonuçlar üreterek toplumsal güven yaratma kapasitesini ifade etmektedir¹². Bu bağlamda kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi kamu değerini üç düzlemde beslemektedir:

I. Meşruiyet: Ölçüsüz bireysel külfetlerin denkleştirilmesi, kamu hizmetinin adalet iddiasını somutlaştırmakta ve idare-toplum ilişkisine güven kazandırmaktadır. Denkleştirmenin açık gerekçelerle temellendirilmesi, ölçülülük testinin görünür kılınması ve önceden bilgilendir-

¹² Esin Örcü, ‘Sosyal Kamu Hizmeti’ (1970) 36 İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 212, 232

me/katılım süreçlerinin işletilmesi kararların normatif dayanağını güçlendirmekte; böylelikle hukukun üstünlüğü ve eşitlik ilkeleri uygulamalı olarak teyit edilmektedir.

II. Etkililik: İlkenin proaktif biçimde gözetilmesi, proje döngüsüne sonuç odaklılık kazandırmaktadır. Tasarım ve icra safhalarında külfet etki analizlerinin yapılması, risklerin haritalandırılması ve zarar azaltıcı önlemlerin (erişim düzenlemeleri, geçici telafi araçları, gürültü-titreşim bariyerleri vb.) öngörülmesi ihtilafı en aza indirmekte; tek temas noktası, hedef süre taahhütleri, idari uzlaşma, yerinde ekspertiz ve gerekli hâllerde avans/peşin ödeme gibi hızlı telafi mekanizmalarının kurulması tazmin süreçlerini kısaltmakta ve hizmet çıktılarının kalitesini yükseltmektedir. Bu yaklaşım, mali öngörülebilirliği artıran tazmin rezervleri ve uygun hâllerde sigorta/garanti düzeneklerinin projeye entegre edilmesini de teşvik etmektedir.

III. Eşitlik ve hesap verebilirlik: Standart tazmin kriterlerinin belirlenmesi ve ölçüt birliğinin sağlanması, benzer olaylarda benzer sonuçların üretilmesini teminat altına almaktadır. Zarar türlerinin tanımı ve hesap yöntemlerinin yeknesaklaştırılması keyfî farklılaşmayı azaltmakta; karşılaştırılabilir gerekçe yazımı, şeffaf raporlama (yıllık denkleştirme bültenleri, uygun kapsamda açık veri) ve iç/dış denetim mekanizmaları uygulamada tutarlılığı ve öngörülebilirliği pekiştirmektedir.

Bu nedenlerle söz konusu ilke, salt yargısal bir tazmin tekniği olmaktan çıkarak kamu değeri üreten bir yönetim standardı hâline gelmekte; kamu hizmetinin meşru amaçları ile bireylerin temel menfaatleri arasındaki denge, denkleştirme yoluyla sürdürülebilir biçimde korunmaktadır.

3. Yöntem

Bu çalışma, ikincil veri analizi, doktrinsel (normatif) okuma ve betimsel içerik analizi bileşenlerini birlikte kullanan, yalın fakat titiz bir yaklaşımı benimsemektedir. Amaç, “idarenin kusursuz sorumluluğu” çatısı altında kamu külfetleri karşısında eşitlik (fedakârlığın denkleştirilmesi) ilkesinin nasıl kurulduğunu, hangi ölçütlerle uygulandığını ve kamu değeri ile bağının nasıl örüldüğünü açık ve akıcı bir dille görünür kılmaktır.

Çalışmanın örnekleme, 2005-2024 döneminden seçilmiş Danıştay kararlarından oluşmaktadır. Temsiliyet gözetilerek, gerekçesinde ilkeye açık atıf bulunan ve altyapı-imar-ulaşım-çevresel düzenleme kaynaklı uyumsuzlukları içeren dosyalar tercih edilmiştir. Örneklem, mesken ve ticari kullanım tiplerini; bozma ve onama sonuçlarını birlikte içerecek biçimde çeşitlendirilmiştir. Bu kapsamda inceleme, Bitlis-Tatvan (oto-korkuluk/kot farkı), Mardin-Kızıltepe (köprülülük kavşak), Çorum-Osmancık (mesken-istinat kütleleri), Antalya-Muratpaşa (katlı kavşak-raylı sistem) ve Elâzığ (alt geçit/akaryakıt istasyonu) kararlarını kapsamaktadır. Hizmet kusuruna dayalı kararlar kapsam dışı bırakılmakta; tehlike ve sosyal risk ilkelerine ilişkin kararlar yalnızca sınırları berraklaştıran karşılaştırma amacıyla anılmaktadır.

Vakaların analiz süreci, karar metinlerinin iç bütünlüğüne sadık kalınarak yürütülmektedir. Her vakada metindeki sayısal veriler ve tarih/künye bilgileri aynen korunmakta; idari faaliyetin yarattığı etki setinin (erişim/dolanım, görünürlük-tabela, gürültü/görsel kütle, gelir/pazar) nasıl tanımlandığı, özel-olağandışı zarar eşliğinin ve illiyetin nasıl kurulduğu ile değerlendirme yaklaşımının (öncesi-sonrası kıyası, emsal tercihi, yıpranma dikkati, kurumsal piyasa verisi) hangi gerekçelerle kurulduğu sistematik biçimde çözümlenmektedir. Hükmün yönü, ilkenin uygulanışına dair ortaya koyduğu ölçü ve eşik bakımından kısaca not edilmektedir.

Analiz çıktıları, yoğunlaştırılmış bir derleme düzeninde sunulmakta; her dosyada tetikleyici etkinin niteliği, kusursuz sorumluluk ve kamu külfetleri karşısında eşitlik boyutlarının nasıl kurulduğu, kararın yönü ve kamu değeri açısından anlamı, tek cümlelik ve denetlenebilir ifadelerle işaretlenmektedir. Bu düzen, özellikle değerlendirme pratiğinde karşılaşılan kırılğan halkaları (öncesi-sonrası emsal mukayesesi yapılmaması, yıpranma payının göz ardı edilmesi, mesafe/etki modellemesinin zayıflığı, kurumsal piyasa verisi ve uzman kompozisyonu gerekçesinin yetersizliği) görünür kılmakta ve yorumun dayanağını berraklaştırmaktadır.

Bu çerçeve, hukuka uygun kamu faaliyetinin belirli kişiler üzerinde yoğunlaştırdığı külfetin bireyselleştirilebilir ve olağanın ötesinde bir zarara dönüştüğü hâllerde denkleştirmenin hangi ölçüt ve yöntemlerle ikna edici biçimde kurulabileceğini göstermekte; böylelikle meşruiyet, etkililik ve eşitlik eksenlerinde üretilecek kamu değerinin nasıl somutlaştırıldığı yönetsel bir tutarlılıkla ortaya koymaktadır.

4. Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesinin Danıştay İçtihatları Üzerinden Analizi

Örnek Karar 1- Danıştay 10. Daire, 21.01.2016, E.2015/959, K.2016/354 (Bitlis-Tatvan yolu/otokorkuluk)¹³:

Bitlis Merkez A1 mevkiinde 522 ada 2 ve 3 parsellerin malikleri, 2004 yılında yol yenilemesi kapsamında yerleştirilen otokorkuluk nedeniyle taşınmazlarında oluşan değer kaybının tazminini talep etmektedir. Talep 100.000 TL ve faizi olup uyuşmazlık, hukuka uygun bir yol çalışmasının belirli taşınmazlar üzerinde yoğunlaştırdığı külfetin denkleştirilip denkleştirilemeyeceği ekseninde gelişmektedir. Keşif ve bilirkişi incelemesi, 70-80 cm yüksekliğinde otokorkuluk ve yaklaşık 50-60 cm kot farkı nedeniyle araçla erişimin fiilen imkânsızlaştığını, yaya erişiminin olağandışı ölçüde güçleştiğini ve diğer cephelerde dere ile bitişik parsel yokluğunun alternatifsizlik yarattığını ortaya koymaktadır. Van 1. İdare Mahkemesi, bu fizikî engellerin kalıcı niteliğinin taşınmazların ekonomik değerini ortadan kaldırdığı kanaatine ulaşarak 67.200 TL tazminata başvuru tarihinden itibaren faizle hükmetmektedir. Dosyadaki olgusal fotoğraf, erişimin tamamen kesilmesi ve alternatif bağlantı imkânının bulunmaması sebebiyle zararın sıradan rahatsızlık eşiğini aşan, özel ve olağandışı bir nitelik kazandığını göstermektedir. Böylelikle uyuşmazlık, idarenin kusurundan bağımsız tazmin sorumluluğunun gündeme geldiği tipik bir denkleştirme örneği hâline gelmektedir.

Danıştay, Anayasa'nın 125. maddesindeki tazmin borcunu geniş yorumlamakta ve kamu hizmetinin yürütülmesi sırasında doğan, belirli kişi üzerinde yoğunlaşan külfetlerin kamu külfetleri karşısında eşitlik (fedakârlığın denkleştirilmesi) ilkesi uyarınca giderilmesi gerektiğini hatırlatmaktadır. Uygun nedensellik, burada doğrudan fizikî engel ve bu engelin sürekliliği üzerinden kurulmakta; yol düzenlemesinin parsel ölçüğünde erişimi fiilen ortadan kaldırdığı ve zararın idari faaliyetle doğrudan bağlantı içinde bulunduğu tespit edilmektedir. Uyuşmazlığın niteliği "kamulaştırmaz el atma" olarak değil, değer kaybı tazmini olarak konumlanmakta ve denkleştirmenin kusurdan bağımsız mimarisi bu zeminde somutlaşmaktadır. Böylece ilkenin uygulanabilirlik eşiği, erişim kaybı ve alternatifsizlik gibi ölçülebilir göstergelerle açıklığa kavuşmak-

¹³ Danıştay 10 D, 959/354, 21.01.2016

tadır. Bu yaklaşım, benzer altyapı müdahalelerinde zararın bireyselleşmesi hâlinde tazmin kapısının açık olduğunu teyit etmektedir.

Bununla birlikte Daire, tazmin miktarının belirlenişinde değerlendirme metodolojisinin eksik kurulduğunu saptamaktadır. İlk derece, “civarda emsal yok” varsayımıyla m² birim bedelini 70 TL kabul ederek 67.200 TL sonucuna ulaşmakta; Danıştay ise bu kabulü teknik yeterlik ve veri şeffaflığı bakımından yetersiz bulmaktadır. Taşınmazın uyuşmazlık tarihindeki gerçek bedelinin; cins-nevi, mevkii, yüzölçümü, imar verileri, vergi ve resmî kıymet takdirleri, “olduğu gibi” kullanımda net gelir, özel amacı olmayan emsal satışlar ve mevcut hak-yükümlülük/irtifaklar gibi objektif ölçütlerle, emlak değerlendirme uzmanı ve emlakçı içeren uzman ekibi tarafından tespit edilmesi istenmektedir. Zarar hesabında öncesi-sonrası karşılaştırması, yıpranma dikkati ve mesafe/etki duyarlılığı aranmakta; zararın ölçüm zamanı olarak uyuşmazlık tarihi esas alınmakta ve faiz başlangıcının idareye başvuru varsa başvuru, yoksa dava tarihi olması gerektiği belirtilmektedir. Keşif tarihindeki değere başvuru tarihinden faiz işletilmesi yönetsel hata sayılmakta ve karar bu nedenle bozulmaktadır. Bu yön, denkleştirmenin ikna edici olabilmesi için değerlemenin denetlenebilir standartlarla yürütülmesini zorunlu kılmaktadır.

Karar, çalışmanın inceleme eksenleri bakımından üç katmanlı bir katkı sunmaktadır. İlk olarak, özel/olağandışı tetikleyici eşik, erişimin fiilen kesilmesi, fizikî engelin sürekliliği ve alternatifsizlik gibi somut parametrelerle tanımlanabilir hâle gelmektedir. İkinci olarak, idarenin kusursuz sorumluluğunun kurulması, uygun illiyetin fizikî koşullar üzerinden gösterilmesiyle berraklaşmakta ve kamu külfetleri karşısında eşitlik boyutu, külfetin parsel ölçeğinde yoğunlaşması hâlinde denkleştirmenin normatif dayanağı olarak pekişmektedir. Üçüncü olarak, kararın yönü itibarıyla, değerlendirme standardı tamamlanmadığında bozmanın tercih edilmesi, benzer uyuşmazlıklarda karşılaştırılabilirlik ve eşit işlem beklentisini güçlendirmektedir. Bu bütünlük, kamu değerinin meşruiyet ayağını gerekçeli ve şeffaf hesapla, etkililik ayağını doğru zamanlama ve yöntemle, eşitlik ayağını ise ortak uzmanlık ve ölçüt birliğiyle somutlaştırmakta ve denkleştirmenin yalnızca yargısal bir tazmin tekniği değil, aynı zamanda güven üretici bir yönetim standardı olarak nasıl işlediğini görünür kılmaktadır.

Örnek Karar 2 - Danıştay 10. Daire, 15.03.2016, E.2013/6827, K.2016/1402 (Mardin/Kızıltepe — köprülül kavşak/üst geçit)¹⁴:

Mardin ili Kızıltepe ilçesi A1 Mevkiinde 847 ada 7 ve 8 parsellerin maliki, güzergâhta inşa edilen farklı seviyeli köprülül kavşak ve üst geçit duvarı nedeniyle 913.727,12 TL değer kaybının kanunî faiziyle tazmini ni istemektedir. Mahkemece 15.02.2013 tarihli keşif ve bilirkişi incelemesiyle taşınmazların 50 metrelik İpekyolu aksında, Kızıltepe-Nusaybin-Mardin-Şenyurt kavşağında, imar planında Ticaret Alanı fonksiyonunda ve yüksek talep bölgesinde yer aldığı; düzenlemenin erişim kısıtı, görsel kesinti/gölgeleme ve gürültü artışı yarattığı saptanmaktadır. Piyasa araştırması proje öncesi m² rayicini 1.200-1.500 TL, sonrası aralığı 750-1.000 TL olarak göstermekte; hesaplamada 1.350 TL/m² ile 875 TL/m² alınarak 794,67 m² toplam yüzölçümü üzerinden 377.468,25 TL değer kaybı belirlenmektedir. İlk derece, fedakârlığın denkleştirilmesi ilkesi uyarınca 377.468,25 TL'nin 25.01.2012 başvuru tarihinden itibaren faiziyle ödenmesine, fazlaya ilişkin istemin reddine hükmetmektedir.

Danıştay 10. Daire, uyuşmazlığı idarenin kusursuz sorumluluğu ve kamu külfetleri karşısında eşitlik ekseninde ele almakta; erişim düzeninde kalıcı bozulma, görsel/gürültü kütlesi ve ticari aks üzerindeki pazar algısındaki olumsuz değişimin parsel ölçeğinde özel ve olağandışı bir yük doğurduğunu kabul etmektedir. Uygun illiyet, düzenlemenin fizikî ve işlevsel etkilerinin sürekliliğiyle kurulmakta; hukuka uygun bir ulaşım yatırımının belirli kişiler üzerinde yoğunlaştırdığı külfetin denkleştirilmesi gerektiği teyit edilmektedir. Böylece ilkenin uygulanabilirlik eşiği, erişilebilirlik, görünürlük ve çevresel etkilerin bileşimi üzerinden somutlaşmaktadır.

Bununla birlikte Daire, değerlendirme metodolojisini yetersiz bulmakta ve kararın bozulmasına hükmetmektedir. Bilirkişinin seçtiği 1.350/875 TL birim fiyatların hangi somut veri setiyle bulunduğu açıklanmadığı; emsal satışlar arasından 12,15 TL, 9,37 TL, 130,17 TL, 9,24 TL, 6,69 TL gibi değerlerin “gerçek fiyatın altında” denilerek dışlanmasına karşın yerlerine hangi objektif emsallerin ikame edildiğinin gösterilmediği; 2012 toplam rayiç 18.198,96 TL verisine neden itibar edilmediğinin yöntemsel bir çerçeveye oturtulmadığı belirtilmektedir. Bu nedenle mimar-şehir plan-

¹⁴ Danıştay 10 D, 6827/1402, 15.03.2016

cısı-harita mühendisinden oluşan heyetin uzman kompozisyonu eksik görülmekte; gayrimenkul değerlendirme uzmanı ve emlakçının dâhil edildiği yeni bir heyetle, mevki, kullanım şekli, gelir kapasitesi, altyapı ve ulaşım kolaylığı, erişim/dolanım süresi, trafik güvenliği, görsel kesinti, havalanma, drenaj ve zararlı gaz etkisi gibi parametreleri içeren denetlenebilir bir değerlendirme yapılması istenmektedir. Zararın uyuşmazlık tarihine göre saptanması ve faizin başvuru/dava tarihinden işletilmesi ilkesi ayrıca teyit edilmektedir.

Karar, çalışmanın eksenleri bakımından açık bir referans üretmektedir. Özel/olağandışı tetikleyici, ticari aks üzerinde erişim kısıtı ile görsel-gürültü kütesinin birleşiminden doğmakta; kusursuz sorumluluğun kuruluşu, illiyetin fizikî ve işlevsel süreklilik üzerinden kurulmasıyla netleşmekte; kamu külfetleri karşısında eşitlik boyutu, külfetin parsel ölçeğinde bireyselleşmesiyle denkleştirmeyi gerektirmektedir. Kararın yönü, eksik değerlendirme standardı nedeniyle bozma şeklinde tezahür etmekte; kamu değeri yansımaları ise meşruiyetin gerekçeli ve şeffaf hesapla, etkililiğin doğru ölçüm ve faiz zamanlamasıyla, eşitliğin ise karşılaştırılabilir metodoloji ve dengeli uzmanlıkla somutlaştığını göstermektedir. Bu bütünlük, benzer ulaştırma kaynaklı uyuşmazlıklarda ölçüt birliği ve denetlenebilir tazmin mimarisi açısından çalışmaya özgün ve doğrudan kullanılabilir bir katkı sunmaktadır.

Örnek Karar 3 — Danıştay 10. Daire, 24.02.2021, E.2016/3528, K.2021/716 (Çorum-Osmancık köprülülük kavşakı)¹⁵:

Çorum ili ... ilçesi ... mahallesinde, brüt 81 m²'lik ... no'lu bağımsız bölüm yönünden Osmancık Köprülülük Kavşağı yapımı sonrası ortaya çıktığı ileri sürülen değer kaybının tazmini istenmektedir. Talep 15.000 TL olup faiz başlangıcı 06.05.2009'dur. İlk derece, bozma sonrası yaptığı keşif ve bilirkişi incelemesine dayanarak kavşağın istinat duvarının ana yapının 1. kat seviyesini yaklaşık 5,00 m yüksekliğe kadar kapattığını; görüntü-gürültü, emniyetli geçiş ve park başlıklarında olumsuz etki oluştuğunu tespit eden raporu esas almakta ve dört yöntemle hesaplanan değer kaybının ortalaması üzerinden 9.250 TL tazminata hükmetmektedir. Raporda arsa+maliyet (9.233 TL), karşılaştırma/emsal (10.125 TL), kira geliri (9.600 TL) ve bölgedeki emsal bir dosyadan türetilen fark (8.059,20 TL) birlikte kullanılarak sonuç oluşturulmaktadır.

¹⁵ Danıştay 10 D, 3528/716, 24.02.2021

Daire, uyumsuzluğu kamu külfetleri karşısında eşitlik (fedakârlığın denkleştirilmesi) ilkesi zemininde kabul etmekte; görsel kütlenin 1. kat kotunu kapatması, gürültü artışı ve emniyet/park güçlüğünün mesken ölçeğinde özel ve olağandışı bir yük yoğunlaştırdığına işaret etmekte ve kusursuz sorumluluk bağının kurulabilir olduğunu değerlendirmektedir. Uygun illiyet, müdahalenin fizikî ve işlevsel sürekliliği üzerinden okunmakta; hukuka uygun bir ulaşım yatırımının belirli bir bağımsız bölüm üzerinde bireyselleştirilebilir zarar doğurması hâlinde denkleştirmenin mümkün olduğu teyit edilmektedir.

Bununla birlikte Daire, değerlendirme metodolojisinin dosya özelinde saydam ve denetlenebilir biçimde kurulmadığını saptamakta ve kararı bozmaktadır. Özellikle “köprü öncesi-sonrası” emsal satış karşılaştırmasının yapılmaması, yıpranma payının düşülmemesi, belediye-emlakçılar odası-ticaret odası gibi kaynaklardan piyasa verisinin sistematik derlenmemesi ve ulaşım, görünüm/estetik, çevre emniyeti, gürültü gibi etkilerin hangi oranlarda değer azalmasına dönüştüğünün bilimsel verilere bağlanmaması eleştirilmektedir. Bu nedenle, aralarında inşaat mühendisi ve emlak değerlendirme uzmanı da bulunan yeni bir bilirkişi heyetiyle yeniden değerlendirme yapılması istenmekte; ayrıca aynı bölgede görülen E.2019/369, K.2021/718 sayılı dosyanın aynı tarihli toplantıda kabul yönünden onandığı hatırlatılarak karşılaştırmalı okuma imkânına işaret edilmektedir.

Karar, çalışmanın tablolaştırılmış eksenlerinde tetikleyiciyi (görsel kesinti-gürültü-erişim/park güçlüğü), kusursuz sorumluluğun kuruluşunu (süreklilik ve illiyet), eşitlik boyutunu (külfetin mesken ölçeğinde bireyselleşmesi), kararın yönünü (değerleme standardı eksikliği nedeniyle bozma) ve kamu değeri yansımalarını aynı çerçevede görünür kılmaktadır. Bu vaka, konut kullanımında köprülülük kavşak etkilerinin hangi somut unsurlar üzerinden değer azalmasına dönüştüğünü ve bu azalmanın öncesi-sonrası kıyası, yıpranma dikkati, piyasa verisi ve uzman kompozisyonu ile desteklendiğinde denkleştirmenin meşruiyet, etkililik ve eşitlik eksenlerinde daha sağlam temellere oturduğunu göstermektedir.

Örnek Karar 4 - Danıştay 8. Daire, 15.12.2023, E.2019/4922, K.2023/7285 (Antalya/Muratpaşa - katlı kavşak)¹⁶:

¹⁶ Danıştay 8 D, 4922/7285, 15.12.2023

Antalya ili Muratpaşa ilçesinde ... Bulvarı ile ... Bulvarı kesişimi-ne inşa edilen katlı kavşak sonrasında davacıya ait ... ada, ... parselde kayıtlı 1 ve 2 no'lu bağımsız bölümler yönünden değer kaybı tazmini istenmektedir. Başlangıç talebi 35.000 TL iken ıslah ile 658.554,43 TL'ye çıkarıldığı, faizin 35.000 TL'lik kısım için 20.06.2016 başvuru tarihinden, kalan kısım için ıslah tarihinden işletilmesinin talep edildiği görülmektedir. İlk derece Mahkemesi kalıcı nitelikte değer azalması saptayarak davayı kabul etmekte, Bölge İdare Mahkemesi ise istinafları reddederek kararı yerinde bulmaktadır. Maddi süreçte kavşağın 30.12.2015 UKOME kararı ve 12.02.2016 Büyükşehir Meclisi plan değişikliği ile şekillendiği, 22.04.2016 tarihinde hizmete açıldığı, başvurunun 20.06.2016, ret işleminin 10.08.2016, davanın 22.08.2016 tarihlerinde gerçekleştiği tespit edilmekte; üçüncü kişiler bakımından işlemin idari eylem niteliği ağır bastığından davanın 2577/13 kapsamında süresinde olduğu, husumetin de Büyükşehir Belediyesi üzerinde doğru kurulduğu kabul edilmektedir.

Daire, hukuka uygun bir ulaştırma yatırımının belirli taşınmazlar üzerinde özel ve olağandışı bir yük yoğunlaştırması hâlinde kamu külfetleri karşısında eşitlik (fedakârlığın denkleştirilmesi) ilkesinin devreye gireceğini açıkça vurgulamakta; somut olayda bu değerlendirmenin taşınmazların mer'i imar fonksiyonu, konum ve kullanım özellikleri ile kavşağın erişim, görünürlük/"tabela", prestij-estetik, gürültü-emniyet ve ticari akış üzerindeki kalıcı etkileri üzerinden yapılması gerektiğini belirtmektedir. Böylelikle ilkenin uygulanabilirlik eşiği, geçici şantiye rahatsızlığını aşan ve bağımsız ölçekte bireyselleşen etkilerle ilişkilendirilmektedir.

Ne var ki hükme esas bilirkişi raporu, değer kaybını %20 oranında saptarken yöntemi denetlenebilir şekilde kurmamakta ve karar bu nedenle bozulmaktadır. Raporun "öncesi-sonrası" emsal satış karşılaştırmasını sistematik biçimde yapmadığı, yıpranma payını düşmediği, belediye-emlakçılar odası-ticaret odası gibi kurumsal kaynaklardan piyasa verisini derlemediği, ulaşım/görünüm/emniyet/gürültü etkilerinin hangi oranlarla fiyat azalmasına çevrildiğini bilimsel verilere bağlamadığı ve dava konusu iki bağımsız bölüm ile emsallerin benzer-farklı yönlerini ortaya koymadığı belirtilmektedir. Ayrıca, tapu kayıtlarında 1 no'lu bölümün zemin+asma, 2 no'lu bölümün 1. kat olduğu hâlde, raporda 1 no'lu taşınmaz için 1.037 m², 2 no'lu için 595 m² kapalı alanlar üzerinden kıymetlendirme yapılmakta; mimari proje/imar uygunluğu araştırılmadan

bu alanların esas alınması yönetsel tutarlılığı zayıflatmaktadır. Daire, inşaat mühendisi, şehir plancısı, harita mühendisi ve gayrimenkul değerlendirme uzmanından oluşan ortak ve yeni bir heyet ile; öncesi-sonrası emsallerin mukayesesi, yıpranma, kurumsal piyasa araştırması, etkilerin ölçeklendirilmesi, mesafe ve kullanım fonksiyonu etkisi ile tapu-proje-imar tutarlılığının birlikte incelenmesini istemektedir.

Vaka, çalışmanın ekseninde tetikleyiciyi (erişim/görünürlük-ticari akış ve görsel-gürültü kütlesi), kusursuz sorumluluğun kuruluşunu (süreklilik ve illiyet), eşitlik boyutunu (kölletin bağımsız bölüm ölçeğinde bireyselleşmesi), kararın yönünü (yöntem eksikliği nedeniyle bozma) ve kamu değeri yansımalarını aynı çerçevede görünür kılmaktadır. Karar, denkleştirmenin meşruiyetini gerekçeli ve şeffaf değerlendirme standardı ile, etkililiğini doğru ölçüm ve zamanlama ile, eşitliğini ise karşılaştırılabilir metodoloji ve ortak bilirkişilik ile somutlaştırmakta; bu yönüyle metropol bağlamında katlı kavşak-raylı sistem entegrasyonu içeren dosyalarda kamu değeri üreten bir tazmin mimarisinin nasıl kurulması gerektiğine dair kullanılabilir bir referans üretmektedir.

Örnek Karar 5 - Danıştay 6. Daire (Müşterek Heyet), 04.05.2023, E.2022/2653, K.2023/4407 (Elâzığ- alt geçit / akaryakıt istasyonu)¹⁷:

Elâzığ Merkez’de ... Mah., ... ada, ... parsel önünde inşa edilen alt geçit nedeniyle davacı şirketin işlettiği akaryakıt istasyonu ve üzerinde bulunduğu taşınmazda değer ile gelir kaybı olduğu iddiasıyla açılan tam yargı davasında ilk talep 16.112.000 TL olarak ileri sürülmektedir. İlk derece mahkemesi başlangıçta 15.869.158,22 TL tazminata hükmetmekte, bu karar D6, 21.12.2017, E.2015/11286, K.2017/11689 ile bozulmaktadır. Bozmaya uyularak yapılan yargılamada mahkeme bu kez 2.734.667,00 TL tazminata, faizin 06.05.2011 tarihli idareye başvurudan itibaren işletilmesine karar vermekte ve karar taraflarca karşılıklı temyiz edilmektedir. Müşterek Heyet, uyumsuzluğu kamu külfetleri karşısında eşitlik (fedakârlığın denkleştirilmesi) ilkesi zemininde değerlendirerek kısmen kabul kararını *onamakta* ve alt geçit kaynaklı etkilerin parsel-işletme ölçeğinde özel ve olağandışı bir yük doğurması hâlinde denkleştirmenin mümkün olduğu çizgisini teyit etmektedir.

¹⁷ Danıştay 6 D (Müşterek Heyet), 2623/4407 04.05.2023

Dairenin yaklaşımı, kusur tartışmasına girmeksizin kusursuz sorumluluk mimarisini, uygun illiyetin alt geçidin erişim şeması, dönüş cepleri, manevra güvenliği ve akış hızı üzerindeki kalıcı etkileri üzerinden kurulmasıyla açıklamaktadır. Bu çerçevede zarar, sıradan şantiye rahatsızlığı eşiğini aşan; istasyonun müşteri akışı, bekleme-giriş/çıkış güvenliği ve görünürlük (tabela) kabiliyetine doğrudan yansıyan bileşik bir etki olarak nitelendirilmektedir. Daire, hukuka uygun ulaştırma yatırımının toplumsal nimeti artırırken belirli bir ticari taşınmaz üzerinde bireyselleştirilebilir bir külfet yoğunlaştırdığı ölçüde, bu fazlalığın topluma paylaştırılması gereğini vurgulamaktadır.

Kararın değerlendirme-kanıt okuması, ticari taşınmazlarda salt fizikî yakınlığın yeterli olmadığını; erişilebilirlik/dolanım, dönüş cepleri-manevra alanı, görünürlük-tabela, trafik akımı/hız profili ve gelir akışı gibi unsurların ayrıştırılarak etkilerinin ölçülmesi gerektiğini göstermektedir. Bozma sonrası ilk derece hükmünde tazmin tutarının 2.734.667,00 TL seviyesine çekilmesi, etki bileşenlerinin zamansal referansla (başvuru tarihi 06.05.2011) ilişkilendirilmesi ve gelir/değer yaklaşımının daha netleştirilmesi sayesinde ölçülülüğün sağlandığını işaret etmektedir. Böylelikle dosya, ticari fonksiyonlu taşınmazlarda denkleştirmenin gelir temelli veriyle desteklenmesi gerektiğine dair pratik bir standart üretmektedir.

Dosyada ayrıca taşınmazın mer'î planda MİA (Merkezi İş Alanı) fonksiyonunda kaldığı, buna rağmen akaryakıt istasyonu olarak işletildiği hususu azlık oyunda belirleyici olmakta; karşı oy, plan kararına dönüş potansiyeli ve ruhsat tartışması üzerinden tazmin şartlarının oluşmadığını savunmaktadır. Çoğunluk ise ilk derece hükmünün usul ve hukuka uygunluğunu onaylamakta; faiz başlangıcını 06.05.2011 olarak benimsemekte ve denkleştirmenin koşullarının somut etkilerle gerçekleştiğini kabul etmektedir. Bu yönleriyle karar, çalışmanın tablolaştırılmış eksenlerinde tetikleyiciyi (erişim/dolanım-görünürlük-trafik profili), kusursuz sorumluluğun kuruluşunu (süreklilik ve illiyet), eşitlik boyutunu (külfetin parsel-işletme ölçeğinde bireyselleşmesi), kararın yönünü (onama) ve kamu değeri yansımasını aynı düzlemde görünür kılmakta; meşruiyetin gerekçeli ve işletmeye özgü verilere dayalı hesaplama, etkililiğin doğru zamanlama ve ölçümle, eşitliğin ise karşılaştırılabilir metodolojiyle somutlaştığını göstermektedir.

5. Bulgular

İncelenen beş dosya, kusursuz sorumluluğun “kamu külfetleri karşısında eşitlik” ilkesinde özel-olağandışı zarar eşiğinin hangi somut etkilerle görünürleştiğini berrak biçimde ortaya koymaktadır: Bitlis-Tatvan’da erişimin fiilen kesilmesi (*otokorkuluk 70-80 cm, kot farkı 50-60 cm*) ve alternatifsizlik eşiği somutlaştırmakta; Mardin/Kızıltepe’de ticari aks üzerinde öncesi-sonrası m² bantlarının (*1.200-1.500 TL → 750-1.000 TL*) açılması üzerinden 377.468,25 TL kayıp hesaplanmakta; Çorum-Osmancık’ta ~5,00 m istinat kütlelerinin görsel kesinti-gürültü-emniyet/park etkileri kalıcı kabul edilmekle birlikte 9.250 TL sonuç veren karma yöntem gerekçelendirme bakımından yetersiz bulunmakta; Antalya/Muratpaşa’da %20 değer kaybı oranının karşılaştırmalı etki analizi-emsal-mesafe-yıpranma bağları bilimsel verilerle istenmekte; Elâzığ/akaryakıt dosyasında ise alt geçidin erişilebilirlik-görünürlük-trafik profili üzerinden gelir etkisi doğurduğu kabul edilerek 2.734.667,00 TL tazminat onanmaktadır.

Tablo 1: Kamu İç Mali Kontrolüne İlişkin AB 2020-2024 Değerlendirmelerin Karşılaştırılması

Vaka	Özel/olağandışı tetikleyici	Kusursuz Sorumluluk Bağlamı	Kamu Külfetleri Bağlamı	Danıştay Kararı	Kamu Değeri ne Etkisi
Bitlis-Tatvan (D10, 21.01.2016)	70-80 cm otokorkuluk ve 50-60 cm kot farkı nedeniyle araç erişimi fiilen kesilmekte ve alternatifsizlik doğmaktadır	Hukuka uygun yol çalışmasının kişiye özgü ve olağandışı zararı için	Külfeti n belirli parseller üzerinde toplanması sebebiyle denkleş	Bozma verilerek öncesi-sonrası emsal temelli değerlendirilme uyuşmazlık tarihine göre yapılması ge-	Erişim eşitsizliğinin şeffaf telafisi meşruiyet ve öngörülebilirliği güç-

		idare- nin kusur aran- mak- sızın tazmini gerekti- ği kabul edil- mekte- dir	tirmeni n zorunlu olduğu benim- senmek tedir	rektiği belirtilmek- tedir	len- dirmek tedir	
Mar- din/Kızılt epe - köp- rülü kav- şak (D10, 15.03.201 6)	Ticari aks üye- rinde erişim kısıtı, görsel kesinti ve gürültü kalıcı etki yaratmak- tadır	Birey- selleşti- rilebilir değer kaybı- nın ku- sursuz sorum- luluk kapsa- mında tazmini müm- kün gö- rülme- tedir	Görünü rlük ve müşteri akışı kay- bının kölfe- yoğun- laştırdı ğı ve denk- leştirme nin ge- rekli olduğu kabul edilmek tedir	Bozma verilerek m ² bi- rimleri ve emsal seti- nin gerek- çeli biçim- de yeniden tespit edilmesi isten- mektedir	Ticari ta- şınmaz larda yön- temsel şef- faflık eşitlik algısını ve pi- yasa güve- nini pekiş- tirmek- tedir	
Çorum- Osmancık - mesken (D10, 24.02.202 1)	İstinat sinin m'ye kadar yarattığı görsel kesinti, gürültü ve park/emniyet	kütle- ~5,00 kadar görsel gürültü ve sorum-	Kalıcı ve kişi- ye özgü etkiler- de ku- sursuz sorum-	Genel ra- hatsızlı ktan ayrışan bi- reysel-	Bozma verilerek öncesi- sonrası emsal, yı- pırma ve mesafe	Denetl enebilir hesap mimari si ile konut sahiple

	sorunları ko- nutta kalıcı etki doğurmak- tadır	luluk zemi- ninde tazmin yüküm- lülüğü doğdu- ğu ka- bul edil- mekte- dir	leşmiş yükün denkleş- ti- rileceği esas alın- maktadı- r	etkisinin bilimsel verilerle model- lenmesi gerektiği belirtil- mektedir	rinin korun- ması idare- toplum güveni- ni ar- tırmak- tadır
Antal- ya/Muratp aşa - katlı kavşak (D8, 15.12.202 3)	Katlı kavşak- raylı sistem entegrasyonu erişim düze- nini, görünür- lük/tabela değerini ve gürültü pro- filini belirgin biçimde de- ğiştirmektedir	Kusur- suz so- rumlu- luk ze- mini müm- kün gö- rülme- kte, zarar ve illi- yetin bilimsel veriyle ortaya kon- ması zorunlu tutul- makta- dır	Külfeti n bireysel leşmesi nin kar- şılaştı- malı etki analizi ve emsal mu- kayese- siyle göste- rilmesi beklen- mekte- dir	Bozma verilerek ortak bi- lirkişi ile karşı- laştırmalı etki analizi ve emsal incelemesi yapılması isten- mektedir	Ortak meto- doloji ve hav- za bazı tu- tarlılık meşrui- yet ve etkili- lik boyut- larında kamu değeri- nini yük- seltme ktedir
Elâzığ - alt geçit / akaryakıt istasyonu (D6 Müş-	Alt geçit yak- laşımı erişile- bilirliği zor- laştırarak görü- nülük ve	Gelir üreten taşın- mazda öngörü-	Külfeti n par- sel/işlet- me ölçe-	Onama verilerek 2.734.667, 00 TL tuta- rındaki	Gelir temelli etkileri n öl- çülü

terek He- yet, 04.05.202 3)	trafik profili üzerinden gelir akışında kalıcı azalma riski doğurmaktadır	lebilir ve kişi- ye özgü zararla- rın ku- sursuz sorum- luluk kapsa- mında tazmini gerekti- ği kabul edil- mekte- dir	ğinde yoğun- laştığı hâllerde fedakâr lığın denk- leştiril- mesiyle yükün paylaştı rılması benim- sen- mekte- dir	kısmi ka- bulün baş- vuru tari- hinden faizle hükme- dilmesi yerinde görülme- tedir	tazmini ve za- mansal referan sın net- liği eşitlik ve hesap verebi- lirliği so- mutlaş- tır- makta- dır
--------------------------------------	---	---	--	--	---

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablodaki beş dosya, kusursuz sorumluluk ile kamu külfetleri kar-
şısında eşitlik ilişkisinin erişim düzeni, görsel-gürültü kütlesi ve pa-
zar/gelir etkisi eksenlerinde somutlaştığını ve “özel-olağandışı zarar”
eşiğinin bu üçlünün bileşiminde görünür hâle geldiğini göstermektedir.
Mesken örneklerinde görsel kesinti ve gürültünün kalıcı etkisi ön plana
çıkma; ticari parsellerde ise erişilebilirlik, dolanım mesafesi ve görü-
nürlük kaybının doğrudan müşteri akışı ve gelir üzerinde yarattığı azal-
ma belirleyici olmaktadır. Değer tespitinde öncesi-sonrası emsal, yıpran-
ma, mesafe ve fonksiyon parametrelerinin açıkça modellenmesi bek-
lentisi, bozma kararlarında ortak bir yöntem standardına dönüşmektedir.
Ortak bilirkişi kompozisyonu ve karşılaştırmalı etki analizine yapılan
vurgular, illiyetin teknik veriyle kurulmasını ve tazmin tutarlarının de-
netlenebilirliğini artırmaktadır. Elâzığ dosyasında kısmi kabulün onan-
ması, gelir üreten taşınmazlarda denkleştirmenin erişim-görünürlük-
trafik profili üzerinden gelir akışına bağlandığında ölçülü ve ikna edici
bir çerçeve oluşturduğunu teyit etmektedir. Zaman ve faiz bakımından
başvuru/dava tarihinin referans noktası olarak öne çıkması, kararlar ara-
sında öngörülebilirlik ve karşılaştırılabilirlik sağlamaktadır. Bu bütün-
lük, kusursuz sorumluluğun yalnızca tazmin tekniği olarak değil, meşru-

iyet, etkililik ve eşitlik boyutlarını birlikte besleyen bir kamu değeri standardı olarak işlediğini ortaya koymaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

İncelenen vakalar, hukuka uygun altyapı ve ulaşım yatırımlarının kimi hâllerde belirli parseller veya bağımsız bölümler üzerinde özel ve olağandışı bir yük yoğunlaştırdığını somut biçimde ortaya koymaktadır. Erişimin fiilen kesilmesi ya da ciddi ölçüde güçleşmesi, kalıcı görsel-gürültü kütlesi ve ticari kullanımlarda görünürlük-müşteri akışı kaybı gibi etkiler, “genel rahatsızlık” sınırını aşan bireyselleştirilebilir zarar göstergeleri olarak görünürleşmektedir. Bu eşik aşıldığında idarenin kusursuz sorumluluğu, kamu külfetleri karşısında eşitlik (fedakârlığın denkleştirilmesi) ilkesi üzerinden kurulmakta ve müdahalenin fizikî-işlevsel sürekliliğiyle uygun illiyet teyit edilmektedir.

Kararların çizdiği hat, tazmin mimarisinin merkezine değerlendirme standardını yerleştirmektedir. Öncesi-sonrası emsal karşılaştırması, yıpranma payı, mesafe/etki duyarlılığı ve kurumsal piyasa verisi ile desteklenen, dengeli uzman kompozisyonuna dayalı raporlar denetlenebilirlik eşliğini sağlamaktadır. Bu bileşenler eksik olduğunda bozma yönü ağır basmakta; Bitlis, Kızıltepe, Osmancık ve Muratpaşa dosyalarında görüldüğü üzere yöntem açıklığı sağlanamayan raporlar geçerli sayılmamaktadır. Buna karşılık, Elazığ’daki ticari taşınmaz örneğinde olduğu gibi etkilerin erişilebilirlik, dolaşım, dönüş cepleri, görünürlük ve trafik profili üzerinden gelir akışına bağlandığı ölçüde kabul-onama zemini güçlenmektedir. Zamanlama bakımından zararın ölçüm noktasının uyumsuzluk tarihi, faizin başlangıcının başvuru (yoksa dava) tarihi olarak alınması suretiyle uygulama birliği pekiştirilmektedir.

Bu içtihat çizgisi, eşitlik ilkesinin yalnızca sonuçta tazmin kararı üretmekle kalmayıp kamu değeri üreten bir yönetim standardına dönüştüğünü de göstermektedir. Gerekçeli ve veri temelli hesap meşruiyeti somutlaştırmakta, doğru ölçüm ve faiz zamanlaması etkililiği artırmakta, karşılaştırılabilir metodoloji ile ortak bilirkişilik ise eşitliği ve hesap verebilirliği güvence altına almaktadır. Böylelikle kamusal hizmetin meşru amaçları ile bireylerin temel menfaatleri arasındaki denge, denkleştirme yoluyla sürdürülebilir biçimde korunmaktadır.

Uygulama bakımından çıkarılacak sonuç, külfetin belirli kişiler üzerinde yoğunlaşma ihtimali bulunan projelerde etkilerin daha tasarım aşamasında haritalandırılması, azaltıcı tedbirlerin öngörülmesi ve gerektiğinde şeffaf, kıyaslanabilir bir değerlendirme üzerinden denkleştirmenin işletilmesi gereğidir. Bu yaklaşım, benzer uyuşmazlıklarda ölçüt birliği ve öngörülebilirlik üretmekte; idare-toplum ilişkisinde güven tesisini güçlendirmekte ve kusursuz sorumluluğun adalet iddiasını somut çıktılara dönüştürmektedir.

KAYNAKÇA

Akyılmaz B, ‘Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı’ (2005) 9 GÜHFD 183-184

Çağlayan R, ‘Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi’ (2009) Gazi Üniversitesi Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu, 28–29 Mayıs, Ankara 452-455

Duran L, Türkiye İdaresinin Sorumluluğu Sorumluluğun Temeli ve Sebepleri Sorumluluğa Yol Açan Olgular (1st edn, TODAİE Yayınları Sevinç Matbaası 1974) 47

Erten Ş, ‘Kamu değeri: tanımı ve ölçülmesi üzerine bir inceleme’ (2021) 14(1) Ömer Halisdemir Üniversitesi İİBF Dergisi 104-125

Gözler K and Kaplan G, İdare Hukuku Dersleri (Ekin Yayınevi 2016)

Gözübüyük Ş and Tan T, İdare Hukuku Cilt I Genel Esaslar (16th edn, Turhan Kitabevi 2016) 751

İşcan F and Vargeloğlu F, ‘Boru hattı kamulaştırma çalışmalarında karşılaşılan teknik, ekonomik, hukuki sorunlar ve çözüm önerileri’ (2019) 4(3) Geomatik 239-253

Örücü E, ‘Sosyal Kamu Hizmeti’ (1970) 36 İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 212-232

Özay İH, Gün Işığında Yönetim (2nd edn, Alfa Yayınları 2002) 743-746

Özdemir N, Hizmet Kusuru Teorisi ve İdarenin Sorumluluğu (1st edn, Yeni Desen Matbaası 1963)

Şaşmaz AP, ‘İdarenin Sorumluluğu ve Danıştay Kararlarındaki Görünümüne Genel Bakış’ (2016) 2(2) Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi 211-235

Yıldız H, ‘İdarenin Sosyal Risk Sorumluluğunda İlliyyet Bağı Me-
selesi’ (2015) Türkiye Barolar Birliği Dergisi 116, 152-153

-Kararlar

Danıştay 10 D, 959/354, 21.01.2016

Danıştay 10 D, 6827/1402, 15.03.2016

Danıştay 10 D, 3528/716, 24.02.2021

Danıştay 8 D, 4922/7285, 15.12.2023

Danıştay 6 D (Müşterek Heyet), 2623/4407 04.05.2023

**#EVLİLİĞİN ÖLÜMLE SONA ERMESİ HALİNDE SAĞ KALAN
EŞE TEREKE ÜZERİNDE TANINAN AYRICALIKLAR***
(*PRIVILEGES GRANTED TO THE SURVIVING SPOUSE OVER THE INHERITANCE
IN THE EVENT OF TERMINATION OF MARRIAGE BY DEATH*)

Öğr. Gör./Assoc. Member Hüseyin Çağrı GÜLSEVEN**

ÖZ

Toplumun temel yapı taşı olan aile kurumunun ilk adımı olan evlilik, bir erkek ile bir kadının yapmış olduğu evlilik akdi ile kurulur. Evlilik, boşanma ve cinsiyet değişikliği gibi hallerde sona eriyor olsa da bu haller dışında bir sona erme nedeni, eşlerden birinin ölümüdür. Eşlerden birinin ölümü ile birlikte evlilik sona ermekte ve sağ kalan eş kanun gereği mirasçılık sıfatını kazanmaktadır. Sağ kalan eş açısından ölen eşle birlikte yaşanan konut ve ev eşyaları büyük bir öneme sahip olduğundan, kanun koyucu bahsedilen şeylerle ilgili sağ kalan eş lehine mirasın paylaşılmasında Türk Medeni Kanunu m. 652 düzenlemesi ile bazı ayrıcalıklar tanımıştır. İşte bu çalışmada sağ kalan eş lehine düzenlenen bu ayrıcalıklara dair bu hükmün kapsamı, uygulama alanı, içeriği, hukuki niteliği, uygulanma şartları ve sınırlandığı haller öğretide ileri sürülen görüşler ve Yargıtay kararları çerçevesinde incelenmektedir.

^H Hakem denetiminden geçmiştir.

* Bu makale 30.06.2025 tarihinde Yayınımıza ulaşmış olup, 29.07.2025 tarihinde birinci hakem; 31.07.2025 tarihinde ikinci hakem onayından geçmiştir.

** Yalova Üniversitesi Çınarcık Meslek Yüksekokulu Hukuk Bölümü, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Bölümü Doktora Öğrencisi, huseyin.gulseven@yalova.edu.tr, ORCID ID: orcid.org/0000-0003-0777-8512

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar tarafından çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Bu makaleye atf için; GÜLSEVEN, Hüseyin Çağrı, “Evliliğin Ölümle Sona Ermesi Halinde Sağ Kalan Eşe Tereke Üzerinde Tanınan Ayrıcalıklar” Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi, Cilt No.: 17, Sayı No.: 38, 2025, s. 221-256.

Anahtar Kelimeler: Evlilik, Sağ Kalan Eş, Tereke, Birlikte Yaşanılan Konut, Ev Eşyası

ABSTRACT

Marriage, which is the foundation of the family institution—the cornerstone of society—is established through a marriage contract between a man and a woman. Although marriage can end due to reasons such as divorce or gender reassignment, another cause for its termination is the death of one of the spouses. Upon the death of one spouse, the marriage ends, and the surviving spouse legally acquires the status of heir. Since the residence shared with the deceased spouse and household items hold great significance for the surviving spouse, the legislator has granted certain privileges to the surviving spouse regarding these items during the division of the inheritance, as regulated by Article 652 of the Turkish Civil Code. This study examines the scope, field of application, content, legal nature, conditions for implementation, and limitations of this provision in favor of the surviving spouse, within the framework of scholarly opinions and the Turkish Supreme Court decisions.

Keywords: *Marriage, Surviving Spouse, Inheritance, Shared Residence, Household Goods*

GİRİŞ

İki ayrı cinsten insanın birlikte yaşama arzusu ile akdettiği nikah akdine istinaden Türk Medeni Kanunu¹ m. 124 vd. hükümleri gereğince kurulan evlilik çeşitli şekillerde sona erebilir. Bu sona erme halleri ölüm, gaiplik, cinsiyet değişikliği ve boşanma olarak sayılabilir. Evliliğin ölüm ile sona ermesi halinde sağ kalan eş, TMK 499 hükmü gereğince yasal mirasçı sıfatını kazanır. Kural olarak bir kişinin öldüğü tarih itibarıyla geride birden fazla yasal veya atanmış mirasçısı kalmışsa, bu kişiler arasında TMK m. 640 vd. hükümleri çerçevesinde miras ortaklığı meydana gelir. Kanun koyucunun yaptığı düzenlemeye istinaden kendiliğinden

¹ Türk Medeni Kanunu, Kanun Numarası: 4721, Kabul Tarihi: 22.11.2001, RG: 08.12.2001/24607. Bundan sonra kısaca TMK diye anılacaktır

kurulan bu miras ortaklığı geçici bir ortaklıktır. Bu ortaklığın amacı, mirasın paylaşılmasına kadar mirasçılar arasındaki ilişkiyi düzenlemektir. Mirasın paylaşılması, miras ortaklığını sona erdiren hallerden biri olarak ya anlaşma ya da dava yoluyla yapılabilir. Buradaki anlaşma ifadesi ile mirasın paylaşılmasına dair mirasçıların oybirliğiyle yapacağı anlaşma kastedilmektedir. Buna karşın dava yoluyla paylaşma ise iradi olarak mirasın paylaşılabilmesi üzerine mirasçılardan birinin veya birkaçının açacağı mirasın paylaşılması davasını ifade etmektedir. Mirasın paylaşılmasında geçerli olan birtakım ilkeler mevcuttur. Bu ilkelerden biri olan eşitlik ilkesine göre, mirasçılar kendilerine intikal eden tereke üzerinde eşit hakka sahiptir. Yine paylaşmada geçerli olan aynen paylaşma ilkesi gereğince, terekedeki mal ve hakların aynen paylaşılması esastır.

Eşitlik ve aynen paylaşma ilkeleri paylaşmada geçerli olan ilkeler olsa da bunların birtakım istisnaları bulunmaktadır. Bu istisnalardan birisi de tereke üzerinde sağ kalan eş lehine yapılan düzenlemelerdir. Böyle bir düzenleme yapılmasının sebebi ise şudur: Evlilik hayatı boyunca eşlerin evlilik birliğini yönetme, evlilik birliğindeki mutluluğu sağlama, çocuklara birlikte özen gösterme, sadakat, yardım ve bilgi verme yükümlülükleri bulunmaktadır. İşte tüm bu yükümlülüklerden dolayı, kanun koyucu TMK m. 652 düzenlemesi ile sağ kalan eş lehine tereke üzerinde birtakım ayrıcalıklar tanımıştır.

Bu çalışmada öncelikle TMK m. 652 kapsamındaki malların ne olduğu izah edilecek, sonrasında hükmün uygulama alanı tespit edilerek şartları açıklanacak ve incelenecektir. Akabinde talebin ileri sürülebileceği görevli ve yetkili mahkeme belirlenmektedir. Nihai olarak ise bu talebin hukuki niteliği açıklanarak, sınırlandırıldığı haller değerlendirilecektir. Çalışmamızda mal rejimi düzenlemelerine sadece konu ile bağlantılı olduğu ölçüde değinilecek olup, söz konusu hükümler çalışmanın kapsamı dışında bırakılacaktır.

I. Ayrıcalık Kapsamında Olan Mallar

Evliliğin ölümle sona ermesi halinde, sağ kalan eşe ayrıcalık tanıyan TMK m. 652/1 hükmü şu şekildedir: *“Eşlerden birinin ölümü hâlinde tereke malları arasında ev eşyası veya eşlerin birlikte yaşadıkları konut varsa; sağ kalan eş, bunlar üzerinde kendisine miras hakkına mahsuben mülkiyet hakkı tanınmasını isteyebilir.”* Hükümde görüldüğü üzere kanun koyucu terekede bulunan tüm mallar açısından sağ kalan

eşe ayrıcalık tanımamış, sadece birlikte yaşanılan konut ve ev eşyası ile ilgili düzenleme yapılmıştır. Bahsedilen düzenleme ile sağ kalan eş terekede bulunan ölen eşle birlikte yaşadığı konut ve ev eşyası üzerinde kendisine mülkiyet hakkı tanınmasını isteyebilir².

² Sezer Çabri, *Miras Hukuku Şerhi* (TMK m. 640-682) Cilt-III (1st edn, On İki Levha Yayıncılık 2020) 260; Peter C. Schaufelberger and Katrin Keller Lüscher, ‘Art. 602-619, 634-640’ in Thomas Geiser and Stephan Wolf (eds) *Basler Kommentar Zivilgesetzbuch II Art. 457-977 ZGB Art. 1-61 SchlT ZGB* (6th edn, Helbing Lichtenhahn Verlag 2019) Art. 612a N. 2; Peter Tuor, Bernard Schnyder, Jörg Schmid and Alexandra Rumo-Jungo, *Das Schweizerische Zivilgesetzbuch* (13th edn, Schulthess 2009) 762, 763; Thomas Meyer, ‘Art. 607-625’ in Peter Breitschmid and Alexandra Jungo (eds) *CHK- Handkommentar zum Schweizer Privatrecht Erbrecht Art. 457-640 ZGB* (3rd edn, Schulthess 2016) Art. 612a N. 1; Stephan Wolf and Martin Eggel, *Berner Kommentar Schweizerisches Zivilgesetzbuch Die Teilung der Erbschaft Art. 602-619 ZGB Art. 612-619* (1st edn, Stämpfli Verlag 2014) Art. 612a N. 3; Stephan Wolf and Stephanie Hrubesch-Millaue, *Grundriss des Schweizerischen Erbrechts* (1st edn, Stämpfli Verlag 2017) N. 1704; Mustafa Dural and Turgut Öz, *Türk Özel Hukuku Cilt IV Miras Hukuku* (17th edn, Filiz Kitabevi 2021) 504; Doruk Gönen, *Mirasın Paylaşılması* (1st edn, On İki Levha Yayıncılık 2023) 120; Ahmet Mithat Kılıçoğlu, *Miras Hukuku* (13th edn, Turhan Kitabevi 2023) 373; Fikret Eren and İpek Yücer Aktürk, *Türk Miras Hukuku* (5th edn, Legem Yayıncılık 2023) 580-583; Zehit İmre and Hasan Erman, *Miras Hukuku* (15th edn, Der Yayınları 2021) 503, 504; Osman Gökhan Antalya and İpek Sağlam, *Marmara Hukuk Yorumu-Miras Hukuku Cilt: III* (Editör: O. Gökhan Antalya) (5th edn, Seçkin Yayıncılık 2021) 527-530; Mehmet Ayan and Nurşen Ayan, *Miras Hukuku* (11th edn, Adalet Yayınevi 2023) 384; Mehmet Özgür Avcı, *Mirasın Mahkeme Kararıyla Paylaşılması* (1st edn, On İki Levha Yayıncılık 2014) 179; Ali Naim İnan, Şeref Ertaş and Hakan Albaş, *Miras Hukuku* (12th edn, Seçkin Yayıncılık 2024) 584; Hasan İşgüzar, Mehmet Demir and Süleyman Yılmaz, *Miras Hukuku* (1st edn, Yetkin Yayınları 2019) 188-190; Rona Serozan and Baki İlkay Engin, *Miras Hukuku* (8th edn, Seçkin Yayıncılık 2022) 604, 605; Süleyman Yılmaz, *Medeni Hukuk Cilt-IV Miras Hukuku* (2nd edn, Yetkin Yayınları 2024) 304-306; Hayrunnisa Özdemir, *Türk Medeni Kanunu’na Göre Mirasın Paylaşılması Şerhi* (1st edn, Yetkin Yayınları 2019) 106; Bilge Öztan, *Miras Hukuku (Tablolar ve Örneklerle)* (12th edn, Yetkin Yayınları 2021) 473-475; Sezer Çabri, *Miras Hukuku*, (1st edn, On İki Levha Yayıncılık 2025) 616-619; Numan Tekelioğlu, *Miras Paylaşma Sözleşmesi* (1st edn, Seçkin Yayıncılık 2021) 91-93; Deniz Şişko, *Türk Hukukunda Mirasın Paylaşılması Davası* (1st edn, Platon Hukuk Yayınevi 2022) 113; Aytuğ Ceyhan Çakır, *Sağ Kalan Eşin Mirasçılığı* (1st edn, On İki Levha Yayıncılık 2018) 276; Şebnem Nebioğlu Öner, *Aile Konutunun Sağ Kalan Eşe Özgülenmesi* (1st edn, Adalet Yayınevi 2014) 191; Ahmet Mithat Kılıçoğlu, *Medeni Kanun’umuzun Aile- Miras ve Eşya Hukuku’nda Getirdiği Yenilikler* (3rd edn, Turhan Kitabevi 2014) 100; H. Sena Akkışla, ‘Aile Konutunun Sağ Kalan Eşe Özgülenmesi’ (2018) 4(16) Kesit Akademi Dergisi 450, 467; Murat Doğan, ‘Mal Rejimi-

Sağ kalan eşe tanınan bu hak mirasın paylaşılmasında geçerli olan eşitlik ve aynen paylaşma ilkesinin istisnası niteliğindedir. Bahsedilen hak hüküm kapsamındaki mallar üzerinde diğer mirasçıların hak talep etmesini bertaraf etmesi yönünden eşitlik ilkesinin istisnası niteliğindedir. Bunun yanında sağ kalan eşe tanınan bu hak, malların aynen paylaşılmayarak sadece sağ kalan eşe verilmesi bakımından ise aynen paylaşma ilkesinin istisnası niteliğindedir³. İstisnai vasıfta olan hüküm kapsamındaki mallar aşağıda sırasıyla irdelenecektir.

A. Birlikte Yaşanılan Konut

Evlilik birliğinin ölümle sona ermesi halinde TMK m. 652/1 hükmüyle, sağ kalan eşe bazı malların özgülenmesi hususunda bazı haklar tanınmıştır. İşte mevzu bahis olan hüküm çerçevesinde sağ kalan eşin öncelikli hak sahibi olduğu mallardan birincisi birlikte yaşanılan konuttur. Birlikte yaşanılan konut ifadesi ile neyin kastedildiği hususunda farklı görüşler mevcuttur. Birinci görüşe göre⁴, hüküm kapsamındaki konut sağ kalan eşin ölen eşiyle ölmeden önce hayatlarını devam ettirdiği aile konutudur. İkinci görüş ise⁵ TMK m. 652'nin madde içeriğinde

nin Tasfiyesinde ve Mirasın Paylaşımında Aile Konutu ve Ev Eşyası' (2003) VII(3-4) Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi 651, 685; Mustafa Tolga Özer, 'TMK m.652 Uyarınca Birlikte Yaşanılan Konut ile Ev Eşyasının Miras Payına Mahsuben Sağ Kalan Eşe Özgülenmesi' (2023) 8(1) İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 391, 392; Zarife Şenocak, 'Miras Hukukunda Sağ Kalan Eşin Aile Konutunun ve Ev Eşyasının Özgülenmesini Talep Hakkı' (2009) 25(2) Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi 97, 100; Ümit Gezder, 'Mirasın Paylaşılmasında Aile Konutunun ve Ev Eşyasının Sağ Kalan Eşe Özgülenmesi (MK m. 652)', (2007) LXV(2) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 237, 237

³ Çabri, Cilt-III (n 2) 260; Gönen (n 2) 121; Eren and Yücer Aktürk (n 2) 580-583; Özdemir (n 2) 110; Tekelioğlu (n 2) 91; Şişko (n 2) 113; Nebioğlu Öner (n 2) 194, 195; Şenocak (n 2) 101, 102

⁴ Çabri, Cilt-III (n 2) 266, 267; İnan, Ertaş and Albaş (n 2) 584; İşgüzar, Demir and Yılmaz (n 2) 188; Yılmaz (n 2) 305; Nebioğlu Öner (n 2) 201; Doğan (n 2) 690; Gezder (n 2) 245

⁵ Dural and Öz (n 2) 506; Çakır (n 2) 281; Özer (n 2) 401; Şenocak (n 2) 108

Öğretide bazı yazarlar tarafından eşlerin birden fazla konutu TMK m. 186 çerçevesinde eşlerin konutu olarak belirleyebileceğini ve böylelikle birden fazla konutun eşlerin konutu olarak değerlendirilebileceği ifade edilmektedir. Antalya and Sağlam (n 2) 529. Bu konudaki benzer görüş ile ilgili Avcı (n 2) 186

Yazarların bu açıklamalarından sonra, net olarak ifade edilmemiş olsa da TMK m. 652'nin birden fazla taşınmaz için uygulanabileceği sonucu ortaya çıkar. Ancak bu

birlikte yaşanan konut ifadesine yer verildiğinden, sağ kalan eşin özgülenme ile ilgili talebini sadece aile konutu için değil, ölen eşle birlikte yaşanan herhangi bir konut için kullanabileceğini belirtmektedir.

Burada hüküm kapsamındaki konutun tespit edilebilmesi açısından, aile konutunun ne anlama geldiğinin açıklanmasında yarar bulunmaktadır. Aile konutu ile ilgili düzenleme TMK m. 194'te yer almaktadır. Kanun koyucu bu düzenlemede esas olarak eşlerin aile konutu ile ilgili yapacakları işlemlerde diğer eşin rızasının alınması gerektiğini düzenlemiştir. Ancak sözü edilen hükümde aile konutunun ne anlama geldiğini açıklanmamıştır. Buna karşın TMK m. 194'nün gerekçesinde ise aile konutu ile ilgili şöyle bir tanımlama yapılmıştır: *“Aile konutu eşlerin bütün yaşam faaliyetlerini gerçekleştirdiği, yaşantısına buna göre yön verdiği, acı ve tatlı günleri içinde yaşadığı, anılarla dolu bir alandır.”* Görüldüğü üzere, gerekçede aile konutunun neyi ifade ettiği belli ölçüde açıklanmaktadır. Bu bağlamda aile konutu, eşlerin ortak yaşamlarını sürdürme noktasında merkezi konumda yer alan ve sürekli kalma niyetiyle oturulan konut olarak tanımlanabilir⁶.

Aile konutu ile ilgili bu açıklamalar dikkate alındığında, TMK m. 652/1'deki ifadeyle kanun koyucunun aile konutunu kastettiğini kabul etmek yerinde olur. Çünkü TMK m. 652/1 düzenlemesinin amacı sağ kalan eşin, ölen eşi ile birlikte yaşadığı konutta eski yaşantısını devam ettirmesidir. Sağ kalan eşe, bu madde kapsamında ölen eşle birlikte ya-

kabul edilebilir bir durum değildir. Çünkü TMK m. 652'nin metninde açıkça aile konutu ifadesine yer verilme de maddenin başlığı ve gerekçesi dikkate alındığında, sadece aile konutu niteliğindeki konutlarla ilgili bahsi geçen madde kapsamındaki hakların kullanılabilirliği sonucuna ulaşılır. Aynı görüş için Çabri, Cilt-III (n 2) 266

⁶ Aile konutu ile ilgili ayrıntılı bilgi için Faruk Acar, Aile Hukukumuzda Aile Konutu, Mal Rejimleri ve Eşin Yasal Miras Payı (6th edn, Seçkin Yayıncılık 2021) 15; Nebioğlu Öner (n 2) 5; Murat Doğan, ‘Medeni Kanunun Getirdiği Yeni Bir Müessese: Aile Konutu’ (2002) VI(1-4) Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi 285, 285; Ahmet Mithat Kılıçoğlu, ‘Aile Konutu ve Ev Eşyasında Sağ Kalan Eşin Mülkiyet Hakkı (Konusunda Bir Davada Yapılan Hatalar)’ in Emel Badur (eds) Erzurumlu Armağanı (1st edn, Ankara Barosu Yayınevi 2012) 499-512, 503-505; Akkışla (n 2) 452; Doğan (n 2) 653; İhsan Hüseyin, ‘Aile Konutu: Kavram, Üzerindeki Haklar ve Korunması’ (2018) 67(3) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 577, 580; Nami Barlas, ‘Yeni Türk Medeni Kanunu Hükümleri Çerçevesinde Eşler Arası Hukuki İşlem Özgürlüğü ve Sınırları’ Prof. Dr. Necip Kocayusufpaşaoğlu İçin Armağan (1st edn, Seçkin Yayıncılık 2004) 115, 119

şanılan her konut üzerinde bir hak verilmek istenseydi kanunun başlığındaki “Konut” ibaresi komisyonda “Aile konutu” olarak değiştirilmezdi. Bahsi geçen husus maddenin gerekçesinde şu şekilde ifade edilmektedir: “*Tasarının 652 nci maddesinin kenar başlığındaki Konut kelimesi açıklık getirmek üzere Aile konutu, ikinci fıkrasındaki diğer yasal mirasçılarının ibaresi, 255 inci maddenin ikinci fıkrasında yapılan düzenlemeye paralel olarak diğer yasal mirasçılarından birinin şeklinde değiştirilmiştir.*” Bunun yanında sağ kalan eşe mirasın paylaşılmasında tanınan hakka benzer bir hak, TMK m. 240 düzenlemesi ile mal rejiminin tasfiyesinde tanınmıştır. TMK m. 240’ın başlığı da “Aile konutu ve ev eşyası” olmasına rağmen, TMK m. 240/1’de sağ kalan eşin hak sahibi olduğu konut ile ilgili şöyle ifadeler kullanılmıştır: “*Sağ kalan eş, eski yaşantısını devam ettirebilmesi için, ölen eşine ait olup birlikte yaşadıkları konut üzerinde kendisine katılma alacağına mahsup edilmek, yetmez ise bedel eklenmek suretiyle intifa veya oturma hakkı tanınmasını isteyebilir; mal rejimi sözleşmesiyle kabul edilen başka düzenlemeler saklıdır.*” Görüldüğü üzere bu maddenin metninde de açıkça aile konutu ifadesine yer verilmeyerek, birlikte yaşanan konut ifadesi kullanılmıştır⁷. Netice olarak TMK m. 652/1’deki, birlikte yaşanan konut ile ilgili birinci görüşün kabul edilmesi ve o görüş çerçevesinde hareket edilmesi uygun olur. Yargıtay’ın bir kararında da sağ kalan eşin TMK m. 652’ye göre hakkını kullanabilmesi için sözü edilen taşınmazın aile konutu niteliğinde olduğunun tespit edilmesinin gerektiği belirtilmiştir⁸. Yargıtay’ın

⁷ TMK m. 240’ta düzenlenen hakkın herhangi bir konuta ilişkin olmadığı ve sadece aile konutu niteliğindeki taşınmazlarla ilgili kullanılabileceği konusunda İlker Öztaş, ‘MK. m. 240 Kapsamında Sağ Kalan Eşin Aile Konutu Üzerindeki Hakkı’ (2009) XIII(3-4), Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 223, 240, 241

Bu konudaki aksi görüş ile ilgili Müge Ürem, ‘TMK m. 240 Hükümü Uyarınca Sağ Kalan eşin Konut ve Ev Eşyası Üzerindeki Hakkı’ (2020) 10(2) Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 638, 646, 647

⁸ Bahsedilen karar için “...Davacı, dava konusu konutun miras hakkına mahsuben özgülenmesi için aile konutu olduğunun belirlenmesini talep etmiştir. Türk Medeni Kanununun 652. maddesinde; eşlerden birinin ölümü halinde tereke malları arasında ev eşyası veya eşlerin birlikte yaşadıkları konut varsa sağ kalan eşin bunlar üzerinde kendisine miras hakkına mahsuben, mülkiyet hakkı tanınmasını isteyebileceğini hükme bağlamıştır. Evlilik ölüm ile sona erdiğinden dava tarihi itibarıyla aile konutu vasfı kalmadığından taşınmaza aile konutu şerhi konulamaz ise de davacının aile konutunun kendisine özgülenmesine dair yasal hakkını kullanabilmesi için taşınmazın aile konutu olduğunun tespitini istemekte hukuki yararının olduğu açıktır. O halde, mahkemece dava konusu taşınmazın miras bırakanın ölüm tarihinde aile konutu olup

başka bir kararında ise aile konutunun özgülenmesine yönelik açılan davanın ortaklığın giderilmesi davası ile birleştirilebilmesi için, taşınmazın aile konutu niteliğinde olup olmadığının tespit edilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda Yargıtay bahsi geçen kararda davaların birleştirilmesi yönündeki kararı bozmuş ve taşınmazın aile konutu olup olmadığının tespit edilmesi için davacıya aile mahkemesinde dava açmak için süre verilmesi gerektiğini belirtmektedir⁹. Yargıtay'ın kararları dikkate alındığında birinci görüşün haklı olduğu sonucuna varılmaktadır.

Sağ kalan eşin TMK m. 652/1 kapsamındaki talebine konu aile konutu, müstakil bir taşınmaz olabileceği gibi, kat mülkiyetine konu bağımsız bölüm de olabilir¹⁰. Nitekim birlikte yaşanan konut kat mülkiyeti tesis edilmemiş birden fazla bağımsız bölümü de teşkil edebilir. Konut bu şekilde birden fazla bağımsız bölümden oluşuyor ve eşler bu bağımsız bölümlerin sadece birinde yaşıyorsa, bu halde sağ kalan eş kat mülkiyetine geçilmesi suretiyle yaşanan bağımsız bölüm üzerinde TMK m. 652/1'den doğan hakkını kullanması uygun olur¹¹.

Bu konuda aksi görüşte olan yazarlar, sağ kalan eşin birlikte yaşanan konutun yer aldığı taşınmazın kat mülkiyetine çevrilmesini ve son-

olmadığının tespiti amacıyla tüm mirasçıların davaya dahil edilmesi ve tüm delillerin toplanarak sonucu uyarınca karar verilmesi gerekirken davacının diğer mirasçılara açacağı davada taşınmazın kendi adına tahsisini isteyebileceğinden bahisle yazılı şekilde taraf teşkili sağlanmaksızın hasımsız olarak ve eksik inceleme ile bu talep hakkında da ret kararı verilmesi doğru görülmemiştir..." Yargıtay 2 HD, 24601/4092, 29.03.2018

⁹ Sözü edilen karar için "...O halde mahkemece yapılacak iş bir ara kararı ile birleştirme talebinin reddine karar vermek, dava konusu (4) nolu bağımsız bölümün aile konutu olup olmadığının tespiti ile ilgili aile mahkemesinden karar alması için davacıya önel vermek, bu konuyu bekletici sorun yapmak, aile konutu ise Türk medeni Kanununun 652. maddesi hükümlerine uygun inceleme yapıp sonucu uyarınca karar vermekten ibarettir. Bu yön gözetilmeden yanlış nitelendirme ile birleştirme kararı verilmesi bozmayı gerektirmiştir..." Yargıtay 2 HD, 2338/3194, 15.03.2004

Bu konu ile ilgili Yargıtay'ın başka bir kararı için Yargıtay 2 HD, 21830/20195, 20.10.2014

¹⁰ Çabri, Cilt-III (n 2) 268; Dural and Öz (n 2) 508; Gönen (n 2) 124; Kılıçoğlu, Miras (n 2) 376; Özdemir (n 2) 111; Avcı (n 2) 188; Şişko (n 2) 119; Kılıçoğlu, Yenilikler (n 2) 102

¹¹ Çabri, Cilt-III (n 2) 268; Kılıçoğlu, Miras (n 2) 376; Şişko (n 2) 119; Kılıçoğlu, Yenilikler (n 2) 102

rasında kullanılan bağımsız bölümün kendisine özgülenmesini talep etmesini uygun bulmamaktadır¹².

İsviçre Federal Mahkemesi tarafından da sağ kalan eş, eşinin ölümünden önce birden fazla bağımsız bölümden oluşan ve birden çok ailenin oturduğu bir yerde yaşıyorsa, bu yerin tamamının sağ kalan eşe özgülenmesinin veya kat mülkiyetine çevrilmesinin ZGB Art. 612a (TMK m. 652'nin ZGB'deki karşılığı) hükmünün amacına ters düşebileceği ifade edilmektedir. Yine Federal Mahkemeye göre, bu türlü durumlarda sağ kalan eşe mülkiyet hakkı yerine intifa veya oturma hakkının tanınması daha uygundur¹³.

Kanaatimizce aksi görüşte olan bu yazarların ve İsviçre Federal Mahkemesinin görüşü uygun değildir. Çünkü miras paylaşımına konu olan taşınmaz üzerinde kat mülkiyetinin kurulmasının mümkün olduğu hallerde mirasçılardan biri taşınmaz üzerinde kat mülkiyetinin tesis edilmesi suretiyle, ortaklığın giderilmesini talep edebilmektedir. Bu bağlamda sağ kalan eşin konut ile ilgili kat mülkiyetinin tesis edilmesini talep etmesi ve sonrasında kat mülkiyeti tesis edilen taşınmazdaki bağımsız bölümün kendisine özgülenmesini talep etmesi TMK m. 652/1'in amacına uygun düşer¹⁴.

Şayet birden fazla bağımsız bölümden oluşan taşınmazın tamamı kullanılıyor ise sağ kalan eş TMK m. 652/1'de düzenlenen hakkını taşınmazın tamamı için kullanabilir. Böyle bir halde sağ kalan eşin, paylaşımının kat mülkiyetine geçilmesi şeklinde gerçekleştirilmesini talep hakkı bulunmamaktadır. Ancak sağ kalan eş burada mülkiyet hakkı yerine konut üzerinde kat mülkiyeti tesis edilmeksizin intifa veya oturma hakkı tanınmasını isteyebilir¹⁵.

B. Ev Eşyası

Sağ kalan eşe TMK m. 652/1 hükmü uyarınca birlikte yaşanan aile konutu dışında ev eşyası ile ilgili ayrıcalık tanınmıştır. Buna göre sağ kalan eş, terekede yer alan ev eşyasının kendisine özgülenmesini isteyebilir. Buradaki ev eşyası ile kastedilen eşlerin hayatlarını idame ettirdik-

¹² Dural and Öz (n 2) 508; Özdemir (n 2) 111; Avcı (n 2) 188

¹³ İsviçre Federal Mahkemesi, 116 II 281, 20.09.1990

¹⁴ Aynı görüşte olan yazarın açıklamaları ile ilgili Çabri, Cilt-III (n 2) 268

¹⁵ Çabri, Cilt-III (n 2) 269; Dural and Öz (n 2) 508; Özdemir (n 2) 111; Avcı (n 2) 188

leri süre boyunca ev işlerinin yürütülmesinde birlikte kullanılan ve sağ kalan eşin eski hayatını devam ettirmesi noktasında zaruri olan eşyalar-
dır. Lakin düzenleme kapsamına giren ev eşyasının ölen eşin mülkiye-
tinde olması ve ölen eşin kişisel kullanımına ait olmaması gerekmektedir.
Çünkü bu hüküm ile sağ kalan eşin eski yaşantısını devam ettirmesi
amaçlandığından, ölen eşin kişisel kullanımında olan eşyalar (örneğin
giyim eşyaları, takıları veya saatleri) üzerinde sağ kalan eş hak talebinde
bulunamaz¹⁶.

Ev eşyası ile ilgili şunlar örnek olarak verilebilir: Koltuk, yemek
masası veya yatak odası gibi mobilyalar ile mutfak araç ve gereçleri ve
beyaz eşyalar. Aynı şekilde bu örneklerle sanat eserleri de dahil edilebi-
lir¹⁷. Ancak sağ kalan eşin maddi değeri yüksek olan antika eşya veya
tablolar gibi eşyalar üzerinde öncelikli hakkını kullanması kabul gör-
memektedir. Zira tereke içerisinde yer alan maddi değeri yüksek olan
eşyalar üzerinde sağ kalan eşin yaşamını devam ettirmesi yerine, bu eş-
yaların bütün mirasçılar arasında paylaştırılması daha uygun olur¹⁸.

II. Uygulama Alanı

Mirasın paylaşılmasında sağ kalan eşe aile konutu ve ev eşyası
üzerinde tanınan hakka benzer hükümler, mal rejimlerine ilişkin düzen-
lemelerde de bulunmaktadır. Bu hükümler TMK m. 240, 254 ve 279'da

¹⁶ Çabri, Cilt-III (n 2) 264, 265; Schaufelberger and Keller Lüscher (n 2) Art. 612a N. 8; Tuor, Schnyder, Schmid, and Rumo-Jungo (n 2) 763; Meyer (n 2) Art. 612a N. 2; Wolf and Eggel (n 2) Art. 612a, N. 16; Dural and Öz (n 2) 508; Gönen (n 2) 123; Se-rozan and Engin (n 2) 604; Özdemir (n 2) 112; Avcı (n 2) 189; Şişko (n 2) 116; Çakır (n 2) 282; Şenocak (n 2) 108; Gezder (n 2) 245, 246

¹⁷ Başka örnekler ile ilgili Çabri, Cilt-III (n 2) 265; Dural and Öz (n 2) 508; Gönen (n 2) 123; Özdemir (n 2) 112; Avcı (n 2) 189; Şişko (n 2) 116; Çakır (n 2) 282; Şenocak (n 2) 108; Gezder (n 2) 245

¹⁸ Çabri, Cilt-III (n 2) 265; Dural and Öz (n 2) 508; Özdemir (n 2) 112; Şişko (n 2) 116; Gezder (n 2) 245

Bazı yazarlar tarafından maddi değeri yüksek olan ev eşyası niteliğindeki eşyalar ile ilgili değerlendirme yapılırken, eşlerin yaşadıkları çevrenin de dikkate alınmasının gerektiği belirtilmektedir. Sözü edilen değerlendirme neticesinde maddi değeri yük-sek olan eşyaların (antika halı veya tablo gibi) eşlerin yaşam standardı açısından normal olduğu sonucuna varılırsa sağ kalan eşin bu eşyaların da kendisine devredil-mesini talep edebileceği ifade edilmektedir. Bu görüş ile ilgili Çakır (n 2) 282, 283; Şenocak (n 2) 109; Gönen (n 2) 123, 124

yer alan düzenlemelerdir. Sözü edilen düzenlemelerden birincisi olan TMK m. 240'a göre, yasal mal rejimi olan edinilmiş mallara katılma rejiminin geçerli olduğu evliliğin ölümle sona ermesi halinde, sağ kalan eş katılma alacağına mahsup edilmek üzere birlikte yaşanan aile konutu üzerinde intifa veya oturma hakkının tanınmasını isteyebilir. Yine sağ kalan eş bahsedilen yasal düzenlemeye istinaden, ev eşyası üzerinde ise mülkiyet hakkının kendisine verilmesini talep edebilmektedir. Aile konutu ve ev eşyası ile ilgili olan düzenlemelerden ikincisi olan TMK m. 254, paylaşılmalı mal ayrılığı rejiminde uygulanmaktadır. Buna göre, paylaşılmalı mal ayrılığının geçerli olduğu evliliğin iptal veya boşanma kararıyla sona ermesi halinde, eşler ortak konutta kalma ve ev eşyasını kullanma konusunda anlaşma yapabilirler. Şayet eşler bu konuda bir anlaşma yapamazsa, iptal veya boşanmaya karar veren hakim, somut olayın özellikleri çerçevesinde re'sen karar vermektedir. Buradaki nihai düzenleme ise TMK m. 279 hükmüdür. Bu düzenlemeye göre ise mal ortaklığı rejiminin geçerli olduğu bir evlilik ölümle sona ererse, sağ kalan eş birlikte yaşanan aile konutu ve ev eşyasının ortaklıktaki payına mahsup edilmek üzere kendisine devredilmesini talep edebilir. Bütün bu düzenlemeler dikkate alınarak değerlendirme yapıldığında, kanun koyucunun aile konutu ve ev eşyası üzerinde, sağ kalan eşe veya TMK m. 254 hükmü uyarınca eşlerden birine öncelikli olarak bazı haklar verdiği tespit edilmektedir. Mirasın paylaşılması ile ilgili olan TMK m. 652 düzenlemesinde de aile konutu ve ev eşyası üzerinde, sağ kalan eşe bahsedilen diğer hükümlerle aynı doğrultuda haklar verildiği görülmektedir. Bu bağlamda TMK m. 652 ile diğer hükümlerin aynı doğrultuda olduğu gibi bir izlenim yaratılmış olsa da düzenlemeler arasında sebepler ve şartlar açısından farklılıklar mevcuttur. TMK m. 652'de düzenlenen hak sağ kalan eşin mirasçılık sıfatına bağlı iken; diğer düzenlemelerdeki hakların kullanılması bakımından böyle bir şartın bulunmasına hacet bulunmamaktadır. Başka bir ifadeyle diğer düzenlemelere istinaden, hak sahibi olan eşin talepte bulunabilmesi için mirasçı sıfatının olmasına gerek yoktur¹⁹.

¹⁹ Çabri, Cilt-III (n 2) 261, 262; Dural and Öz (n 2) 506, 507; Gönen (n 2) 121, 122; Kılıçoğlu, Miras (n 2) 374, 375; Eren and Yücer Aktürk (n 2) 580; İşgüzar, Demir and Yılmaz (n 2) 188; Serozan and Engin (n 2) 604; Özdemir (n 2) 107-110; Öztan (n 2) 473, 474; Avcı (n 2) 183-185; Tekelioğlu (n 2) 93; Şişko (n 2) 115; Çakır (n 2) 321-324; Nebioğlu Öner (n 2) 244, 245; Kılıçoğlu, Yenilikler (n 2) 100, 101; Gezder (n 2) 238-241

Yargıtay'ın bir kararında TMK m. 652 hükmü uyarınca, sağ kalan eşin aile konutu ve ev eşyası üzerinde haklarını kullanabilmesi açısından mirasçılık sıfatına sahip olmasının yeterli olduğu ve artık burada eşler arasındaki mal rejiminin ne olduğunun araştırılmasına veya değerlendirilmesine gerek olmadığı ifade edilmektedir²⁰.

Evliliğin ölümle sona ermesi halinde, sağ kalan eş mirasçılık sıfatına bağlı olarak TMK m. 652 hükmüne dayanabileceği gibi, mal rejiminden doğan haklarını da kullanabilir. Sağ kalan eş burada seçimlik hakka sahiptir. Fakat sağ kalan eş sahip olduğu haklardan birisine dayandığında, diğer hakkı sona erer. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse burada sağ kalan eşin hem miras hakkına hem de mal rejiminden doğan hakkına aynı anda başvurması söz konusu olamaz²¹.

III. Talebin Hukuki Niteliği

Mirasın paylaşılmasında egemen olan ilkelerden eşitlik ilkesine göre, mirasçılar paylaşmada eşit haklara sahip olsa da TMK m. 652 hükmü gereğince aile konutu ve ev eşyası ile ilgili sağ kalan eşin öncelik hakkı bulunmaktadır. Sözü edilen bu haktan sadece sağ kalan eş yararlanabilir. Özgülenme hakkı, sağ kalan eşin şahsına sıkı sıkıya bağlı olduğundan, eğer sağ kalan eş mirasçılık sıfatını kazanamazsa veya mirasbırakanın ölümünden sonra vefat ederse, bu hak onun mirasçılara geçmez²². Ayrıca sağ kalan eş aile konutu ve ev eşyasının özgülenmesi talebiyle dava açar ve bu dava esnasında ölürse, dava konusu olan özgülen-

²⁰ Bahsedilen karar ile ilgili "...Sağ kalan eş mirasçı ise; miras paylaşımında, aralarındaki mal rejimi ister edinilmiş mallara katılma rejimi, ister mal ayrılığı, ister paylaşımli mal ayrılığı, ister mal ortaklığı olsun, katılma olanağı bulunsun veya bulunmasın mal rejimindeki hakları dışında, mirasın paylaşımında aile konutu ve ev eşyalarının kendisine özgülenmesini isteyebilecektir..." Yargıtay 14 HD, 5966/166, 12.01.2016

²¹ Çabri, Cilt-III (n 2) 263; Dural and Öz (n 2) 506; Gönen (n 2) 122; Eren and Yücer Aktürk (n 2) 580, 581; İlgüzar, Demir and Yılmaz (n 2) 188; Serozan and Engin (n 2) 605; Öztan (n 2) 474; Tekelioğlu (n 2) 93; Şişko (n 2) 115; Çakır (n 2) 324, 325; Nebioğlu Öner (n 2) 246

²² Schaufelberger and Keller Lüscher (n 2) Art. 612a N. 9; Wolf and Eggel (n 2) Art. 612a N. 31, 34; Çabri, Cilt-III (n 2) 272, 273; Dural and Öz (n 2) 507; Gönen (n 2) 122; Eren and Yücer Aktürk (n 2) 581; Antalya and Sağlam (n 2) 530; Özdemir (n 2) 112; Öztan (n 2) 474; Avcı (n 2) 190; Şişko (n 2) 120; Çakır (n 2) 284, 285; Nebioğlu Öner (n 2) 239; Doğan (n 2) 694; Akkışla (n 2) 478; Şenocak (n 2) 103; Gezder (n 2) 247

me talebinin ölümle birlikte sona ereceği kabul edilmektedir²³. Nitekim sağ kalan eş miras payını mirasçılardan birine devrederse, devralan kişi paydan doğan hakları devralsa da sağ kalan eşin şahsına sıkı sıkıya bağlı olan özgülenme hakkı ile ilgili bir talebi olamaz²⁴.

Aile konutu ve ev eşyasının özgülenmesi ile ilgili sağ kalan eşin sahip olduğu hak, yenilik doğuran seçimlik hak niteliğine sahiptir. Sağ kalan eşin sahip olduğu hak, yenilik doğuran hak niteliğinde olduğundan, bu hakka konu talebini kullanmasından sonra hakkın içeriğinin değiştirilmesi mümkün değildir. Özgülenme talebinin ileri sürülmesinden sonra, bu talebin değiştirilmesi mümkün olmasa da sağ kalan eşle diğer mirasçıların bu talebin aksine olacak şekilde oybirliği ile farklı bir anlaşma yapmasında bir sakınca bulunmamaktadır²⁵.

Kanun koyucunun yaptığı düzenleme ile sağ kalan eşe tanınan önceliğe dair olan hak, alacak hakkı niteliğindedir. Dayanağı kanun olan özgülenme talebi diğer mirasçılar tarafından iradi olarak yerine getirilmezse, sağ kalan eşin açacağı dava TMK m. 716 gereğince tescile zor-

²³ Çabri, Cilt-III (n 2) 273

²⁴ Schauffelberger and Keller Lüscher (n 2) Art. 612a N. 9; Wolf and Eggel (n 2) Art. 612a N. 34; Çabri, Cilt-III (n 2) 273; Şişko (n 2) 121; Çakır (n 2) 285

²⁵ Çabri, Cilt-III (n 2) 273, 274; Şenocak (n 2) 103, 104

Öğretide bir yazar sağ kalan eşin sahip olduğu özgülenme hakkının değiştirici yenilik doğuran hak niteliğinde olduğunu belirtmektedir. Sözü edilen görüş ile ilgili Doğan (n 2) 694

Öğretide diğer yazarlar tarafından ise sağ kalan eşin bahsi geçen hakkının hukuki niteliğinin yasal alım hakkı olduğu ifade edilmektedir. Yine bu yazarlar tarafından, TMK m. 652'deki hakkın kullanılmasıyla birlikte, sağ kalan eş ile diğer mirasçılar arasında aynı hak ilişkisinin kurulduğu belirtilmektedir. Şayet diğer mirasçılar bunun gereğini yerine getirmezse, sağ kalan eş aynı hakkın ifası talebiyle tapu iptal ve tescil davası açabilir. Bahsedilen görüş için Kılıçoğlu, Miras (n 2) 377; Kılıçoğlu, Yenilikler (n 2) 354, 355; Kılıçoğlu, Aile Konutu ve Ev Eşyası (n 6) 507; Nebioğlu Öner (n 2) 238, 239; Akkışla (n 2) 477

Kanaatimizce bu görüşler kabul edilemez. TMK m. 652 hükmü ile sağ kalan eşe tanınan hak mirasın paylaşılmasında uygulanan bir öncelik hakkıdır. Bu hakkın kullanılması akabinde sağ kalan eş ile diğer mirasçılar arasında aynı hakkın kurulmasını sağlayan hukuki ilişkinin meydana gelmesi söz konusu olamaz. Sağ kalan eşin sahip olduğu bu hak şahsına bağlı olan alacak hakkı niteliğinde olduğundan, hakkın gereğini diğer mirasçılar yerine getirmezse açılacak olan dava da tapu iptal tescil davası değil, tescile zorlama davası olur. Aynı doğrultudaki görüş ve açıklamalar ile ilgili Çabri, Cilt-III (n 2) 272, 273

lama davasıdır²⁶. Sözü geçen davada davacı olan sağ kalan eşin, dava açıldıktan sonra dava konusu olan aile konutu üzerinde tasarruf edilmesinin kısıtlanması açısından, tasarruf yetkisi kısıtlanma şerhi talebinde bulunmasına lüzum yoktur. Çünkü aile konutu niteliğindeki taşınmaz üzerinde sağ kalan eşin rızası olmadan tasarruf edilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla sağ kalan eş, alacak hakkı niteliğindeki özgülenme talebine dayalı olarak tescile zorlama davası açtığı takdirde, aile konutu niteliğindeki taşınmaz üzerinde hak sahibi olan eşin rızası olmaksızın tasarruf edilmesi mümkün olamayacağından, taşınmazın bulunduğu tapu sicilinde tasarruf kısıtlaması için şerh verilmesine de gerek bulunmamaktadır²⁷.

Sağ kalan eşe tanınan bu seçimlik hakkın mirasbırakanın ölümüne bağlı tasarruf işlemiyle ortadan kaldırılıp kaldırılmayacağı ile ilgili kanunda açık bir hüküm mevcut değildir. Ancak TMK m. 652 hükmü emredici bir hüküm olmadığından ve sağ kalan eşin lehine olacak şekilde paylaştırma kuralı olarak düzenlendiğinden, mirasbırakanın bu paylaştırma kuralının aksine bir düzenleme yapabileceği çoğunlukla kabul görmektedir²⁸. İsviçre Federal Mahkemesi'ne göre de mirasbırakan yapacağı ölümüne bağlı tasarruf işlemi ile ZGB Art. 612a düzenlemesinin aksine düzenleme yaparak sağ kalan eşin mirasçılık sıfatından doğan hakkını elinden alabilir²⁹. Bu konuda aksi görüşte olan azınlıktaki görüş ise ölümüne bağlı tasarruf işlemi ile sağ kalan eşe tanınan özgülenme hakkını elinden alınamayacağı ve TMK m. 652 hükmünün emredici nitelikte olduğu belirtilmektedir³⁰.

Kanaatimizce de çoğunlukta olan görüşe hareket edilmelidir. Buna göre kanun koyucu tarafından sağ kalan eşe verilen bu hak yedek hukuk

²⁶ Çabri, Cilt-III (n 2) 274

Sağ kalan özgülenme talebine yönelik açtığı tescile zorlama davası, mirasçıların yaptığı paylaşma sözleşmesinin yerine getirilmemesi durumunda da açılmaktadır. ibid 274

²⁷ İbid 274

²⁸ Wolf and Hrubesch-Millaue (n 2) N. 1704; Çabri, Cilt-III (n 2) 274, 275; Antalya and Sağlam (n 2) 529; Şişko (n 2) 120; Doğan (n 2) 693; Şenocak (n 2) 124, 125; Gezder (n 2) 242-244

²⁹ İsviçre Federal Mahkemesi, 119 II 323, 01.07.1993

³⁰ Nebioğlu Öner (n 2) 239-241

kuralı niteliğindedir. Bu nedenle mirasbırakan ölümüne bağlı tasarruf işlemi ile sağ kalan eşin özgülenme hakkının aksine bir düzenleme yapılabilir.

Fakat burada şunun belirtilmesinde fayda bulunmaktadır: Mirasbırakan, sağ kalan eşin TMK m. 652'deki hakkını ölümüne bağlı tasarruf işlemi ile elinden alabilecek olsa da sağ kalan eş bu durumda TMK m. 240'taki haklarını kullanarak aile konutu veya ev eşyası üzerindeki haklarını ileri sürebilir. Başka bir ifadeyle mirasbırakanın yapacağı ölümüne bağlı tasarrufla, sağ kalan eşin hem TMK m. 652'deki hem de TMK m. 240'taki haklarını ortadan kaldırması mümkün değildir. Çünkü sağ kalan eşin TMK m. 240'taki talep hakkının hukuki dayanağı katılma alacağı olduğundan, ölümüne bağlı tasarruf işlemi ile katılma alacağına dayalı talep hakkı sınırlanamaz³¹.

Bazı yazarlara göre, yedek hukuk kuralı açısından yapılacak olan değerlendirmede TMK m. 652'nin birinci ve ikinci fıkraları arasında bir ayırım yapılmalıdır. Bu yazarların görüşüne göre, TMK m. 652/1 hükmü yedek hukuk kuralı niteliğindedir. Ancak TMK m. 652/2 düzenlemesi ise emredici hüküm niteliğindedir. Bundan dolayı ölümüne bağlı tasarruf işlemiyle, aile konutu veya ev eşyası ile ilgili sağ kalan eşi tanınan mülkiyet hakkının aksine işlem yapılabilmesine karşın; mülkiyet hakkı yerine intifa veya oturma hakkının tanınmasına yönelik hakkın aksine, bu hakka dair düzenlemenin emredici hüküm olduğu savunulduğundan, ölümüne bağlı tasarruf işlemi ile tasarrufta bulunulması mümkün değildir³².

Biz bu görüşe katılmamaktayız. Mirasbırakanın ölümüne bağlı tasarruf işlemi ile sağ kalan eşin özgülenme talebinin aksine tasarrufta bulunması halinde, bu tasarrufun mülkiyet hakkına ilişkin talebi ortadan kaldıracığı; buna karşın intifa veya oturma hakkına dair talebi elinden almayacağı gibi bir yorumda bulunulamaz. Zira mirasbırakanın aile konutu veya ev eşyasına dair arzu ettiği amaç, adı geçen malların sağ kalan

³¹ Bu konuda aynı görüş ve değerlendirmeler için Şenocak (n 2) 126, 127; Gezder (n 2) 244; Şeyda Dursun Karaahmetoğlu, 'Ölen Eşin Aile Konutuna İlişkin Ölümüne Bağlı Tasarruflarının Sağ Kalan Eşin TMK m. 240 Uyarınca Aile Konutunun Özgülenmesi Talebine Etkisi' (2021) 23(1) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 431, 452, 453

Bunun yanı sıra ölümüne bağlı tasarruf işlemi ile sağ kalan eşin TMK m. 240'taki haklarını ortadan kaldırıp kaldıramayacağı ile ilgili görüşler ve ayrıntılı açıklama ile ilgili Dursun Karaahmetoğlu (n 31) 446

³² Özdemir (n 2) 113; Avcı (n 2) 191

eş dışında başkasına bırakılması ise bu arzunun hem mülkiyet hem de diğer sınırlı aynı haklar açısından sonuç doğurmalıdır. Diğer türlü mirasbırakanın ölümüne bağlı tasarrufunun bir anlamı kalmaz. Netice olarak TMK m. 652/1 ve 2 düzenlemesi yedek hukuk kuralı niteliğinde olup, sağ kalan eşe tanınan tüm haklar ölümüne bağlı tasarruf işlemiyle ortadan kaldırılabilir.

IV. Özgüleme Şartları

A. Evlilik Birliğinin Ölümle Sona Ermesi

Aile konutu ve ev eşyası üzerinde TMK m. 652 hükmü uyarınca sağ kalan eşin haklarını kullanabilmesi, bazı şartların bir arada bulunmasına bağlıdır. Bahsedilen koşullardan birincisi ölümle sona eren evlilik birliğidir. Çünkü sözü edilen düzenlemenin birinci fıkrasında açıkça eşlerden birinin ölümü halinde, sağ kalan eşin aile konutu ve ev eşyası ile ilgili haklarını kullanabileceği düzenlenmiştir³³.

Sağ kalan eşe kanun koyucu tarafından tanınan bu hak, ölüm ile aynı hukuki neticeyi doğuran ölümle benzer durumlarda da ortaya çıkmaktadır. Bu halleri gaiplik³⁴ ve ölüm karinesi³⁵ olarak sayabiliriz. Gaiplik ölüm tehlikesi içinde kaybolma veya kendisinden uzun süre haber alınamama durumunda ortaya çıkmaktadır (TMK m. 32 vd.). Ölüm karinesi ise ölümüne kesin gözle bakılan bir olayda kaybolma halidir (TMK m. 31). Tanımları yapılan bu iki halde de sağ kalan eş, gaiplik kararı verilmesi veya ölüm karinesine istinaden kaybolan kişinin ölmüş sayılması akabinde, TMK m. 652’de düzenlenen haklarını kullanabilir. Ancak gaiplik ile diğer haller arasında mirasın paylaşılması açısından bir farklılık mevcuttur. Gaiplik kararından sonra TMK m. 652’ye gereğince aile konutu veya ev eşyasının özgülenebilmesi için, sağ kalan eşin güvence göstermesi şarttır (TMK m. 584). İşte bu güvence gösterme şartı-

³³ Çabri, Cilt-III (n 2) 264; Gönen (n 2) 123; Kılıçoğlu, Miras (n 2) 374, 375; Özdemir (n 2) 113; Şişko (n 2) 116; Çakır (n 2) 286; Nebioğlu Öner (n 2) 197, 198; Kılıçoğlu, Yenilikler (n 2) 101; Kılıçoğlu, Aile Konutu ve Ev Eşyası (n 6) 506; Akkışla (n 2) 474; Doğan (n 2) 688

³⁴ Çabri, Cilt-III (n 2) 264; Kılıçoğlu, Miras (n 2) 374, 375; Özdemir (n 2) 113; Şişko (n 2) 116; Çakır (n 2) 287; Nebioğlu Öner (n 2) 198; Kılıçoğlu, Yenilikler (n 2) 101; Akkışla (n 2) 474; Doğan (n 2) 688

³⁵ Çabri, Cilt-III (n 2) 264; Özdemir (n 2) 113; Çakır (n 2) 287; Nebioğlu Öner (n 2) 198; Akkışla (n 2) 474; Doğan (n 2) 688

na, ölüm veya ölüm karinesinde gerek bulunmamaktadır³⁶. Nihayetinde TMK m. 652 düzenlemesi gereğince, sağ kalan eşin aile konutu veya ev eşyasının özgülenmesini talep edebilmesi için, evliliğin ölümle veya ölüme benzer sonuçlar doğuran hallerden biriyle (ölüm karinesi veya gaiplik) sona ermesi gerekmektedir.

B. Tereke Malları İçerisinde Birlikte Yaşanılan Konut veya Ev Eşyası Bulunmalı

Sağ kalan eşin, birlikte yaşanılan konut veya ev eşyası ile ilgili hakkını talep etmesinin ikinci şartı bahsi geçen malların, paylaşımına konu olan tereke içerisinde mevcut olmasıdır. Sağ kalan eşin talebine konu olabilecek olan birlikte yaşanılan konut³⁷ ve ev eşyası³⁸ ile ilgili daha önce açıklama yapıldığından, burada ilgili yere atıf yapılmakla yetinilmektedir.

C. Sağ Kalan Eşin Mirasçılık Sifatını Taşımaması

Aile konutu niteliğindeki taşınmaz veya ev eşyası üzerinde sağ kalan eşin hakkını kullanabilmesinin üçüncü şartı, sağ kalan eşin mirasçılık sıfatını taşımasıdır. Eş bir söyleyişle sağ kalan eşe tanınmış olan bu hak, mirasçılık sıfatına bağlı olan bir haktır. Sağ kalan eş mirasçılık sıfatını taşımıyorsa veya bu sıfatını sonradan kaybederse, TMK m. 652'ye istinaden aile konutu veya ev eşyasının kendisine özgülenmesini talep etme durumu söz konusu olamaz³⁹. Örneğin sağ kalan eşin mirastan yoksun olması, feragat etmesi, mirası reddetmesi veya mirasçılıktan çıkarılması gibi hallerde, aile konutu veya ev eşyası üzerinde özgülenme hakkını kullanması mümkün değildir⁴⁰. Nitekim TMK m. 181/2 gereğince, bo-

³⁶ Çabri, Cilt-III (n 2) 264; Özdemir (n 2) 114, 115; Şişko (n 2) 116; Çakır (n 2) 287; Nebioğlu Öner (n 2) 198, 199; Akkışla (n 2) 474, 475

³⁷ Birlikte yaşanılan konut hakkındaki ayrıntılı açıklama ile ilgili I, A

³⁸ Ev eşyası kavramı hakkındaki ayrıntılı açıklama ile ilgili I, B

³⁹ Schaufelberger and Keller Lüscher (n 2) Art. 612a N. 12; Çabri, Cilt-III (n 2) 269; Dural and Öz (n 2) 507; Gönen (n 2) 122; Kılıçoğlu, Miras (n 2) 376; Eren and Yücer Aktürk (n 2) 581; İşgüzar, Demir and Yılmaz (n 2) 189; Yılmaz (n 2) 305; Özdemir (n 2) 115; Öztan (n 2) 474; Avcı (n 2) 194; Şişko (n 2) 120; Çakır (n 2) 288; Nebioğlu Öner (n 2) 208; Kılıçoğlu, Yenilikler (n 2) 102; Doğan (n 2) 688; Akkışla (n 2) 472; Özer (n 2) 393; Şenocak (n 2) 110; Gezder (n 2) 246

⁴⁰ Çabri, Cilt-III (n 2) 269, 270; Gönen (n 2) 123; İşgüzar, Demir and Yılmaz (n 2) 189; Kılıçoğlu, Miras (n 2) 376, 377; Yılmaz (n 2) 305; Özdemir (n 2) 117; Öztan (n 2)

şanma davası devam ederken eşlerden biri ölür, ölen eşin mirasçılarının biri davaya devam eder ve diğer eşin kusuru ispatlanırsa, sağ kalan eşin mirasçılık sıfatı sona erer. Böyle bir durumda da sağ kalan eşin mirasçılık sıfatı sona ermiş olduğundan, sağ kalan eş yine aile konutu ve ev eşyası ile ilgili özgülenme hakkını kullanamaz. Bunun yanı sıra mirasçılık sıfatının kazanılmasından sonra sağ kalan eş ölürse, sağ kalan eşe TMK m. 652'deki düzenleme ile tanınan hak sağ kalan eşin mirasçılarına geçmez. Zira bahsedilen düzenleme ile tanınan hak eşin şahsına bağlı bir hak olduğundan, mirasçıların bu haktan yararlanması mümkün değildir⁴¹.

Sağ kalan eş mirasçılık sıfatını tamamen değil de kısmen kaybederse, aile konutu veya ev eşyası üzerindeki hakkını yine kullanabilir. Çünkü sağ kalan eş mirasçılık sıfatını kısmen kaybetse de geri kalan mirasçılık hakkı çerçevesinde, yine aile konutu ve ev eşyası üzerindeki özgülenme hakkını ileri sürebilir. Böyle bir durumda da özgülenme ile ilgili yapılacak olan değerlendirme bakımından, sağ kalan eşin arta kalan mirasçılık hakkı dikkate alınır. Mirasçılık sıfatının kısmen kaybedilmesi hali ile ilgili şöyle örnekler verilebilir: Mirastan kısmen feragat edilmesi veya mirasın kısmi olarak reddedilmesi⁴².

Miras payı sağ kalan eş tarafından devredilirse, aile konutu ve ev eşyası ile ilgili özgülenme hakkının da bu devir olgusu ile birlikte devralana geçip geçmeyeceği cevaplanması gereken bir sorudur. Bu sorunun ikili bir ayrım yapılarak cevaplanması daha uygundur. Burada dikkate alınacak olan kriter, miras payının kime devredildiği ile ilgilidir. Sağ kalan eş miras payını mirasçılardan birine devretmişse, artık bu devir ile birlikte sağ kalan eşin TMK m. 652 kapsamında herhangi bir hakkı kalmaz. Çünkü bu hak sağ kalan eşe, ölen kişinin eşi olması sebebiyle tanınmış olduğundan, payı devralan mirasçının bu hakkı kullanması mevzu bahis olamaz. Şayet sağ kalan eş miras payını mirasçılardan birine değil de üçüncü bir kişiye devretmişse, payı devralan kişi mirasçılık sıfatını kazanamadığından, payı devreden eş hala mirasçılık sıfatını kaybetmemiştir. Bu sebeple de sağ kalan eş, aile konutu ve ev eşyasının özgü-

474; Şişko (n 2) 120; Çakır (n 2) 288; Nebioğlu Öner (n 2) 211; Kılıçoğlu, Yenilikler (n 2) 102; Doğan (n 2) 688; Özer (n 2) 394; Şenocak (n 2) 110

⁴¹ Çabri, Cilt-III (n 2) 272, 273; Dural and Öz (n 2) 507; Gönen (n 2) 122; Eren and Yücer Aktürk (n 2) 581; Öztan (n 2) 474; Şenocak (n 2) 104

⁴² Çabri, Cilt-III (n 2) 270; Özer (n 2) 395

lenmesi isteminde bulunabilir. Fakat sağ kalan eşin böyle bir talebi dü-rüstlük kuralına ve TMK m. 652'nin düzenlenme amacına aykırı oldu-ğundan, diğer mirasçılar bu talebe belirtilen gerekçelerle itiraz edebilir. Diğer mirasçılar tarafından yapılan itiraz üzerine de sağ kalan eşin özgü-lenme talebinde hukuki bir yararının olmayacağı dikkate alınarak bu talep reddedilebilir⁴³.

D. Sağ Kalan Eşin Talepte Bulunması

Sağ kalan eşin paylaşma konu terekedeki aile konutu ve ev eşya-sının özgülenmesi ile ilgili dördüncü şartı sağ kalan eşin talepte bulun-masıdır⁴⁴. Bu talebin tüm mirasçılara yöneltilmesi şarttır. Mirasçılara yöneltilen talebe istinaden, özgülenme iradi olarak yerine getirilmezse

⁴³ Çabri, Cilt-III (n 2) 270; Özer (n 2) 395

⁴⁴ Schaufelberger and Keller Lüscher (n 2) Art. 612a N. 16; Wolf and Eggel (n 2) Art. 612a N. 21; Çabri, Cilt-III (n 2) 270; Dural and Öz (n 2) 508; Gönen (n 2) 124; Kılı-çoğlu, Miras (n 2) 377; Eren and Yücer Aktürk (n 2) 581; İmre and Erman (n 2) 503; İşgüzar, Demir and Yılmaz (n 2) 189; Yılmaz (n 2) 305; Özdemir (n 2) 119; Öztan (n 2) 474; Avcı (n 2) 194; Şişko (n 2) 120; Tekelioğlu (n 2) 92; Çakır (n 2) 291; Nebi-oğlu Öner (n 2) 215; Kılıçoğlu, Yenilikler (n 2) 102; Kılıçoğlu, Aile Konutu ve Ev Eşyası (n 6) 507; Doğan (n 2) 689; Akkışla (n 2) 473; Özer (n 2) 398; Şenocak (n 2) 110; Gezder (n 2) 246

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu tarafından verilen bir kararda sağ kalan eşin, miras hakkına mahsuben TMK m. 652 hükmüne göre açtığı davanın, dava konusu edilen taşınmazın konu olduğu ortaklığın giderilmesi davası bakımından bekletici mesele sayılması gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca bekletici mesele sayılma hususunun or-taklığın giderilmesi davasındaki kararın kesinleşmesine kadar olan süreçte dikkate alınmasının gerektiği ifade edilmektedir

Bu karar için "...Somut olayda da, davalı tarafından TMK'nın 652. maddesi gereğince açılan dava konusu taşınmazın miras hakkına mahsuben sağ kalan eşe özgülenmesi davasının sonucunda mülkiyet durumu değişebileceğinden ortaklığın giderilmesi da-vasının sonucu da etkilenecektir. Bu nedenle, davalı tarafından açılan Balıkesir 1. Sulh Hukuk Mahkemesinin 2015/262 E. sayılı dosyasının HMK'nın 165/1. maddesi gereğince görülmekte olan ortaklığın giderilmesi davası için bekletici sorun yapılma-sı gerekir. Her ne kadar mahkemece, bekletici sorun yapılması istenen bahsî geçen davanın davalı tarafından ortaklığın giderilmesi davasında karar verildikten sonra açıldığı, bekletici sorun yapılamayacağı gerekçesiyle direnme kararı verilmiş ise de, hüküm kesinleşinceye kadar açılmış olan ve eldeki davanın sonucuna etki edecek mahiyetteki davanın HMK'nın 165. maddesi gereğince bekletici sorun yapılması ge-rektiği kuşkusuzdur..." YHGK, 509/1406, 16.11.2021

Bu konuda Yargıtay tarafından verilen bir başka karar için Yargıtay 6 HD, 3479/4801, 22.04.2010

sağ kalan eş talebinin yerine getirilmesi amacıyla dava açabilir. Sağ kalan eş, aile konutu veya ev eşyasının mülkiyet hakkının devredilmesini talep edebileceği gibi, haklı sebeplerin varlığı halinde mülkiyet hakkı yerine intifa veya oturma hakkının tanınmasını talep edebilir. Ancak sağ kalan eşin talebine dair hakkın konu olduğu TMK m. 652 hükmü emredici olarak düzenlenmediğinden, sağ kalan eşin özgülenme talebinde bulunma gibi bir zorunluluğu mevcut değildir. Başka bir ifadeyle, sağ kalan eş özgülenme hakkından yararlanmak istemediği takdirde diğer mirasçılar bu hakkın kullanılması ile ilgili sağ kalan eş zorlayamaz. Nitekim mirasın paylaşılması davasında mahkeme hakimi de sağ kalan eşin bir talebi yoksa, hakkın kullanılması hususunda kendiliğinden bir karar veremez⁴⁵.

Aile konutu veya ev eşyasının özgülenmesi talebinde bulunulmasından sonra, şayet haklı sebepler varsa diğer mirasçılar TMK m. 652/2 gereğince mülkiyet hakkı yerine intifa veya oturma hakkı tanınarak özgülenmenin yapılması isteminde bulunabilir. Örneğin, sağ kalan eş 80 yaşında ve birçok hastalığa sahip olan bir kişi ise sağ kalan eşe mülkiyet hakkı yerine intifa veya oturma hakkı tanınabilir⁴⁶. Fakat özgülenme talebi konusunda mülkiyet hakkı yerine, intifa veya oturma hakkının tanınmasının daha uygun olacağı ileri sürülürse, istemde bulunan kişinin ileri sürdüğü sebebin haklı sebep teşkil edip etmediğini hakim takdir eder. Yargıtay tarafından verilen bir kararda da TMK m. 652 uyarınca aile konutu ve eşyasının sağ kalan eşe özgülenmesinde öncelikle olarak mülkiyet hakkının istenebileceği, mülkiyet hakkı yerine intifa veya oturma hakkının tanınmasının ancak haklı sebeplerin ispatlanması halinde mümkün olabileceği ifade edilmektedir. Yine bu kararda davacı sağ kalan eş tarafından sadece bedelin karşılanamayacağını ileri sürülmesinin ispat bakımından yeterli olmadığı ve davacının malvarlığının araştırılması gerektiği belirtilmektedir. Nihayetinde bahsedilen karara göre, özgüleme talebi konusunda ileri sürülen sebeplerin değerlendirilmesi ile

⁴⁵ Çabri, Cilt-III (n 2) 270; Dural and Öz (n 2) 509; Gönen (n 2) 126; Eren and Yücer Aktürk (n 2) 581, 582; İmre and Erman (n 2) 503, 504; Özdemir (n 2) 120; Öztan (n 2) 474; Avcı (n 2) 196; Şişko (n 2) 120, 121; Tekelioğlu (n 2) 92; Çakır (n 2) 291, 292; Nebioğlu Öner (n 2) 215, 216; Doğan (n 2) 689; Akkışla (n 2) 473

⁴⁶ Çabri, Cilt-III (n 2) 271; Dural and Öz (n 2) 509; Gönen (n 2) 126, 127; İmre and Erman (n 2) 503, 504; Özdemir (n 2) 120; Öztan (n 2) 474; Avcı (n 2) 196, 197; Şişko (n 2) 120, 121; Tekelioğlu (n 2) 92; Çakır (n 2) 291; Nebioğlu Öner (n 2) 231, 232

ilgili hakimın takdir yetkisi bulunsa da bu değerlendirmenin somut verilere dayanması gerektiği sonucuna varılmaktadır⁴⁷. Kanaatimizce de burada ileri sürülen sebebin haklı sebep olup olmadığı değerlendirmesini hakim takdir yetkisi çerçevesinde yapar. Lakin hakimın yapacağı değerlendirmede vardıgı kanaatte somut gerekçelere dayanması elzemdir.

V. Görevli ve Yetkili Mahkeme

Aile konutu ve ev eşyasının özgülenmesine yönelik sağ kalan eşin talebi iradi olarak yerine getirilmezse, bu istemle ilgili dava açılmalıdır. İşte sağ kalan eşin bahsedilen özgülenme talebine yönelik davasını açacağı mahkeme, mirasbırakanın son yerleşim yeri sulh hukuk mahkemesidir⁴⁸.

Yargıtay'ın birçok kararında da sağ kalan eşin TMK m. 652 uyarınca özgülenme talebine yönelik açacağı davadaki görevli mahkemenin sulh hukuk mahkemesi olduğu ifade edilmektedir⁴⁹. Sağ kalan eşin mal rejimi hükümlerinden kaynaklı olarak ileri süreceği taleplerde ise aile

⁴⁷ Bu karar için "...TMK'nın 652. maddesi gereğince aile konutu ve ev eşyasının sağ kalan eşe özgülenmesinde öncelikle mülkiyet hakkının tanınması istenebilecek olup, mülkiyet yerine intifa veya oturma hakkı tanınması ancak haklı bir sebebin bulunmasının kanıtlanması halinde mümkündür. Davacı, çekişme konusu taşınmazın mülkiyetini, bedelini karşılayamayacağı için intifa veya oturma hakkı tanınmasını istemiş, TMK'nın 652/2 maddesi uyarınca başkaca bir neden ileri sürmemiştir. Bu nedenle, davacı vekilinin 06.03.2014 günlü duruşmada sözünü ettiği davacının malik olduğu taşınmaz ile mevcut malvarlığı araştırılarak intifa veya oturma hakkı tanınması için haklı bir nedenin bulunup bulunmadığı değerlendirilerek sonucuna göre bir karar verilmelidir..." Yargıtay 14 HD, 2814/10100, 10.11.2015

⁴⁸ Çabri, Cilt-III (n 2) 270; Çakır (n 2) 319; Nebioğlu Öner (n 2) 233, 234

Öğretide bazı yazarlar tarafından mirasın paylaşılması davası açılmaksızın sağ kalan eşin talebini ileri sürmesi halinde, görevli mahkemenin sulh hukuk mahkemesi değil asliye hukuk mahkemesi olduğu belirtilmektedir. Bu görüş ile ilgili Kılıçoğlu, Miras (n 2) 378, 379; Kılıçoğlu, Aile Konutu ve Ev Eşyası (n 6) 509; Akkışla (n 2) 479-481

⁴⁹ Bahsedilen karar ile ilgili "...Somut olayda; davanın Türk Medeni Kanunu 652.maddesinde yazılı aile konutunun sağ kalan eşe özgülenmesine ilişkin olması, Hukuk Muhakemeleri Kanunu 4/1-b maddesi gereğince davaya bakma görevinin Sulh Hukuk Mahkemesine ait olduğu gözetilmeden görevsizlik kararı verilmesi doğru görülmemiş, bu sebeple hükmün bozulmasına karar verilmiştir..." Yargıtay 14 HD, 18160/614, 26.01.2017

Yargıtay'ın diğer kararları için Yargıtay 2 HD, 21830/20195, 20.10.2014; Yargıtay 2 HD, 7967/10933, 20.06.2011; Yargıtay 2 HD, 11980/7046, 26.04.2011; Yargıtay 8 HD, 1871/14384, 07.10.2013; Yargıtay 2 HD, 7462/20692, 09.12.2010

mahkemesi görevli mahkeme olur⁵⁰. Bununla ilgili Yargıtay tarafından verilen bir kararda da mal rejiminden kaynaklı aile mahkemesinde açılan davada TMK m. 652'ye dayanılarak talepte bulunulmasının uygun olmadığı belirtilmektedir⁵¹.

VI. Talebin İçeriği

Sağ kalan eşin aile konutu ve ev eşyası ile ilgili öncelik hakkı kural olarak mülkiyet hakkının devrine dairdir. Fakat sağ kalan eşin özgülenme hakkını talep edebilmesi için, istemine konu olan malvarlığı unsurları mirasbırakanın mülkiyetinde olmalıdır⁵².

⁵⁰ Çabri, Cilt-III (n 2) 262, 263; Şişko (n 2) 115

⁵¹ Bu karar için "...TMK.nun 652. maddesi uyarınca sağ kalan eş miras payı karşılığında mülkiyet hakkının tanınmasını isteyebilir. Bu durumda aynı Kanunun 658. maddesinde de, açıkça vurgulandığı üzere görevli mahkeme Sulh Hukuk Mahkemesi olarak belirlenmiştir. TMK.nun 240. maddesinde ise, sağ kalan eş; edinilmiş mallara katılma rejiminden kaynaklanan katılma alacağı karşılığında ev eşyası ve konut üzerinde mülkiyet hakkının tanınmasını isteyebilir. Bu bakımdan davacı vekilinin bu yöndeki iddiası pek yerinde görülmemektedir..." Yargıtay 8 HD, 2065/1101, 23.02.2012

⁵² Schaufelberger and Keller Lüscher (n 2) Art. 612a N. 13, 14; Wolf and Eggel (n 2) Art. 612a N. 18, 23; Wolf and Hrubesch-Millauer (n 2) N. 1706; Çabri, Cilt-III (n 2) 275; Dural and Öz (n 2) 509; Gönen (n 2) 126; Kılıçoğlu, Miras (n 2) 377; Eren and Yücer Aktürk (n 2) 581; İmre and Erman (n 2) 503; İlgüzar, Demir and Yılmaz (n 2) 189; Yılmaz (n 2) 305, 306; Özdemir (n 2) 120; Öztan (n 2) 474; Avcı (n 2) 195; Tekelioğlu (n 2) 92; Çakır (n 2) 294; Nebioğlu Öner (n 2) 225; Kılıçoğlu, Yenilikler (n 2) 103; Doğan (n 2) 691; Akkışla (n 2) 478; Özer (n 2) 400; Şenocak (n 2) 112; Gezder (n 2) 247

Öğretide bazı yazarlar tarafından, sağ kalan eşe aile konutunun mülkiyet hakkının verilmesi suretiyle özgülenmesinden sonra, sağ kalan eşin mülkiyet hakkını TMK m. 683 hükmü çerçevesinde dilediği şekilde kullanamayacağı belirtilmektedir. Yine bu yazarlarca aile konutunun sağ kalan eşe özgülenmesinin amacı, hayatta kalan eşin eski yaşantısını devam ettirmesi olduğundan sağ kalan eş şayet bu amaca ters düşecek şekilde tasarruflarda bulunursa, diğer mirasçılar yanılma veya aldatmaya dayanarak mülkiyet hakkının devrinin iptali için dava açılabilirliği ifade edilmektedir. Bu görüş ile ilgili Ali Haydar Yağcıoğlu, Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminde Eşlerin Yasal Alım Hakkı, (1st edn, Güncel Hukuk Yayınları 2007) 126; Avcı (n 2) 196; Çakır (n 2) 294, 295; Nebioğlu Öner (n 2) 226

Kanaatimizce bu görüşlerin kabulü olanaklı değildir. Aile konutunun mülkiyet hakkının devri suretiyle özgülenmesi akabinde, sağ kalan eş aile konutu ile ilgili malik sıfatıyla dilediği şekilde tasarruf edebilir. Çünkü bir taşınmaz üzerinde tasarruf işlemleri ancak kanunda düzenlenen hallerde kısıtlanabilir. Diğer bir şekilde ifade etmek

Tereke içerisinde yer alan aile konutu üzerinde mirasbırakanın üçüncü kişilerle birlikte mülkiyet hakkına sahip olması muhtemel bir durumdur. Böyle bir ihtimalde sağ kalan eşin özgülenme hakkının akıbetinin ne olacağı sorusunun cevaplanması gerekir. Bu sorunun cevabını verirken bir ayırım yapılmalıdır. Cevap açısından yapacağımız ayırım birlikte mülkiyet türü açısından değildir. Aile konutu üzerinde mirasbırakan üçüncü kişilerle birlikte paylı mülkiyet hakkına sahipse, sağ kalan eşin özgülenme talebinde bulunup bulunamayacağı konusunda öğretide tartışma bulunmaktadır. Öğretideki birinci görüşe göre, mirasbırakanın üçüncü kişilerle birlikte paylı mülkiyet hakkına sahip olduğu aile konutu ile ilgili sağ kalan eşin özgülenme talebinde bulunması mümkün değildir. İkinci görüşe göre ise üçüncü kişilerin hukuki durumunda bir değişikliğe sebep olunmaması kaydıyla, sağ kalan eş özgülenme ile ilgili istemde bulunabilir⁵³.

Kanaatimizce paylı mülkiyet konusunda ikinci görüşe üstünlük tanınması uygun olur. Buna göre, aile konutu mirasbırakan ile üçüncü kişilerin paylı mülkiyetinde bulunsada dahi sağ kalan eş, TMK m. 652 düzenlemesindeki diğer şartların bir araya gelmesi akabinde özgülenme ile ilgili hakkını kullanabilir. Bunun yanı sıra mirasbırakan ölümünden önce paylı mülkiyet hakkı bulunan üçüncü kişilerle herhangi bir şekilde anlaşma yapmış ise sağ kalan eş de üçüncü kişilerle anlaşma yaparak aile konutunun özgülenmesinden sonra aile konutunu kullanabilir. Dolayısıyla sağ kalan eş, paylı mülkiyet hakkının bulunduğu aile konutunun TMK

gerekirse kısıtlanma sadece kanundan doğar. Aile konutunun özgülenmesi ile ilgili olan TMK m. 652 düzenlemesinde ise bahsedildiği şekilde kısıtlayıcı hüküm mevcut değildir. Kanunda düzenlenmeyen bir kısıtlama da yorum yoluyla getirilemez. Bunun yanı sıra bir an için yazarların fikri savunulsa bile sağ kalan eşe yapılan özgülenmenin yanılma ya da aldatmaya dayanarak iptal edilmesi de gündeme gelemez. Zira aile konutunun özgülenmesi ile ilgili işlem tapu sicilinde yapılacak olan tescil işlemidir. Sözü edilen tescil işlemi yapıldıktan sonra da sağ kalan eş tasarruf işlemlerini tapu sicilinde tescil işlemi yaparak gerçekleştireceğinden, tapu sicilinde yer almayan bir kısıtlamanın üçüncü kişilere karşı ileri sürülmesi söz konusu olamaz. Nihai olarak aile konutunun sağ kalan eşe özgülenmesiyle birlikte, sağ kalan eş malik sıfatıyla kanunda düzenlenen tüm hak ve yetkileri kullanma hakkına sahip olur

⁵³ Paylı mülkiyet ile ilgili değerlendirme ve tartışmalar hakkındaki ayrıntılı bilgi için Çakır (n 2) 290, 291; Nebioğlu Öner (n 2) 204; Avcı (n 2) 192, 193; Özer (n 2) 396, 397

m. 652 çerçevesinde özgülenmesinden sonra, diğer paydaş olan maliklerle anlaşırса kullanma hakkına da sahip olabilir⁵⁴.

Aile konutu üzerinde mirasbırakan ile üçüncü kişilerin elbirliği halinde birlikte mülkiyet hakkı bulunuyorsa sağ kalan eşin özgülenme ile ilgili bir istemde bulunamayacağı görüşü hakim olan görüştür⁵⁵. Bunun yanında sağ kalan eşin özgülenme talebine konu olan aile konutu üzerinde mirasbırakan mülkiyet hakkına değil de üst hakkına sahipse, bu halde sağ kalan eş miras payına mahsuben üst hakkının devrini talep edebilir. Netice olarak böyle bir durumda sağ kalan eş üst hakkının şartları kapsamında aile konutunu kullanabilir⁵⁶.

Sağ kalan eşin özgülenme talebi mirasçılar tarafından iradi olarak yerine getirilmediği takdirde, bu talebin yerine getirilmesi amacıyla dava açılabilir. Açılan bu davada aile konutu ve ev eşyasının özgülenmesi hususunda dikkate alınacak değer, özgüleme konusu olan şeylerin rayiç değeridir. Bu rayiç değerın tespiti bakımından esas alınacak tarih ise mahkeme kararına en yakın olan tarihtir⁵⁷. Mirasçılar arasında bu özgü-

⁵⁴ Bu konuda aynı görüş ile ilgili Çabri, Cilt-III (n 2) 275; Çakır (n 2) 291; Nebioğlu Öner (n 2) 205; Avcı (n 2) 193; Özer (n 2) 397; Akkışla (n 2) 478

⁵⁵ Çakır (n 2) 291; Nebioğlu Öner (n 2) 205; Özer (n 2) 397; Akkışla (n 2) 478

Bu konudaki farklı görüş ile ilgili Avcı (n 2) 193

⁵⁶ Çabri, Cilt-III (n 2) 275; Çakır (n 2) 291

⁵⁷ Schaufelberger and Keller Lüscher (n 2) Art. 612a N. 15; Wolf and Eggel (n 2) Art. 612a N. 24; Wolf and Hrubesch-Millauer (n 2) N. 1707; Çabri, Cilt-III (n 2) 275, 276; Gönen (n 2) 127; Nebioğlu Öner (n 2) 226; Doğan (n 2) 691; Şenocak (n 2) 117 Yargıtay'ın bir kararında da belirtildiği üzere özgüleme konusu olan taşınmazın değeri hususunda mirasçılar arasında anlaşma sağlanamazsa, bu değer hakim tarafından belirlenmelidir

Sözü edilen karar ile ilgili "...Türk Medeni Kanunu'nun 652. maddesine dayanan davalarda, özgüleme değeri üzerinde mirasçılarının uyuşmazlık içinde olmaları durumunda bu değerin hakim tarafından belirleneceği tartışmasıdır (TMK m. 658). Özgüleme, özgülenen mal üzerindeki mirasçılarının elbirliği halindeki ortaklığını sona erdirdiğine ve paylaşma sonucunu hasıl ettiğine göre, özgüleme değerinin karara en yakın tarih esas alınarak belirlenmesi gerekir. Nitekim bozmadan önce alınan 31.05.2005 tarihli bilirkişi raporunda da bu esasa göre değer belirlenmiştir. Ne var ki ilk hükmün bozulmuş olması karşısında belirlenen bu değer güncelliğini yitirmiştir. Öyleyse taşınmazın ölüm tarihindeki nitelikleri dikkate alınarak karara en yakın tarihteki değeri konusunda yeniden bilirkişiden rapor alınıp özgüleme değerinin belirlenen bu değer üzerinden hesaplanması gerekir. Bu husus gözetilmeksizin hüküm tesisi de doğru bulunmamıştır..." Yargıtay 2 HD, 13492/3734, 03.03.2011

lenme değeri ile ilgili bir anlaşma olmazsa, bu değer TMK m. 658 uyarınca hakim tarafından belirlenme durumu ortaya çıkar. Dava konusu olan aile konutu veya ev eşyasının belirlenen değeri, sağ kalan eşin miras payından fazla ise sağ kalan eş aradaki fark nispetinde denkleştirme bedeli öder. Bu denkleştirme bedelinin ödenmesi hususunda mahkeme tarafından sağ kalan eşe süre verilir. Şayet verilen süre içerisinde denkleştirme bedelini sağ kalan eş ödemezse, sağ kalan eşe tanınan özgülenme hakkı sona erer⁵⁸.

Sağ kalan eşinin talebi yoksa, mahkeme kendiliğinden mülkiyet hakkı yerine intifa veya oturma hakkını sağ kalan eşe özgüleyemez⁵⁹. Aile konutunun özgülenmesi hususunda gündeme gelmesi mümkün olan oturma hakkının, ev eşyası açısından uygulanması mümkün değildir. Çünkü TMK m. 823/1 gereğince oturma hakkının bir binadan veya onun bir bölümünden konut olarak yararlanma hakkı olduğu göz önüne alındığında, ev eşyasının oturma hakkının konusunu oluşturamayacağı sonucu ortaya çıkar. Oturma hakkına konu olamıyorsa da ev eşyasının intifa hakkına konu olması gündeme gelebilir (TMK m. 794). Ancak ev eşyalarının kullanılma ömrü dikkate alındığında, ev eşyaları ile ilgili mülkiyet hakkı yerine intifa hakkı tesis edilmemelidir. Diğer bir şekilde ifade etmek gerekirse ev eşyalarının, intifa hakkına konu olmasından ziyade, mülkiyet hakkının konusu olarak özgülenmesi daha uygundur⁶⁰.

Sağ kalan eşe mülkiyet hakkı yerine haklı sebepler varsa intifa veya oturma hakkı tanınabileceğinden, özgülenme talebi ile ilgili ileri sürülen nedenin haklı sebep olup olmadığı tespit edilmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıkar. Bu konudaki değerlendirme hakim tarafından her somut olay açısından takdir yetkisini kullanılarak yapılır. Haklı sebep bakımından şu şekilde bir örnek verilebilir: Sağ kalan eş 80 yaşında ve

⁵⁸ Çabri, Cilt-III (n 2) 275, 276; Nebioğlu Öner (n 2) 226; Özer (n 2) 405; Şenocak (n 2) 117, 118

⁵⁹ Schaufelberger and Keller Lüscher (n 2) Art. 612a N. 17; Çabri, Cilt-III (n 2) 276, 277; Dural and Öz (n 2) 509; Gönen (n 2) 126; Kılıçoğlu, Miras (n 2) 377; Eren and Yücer Aktürk (n 2) 581, 582; İmre and Erman (n 2) 503, 504; Özdemir (n 2) 122; Öztan (n 2) 474; Avcı (n 2) 196, 197; Tekelioğlu (n 2) 92; Çakır (n 2) 295-297; Nebioğlu Öner (n 2) 227, 228; Kılıçoğlu, Yenilikler (n 2) 103; Doğan (n 2) 692, 693; Özer (n 2) 403, 404; Şenocak (n 2) 112, 113; Gezder (n 2) 248

⁶⁰ Çabri, Cilt-III (n 2) 277; Dural and Öz (n 2) 509; Kılıçoğlu, Miras (n 2) 377, 378; Özdemir (n 2) 123; Çakır (n 2) 298, 299; Kılıçoğlu, Yenilikler (n 2) 103; Şenocak (n 2) 115, 116

miras payının değeri aile konutunun değerinden çok düşükse, aile konutunun sağ kalan eşe mülkiyet hakkı yerine intifa veya oturma hakkının tanınması suretiyle özgülenmesi daha uygundur. Çünkü sağ kalan eşin yaşı fazla olduğundan, aile konutu ile ilgili özgüleme miras payı ile aile konutunun değeri arasındaki farkın ödenmesi suretiyle yapılmamalıdır. Onun yerine miras payından intifa veya oturma hakkı bedelinin düşülerek özgüleme yapılırsa daha yerinde olur. Sözü geçen intifa veya oturma hakkı bedeli, sağ kalan eşin ortalama yaşam süresi dikkate alınarak tespit edilir. Dikkate alınan bu süre çerçevesinde intifa veya oturma hakkı bedeli belirlendikten sonra, tespit edilen değer sağ kalan eşin miras payından mahsup edilir. Bu düşme işlemi akabinde arta kalan bir meblağ olursa, bu meblağın sağ kalan eş tarafından ödenmesi gerekir⁶¹.

Mülkiyet hakkı yerine intifa veya oturma hakkının tanınarak aile konutunun özgülenmesi ile ilgili haklı sebep hususunda Yargıtay'ın bir kararına göre, aile konutunun değerinin sağ kalan eşin mirasından fazla olması ve sağ kalan eşin aradaki farkı ödeyecek maddi gücünün bulunmaması haklı sebep olarak değerlendirilemez. Bu karardan, sağ kalan eşin miras payının değeri ile aile konutunun değeri arasında büyük bir fark olmasının her daim TMK m. 652/2'deki hakkın kullanılabilmesi anlamına gelmeyeceği sonucu çıkmaktadır. Sağ kalan eşe aile konutu ile ilgili intifa veya oturma hakkını verebilmek için, değer farkı ile birlikte destekleyici başka sebeplerin de bulunması şarttır⁶².

⁶¹ Schaufelberger and Keller Lüscher (n 2) Art. 612a N. 17; Çabri, Cilt-III (n 2) 277; Gönen (n 2) 126, 127; Özdemir (n 2) 123, 124; Çakır (n 2) 295, 296; Nebioğlu Öner (n 2) 231, 232; Şenocak (n 2) 116

⁶² Bu karar için "...TMK'nın 652. maddesi gereğince aile konutu ve ev eşyasının sağ kalan eşe özgülenmesinde öncelikle mülkiyet hakkının tanınması istenebilecek olup, mülkiyet yerine intifa veya oturma hakkı tanınması ancak haklı bir sebebin bulunduğu kanıtlanması halinde mümkündür. Davacı, çekişme konusu taşınmazın mülkiyetini, bedelini karşılayamayacağı için intifa veya oturma hakkı tanınmasını istemiş, TMK'nın 652/2 maddesi uyarınca başkaca bir neden ileri sürmemiştir. Bu nedenle, davacı vekilinin 06.03.2014 günlü duruşmada sözünü ettiği davacının malik olduğu taşınmaz ile mevcut malvarlığı araştırılarak intifa veya oturma hakkı tanınması için haklı bir nedenin bulunup bulunmadığı değerlendirilerek sonucuna göre bir karar verilmelidir..." Yargıtay 14 HD, 2814/10100, 10.11.2015

Nitekim sağ kalan eşe intifa veya oturma hakkının özgülenmesi hususundaki haklı sebeplerin ne olabileceği ile ilgili Yargıtay tarafından verilen diğer bir karar ile ilgili "...Haklı sebebin varlığı, her somut olayda hâkim tarafından değerlendirilecektir. Ai-

Sağ kalan eşe özgülenme ile ilgili mülkiyet hakkı yerine, intifa veya oturma hakkı tanınması ile ilgili iki seçimlik hak verilmişse de bu haklardan birinin tercih edilmesi şarttır. Bu tercih, istemde bulunan (sağ kalan eş veya diğer yasal mirasçılar) tarafından yapılabilir. Şayet istemde bulunan bir tercihte bulunmaksızın her iki hakkı da belirtme yoluyla talepte bulunmuşsa, hakim somut olayın şartlarına göre iki haktan biri ile ilgili hüküm tesis eder⁶³. Fakat Yargıtay'ın bir kararında ifade edildiği üzere⁶⁴, mahkeme kararında mülkiyet hakkı yerine hangi hakkın tanınarak özgülenmenin yapıldığı tereddüte mahal vermeyecek şekilde belirtilmelidir. Bunun yanı sıra mahkemenin özgülenme ile ilgili verdiği karar, yenilik doğurucu nitelikte olduğundan, kararın kesinleşmesi ile birlikte sınırlı aynı hak niteliğinde olan intifa veya oturma hakkı doğmuş olur. Bundan ötürü kararın kesinleşmesinden sonra tapu sicilinde yapılacak tescil de kurucu değil, açıklayıcı tescil olur⁶⁵.

le konutunun değeri, bu değere mülkiyet, intifa ya da oturma hakkının etkisi, ölen eş ile sağ kalan eşin mirasçılarının aynı olup olmadığı, sağ kalan eşin yaşı, mirasçılarla kişisel ilişkileri, mali gücünün konutun ve ev eşyasının değerini karşılayıp karşılamayacağı, adına kayıtlı taşınmazlar olup olmadığı, sağ kalan eşin altsoyunun olmaması gibi haller hâkimin haklı sebeplerin varlığının tayininde değerlendirmesi gereken hallerdir.

Sağ kalan eş mirasçı ise; miras paylaşımında, aralarındaki mal rejimi ister edinilmiş mallara katılma rejimi, ister mal ayrılığı, ister paylaşımli mal ayrılığı, ister mal ortaklığı olsun, katılma olanağı bulunsun veya bulunmasın mal rejimindeki hakları dışında, mirasın paylaşımında aile konutu ve ev eşyalarının kendisine özgülenmesini isteyebilecektir...” Yargıtay 14 HD, 17041/5645, 30.09.2020

⁶³ Çabri, Cilt-III (n 2) 278; Şenocak (n 2) 115

⁶⁴ Bahsedilen karar hususunda “...yukarıda açıklanan nedenlerle eksik araştırma ile taşınmazda davacı yararına intifa hakkı kurulması doğru görülmemiş, kararın bu nedenle bozulması gerekmiştir.

Kabule göre de sınırlı aynı haklar arasında sayılan intifa hakkı TMK'nın 794 ve devamı maddelerinde; oturma hakkı ise TMK'nın 823 ve devamı maddelerinde düzenlenmiş olup, yararına tesis edilene sağladığı hak ve yükümlülükler bakımından birbirinden farklı hükümler taşıdığından davacı yararına TMK'nın 652/2 maddesinde sayılan intifa veya oturma (sükna) haklarından hangisinin tesis edildiğinin hükümde açıkça belirtilmemesi de yerinde değildir...” Yargıtay 14 HD, 2814/10100, 10.11.2015

⁶⁵ Çabri, Cilt-III (n 2) 278, 279

VII. Sağ Kalan Eşin Talebinin Sınırlandığı Haller

Sağ kalan eşe aile konutu ve ev eşyasının özgülenmesi bazı durumlarda mümkün olmamaktadır. İşte bu haller TMK m. 652/3'te düzenlenmiştir. Yapılan düzenleme şöyledir: *“Mirasbırakanın bir meslek veya sanat icra ettiği ve altsoyundan birinin aynı meslek ve sanatı icra etmesi için gerekli olan bölümlerde, sağ kalan eş bu hakları kullanamaz. Tarımsal taşınmazlara ilişkin miras hukuku hükümleri saklıdır.”* Bu hükme göre, sağ kalan eşin özgülenme talebinin sınırlandığı birinci durum, mirasbırakanın bir meslek veya sanatını devam ettirmiş olduğu malvarlığı hakkındadır⁶⁶. Terekede yer alan böyle bir yer hususundaki sınırlamanın gündeme gelebilmesi için bazı şartlar bulunmalıdır. Bahsedilen şartlardan ilki, mirasbırakan ile aynı meslek veya sanatın altsoy tarafından icra edilmesidir. Burada meslek veya sanat ifadesi ile mirasbırakanın geçimini sağlamak üzere yaptığı faaliyetler kastedilmektedir. Mirasbırakanın hobi amaçlı istigal ettiği faaliyetlerin düzenleme kapsamında değerlendirilmesi mümkün değildir. Bunun yanında düzenlenen hükümde altsoy ibaresi kullanıldığından, hüküm sadece mirasbırakanın çocukları için değil torunları dahil olmak üzere tüm altsoyu için geçerlidir. Hüküm mirasbırakanın tüm altsoyunu kapsıyor olsa dahi hükümden yararlanma için mirasbırakan ile aynı meslek veya sanatı icra eden altsoyun mirasçılık sıfatının bulunması elzemdir. Diğer bir ifadeyle mirasçılık sıfatı olmayan altsoy bakımında, bahsi geçen düzenleme uygulanamaz⁶⁷.

⁶⁶ Schaufelberger and Keller Lüscher (n 2) Art. 612a N. 19; Wolf and Eggel (n 2) Art. 612a, N. 36; Wolf and Hrubesch-Millauer (n 2) N. 1708; Çabri, Cilt-III (n 2) 279; Dural and Öz (n 2) 509; Gönen (n 2) 127, 128; Kılıçoğlu, Miras (n 2) 378; Eren and Yücer Aktürk (n 2) 582; İmre and Erman (n 2) 504; İşgüzar, Demir and Yılmaz (n 2) 189; Yılmaz (n 2) 305; Özdemir (n 2) 124; Öztan (n 2) 474; Avcı (n 2) 200; Tekelioğlu (n 2) 92; Çakır (n 2) 300; Nebioğlu Öner (n 2) 218, 219; Kılıçoğlu, Yenilikler (n 2) 103; Doğan (n 2) 664, 665; Özer (n 2) 407; Şenocak (n 2) 118, 119; Gezder (n 2) 249

⁶⁷ Schaufelberger and Keller Lüscher (n 2) Art. 612a N. 21, 22; Wolf and Eggel (n 2) Art. 612a N. 39; Çabri, Cilt-III (n 2) 279, 280; Dural and Öz (n 2) 509; Eren and Yücer Aktürk (n 2) 582; İmre and Erman (n 2) 504; İşgüzar, Demir and Yılmaz (n 2) 189; Yılmaz (n 2) 305; Özdemir (n 2) 124; Avcı (n 2) 200, 201; Çakır (n 2) 301; Nebioğlu Öner (n 2) 219, 220; Özer (n 2) 407, 408; Şenocak (n 2) 119; Gezder (n 2) 250 Burada şöyle bir örnek verilebilir: Mirasbırakan Mehmet ile torunu Tarık seramik sanatıyla uğraşmaktadır. Fakat Tarık babasının hayatta olması sebebiyle Mehmet'e mirasçı olamamıştır. Nihayetinde Tarık mirasçı olamadığı için de TMK m. 652/3 düzenlemesi Tarık açısından uygulanamaz. Benzer örnekler ile ilgili Çabri, Cilt-III (n 2)

TMK m. 652/3'teki birinci hal olan mirasbırakanın meslek veya sanatını devam ettirdiği malvarlığına dair şartlardan ikincisi ise meslek veya sanatın devamı noktasında, aile konutu veya bir bölümünün kullanılma zaruriyetinin olmasıdır. Altsoy meslek veya sanatını aile konutu veya bir bölümü dışında her zaman icra edebilir; ancak bu hal altsoy bakımında aşırı bir masrafa neden oluyorsa veya meslek veya sanatın icra edilebilmesi hususunda aile konutunun kullanımı zorunluysa, işte bu gibi hallerde zorunluluğun mevcut olduğu kabul görmektedir. Örneğin meslek veya sanat, aile konutu veya bir bölümüne monte edilen makine veya aletler ile icra ediliyor ve bahsedilen eşyaların sökülerek başka bir yere taşınması çok fazla masrafa sebep oluyorsa, bu durumda sağ kalan eş bu yerin özgülenmesini talep edemez⁶⁸.

Mirasbırakan tarafından icra edilen meslek veya sanat ilgili açıklanan iki şart bir arada bulunduğu takdirde, artık sözü geçen yer hususunda sağ kalan eş özgülenme talep edemez. Fakat meslek veya sanat aile konutunun tamamında değil de bir bölümünde icra ediliyorsa, sağ kalan eş mülkiyet hakkının devri suretiyle özgülenme talep edemese de intifa veya oturma hakkı isteminde bulunabilir. Fakat sağ kalan eşe mülkiyet hakkı yerine intifa hakkı verilirse altsoyun meslek veya sanatını icra etmesinin engellenmemesi için hakkın çerçevesi belirlenmelidir. Şayet intifa hakkı yerine oturma hakkının tanınması suretiyle özgüleme yapılırsa, bu hakkın kapsamının da meslek veya sanatın icra edildiği yere göre belirlenmesi gerekir⁶⁹.

279; Dural and Öz (n 2) 509, 510; İşgüzar, Demir and Yılmaz (n 2) 189; Yılmaz (n 2) 305; Çakır (n 2) 300, 301

⁶⁸ Schaufelberger and Keller Lüscher (n 2) Art. 612a N. 23; Wolf and Eggel (n 2) Art. 612a N. 40; Çabri, Cilt-III (n 2) 280; Dural and Öz (n 2) 510; Eren and Yücer Aktürk (n 2) 582; İmre and Erman (n 2) 504; İşgüzar, Demir and Yılmaz (n 2) 189; Yılmaz (n 2) 305; Özdemir (n 2) 124, 125; Avcı (n 2) 200, 201; Çakır (n 2) 302, 303; Nebioğlu Öner (n 2) 220-222; Özer (n 2) 408; Şenocak (n 2) 120; Gezder (n 2) 250

Öğretide bir yazara göre, meslek veya sanatın icrası konusunda aile konutunun zorunlu olarak bulunması koşuluna gerek bulunmamakta olup, olağan bir ihtiyaç TMK m. 652/3 hükmünün uygulanması bakımından yeterlidir. Bu görüş ile ilgili Doğan (n 2) 665

⁶⁹ Çabri, Cilt-III (n 2) 280; Dural and Öz (n 2) 510; Gönen (n 2) 128; Eren and Yücer Aktürk (n 2) 582; Özdemir (n 2) 124; Avcı (n 2) 200; Nebioğlu Öner (n 2) 222; Doğan (n 2) 665; Şenocak (n 2) 121

Sağ kalan eşin TMK m. 652/3 düzenlemesi uyarınca, isteminin sınırlandırıldığı ikinci durum tereke içerisindeki tarımsal araziler hususundadır. Bu bağlamda sağ kalan eş kural olarak tarımsal araziler üstündeki aile konutu veya eşyası ile ilgili özgüleme talep edemez⁷⁰. Çünkü tarımsal arazilerin paylaşılması konusunda TMK hükümlerine göre değil, Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu⁷¹ düzenlemelerine göre hareket edilmektedir. TKAKK hükümlerine göre de tarımsal arazilerin bölünmesinin engellenmesi ve verimli kullanılması bakımından ehil mirasçıya özgülenmesi gerekmektedir. Bundan ötürü de burada sağ kalan eşin tarımsal arazilerle ilgili özgülenme talebinde bulunamaz. Ancak sağ kalan eş tarımsal araziler üzerindeki aile konutu ile ilgili mülkiyet hakkının devri suretiyle özgülenme talep edemiyor olsa da mülkiyet hakkı yerine intifa veya oturma hakkı isteminde bulunabilir. Zira TMK m. 652'nin amacının sağ kalan eşin eski yaşantısını devam ettirmesi olduğu dikkate alındığında, tarımsal arazinin kullanılmasını engellememe ve tarımsal araziye bölmeme şartıyla, tarımsal arazideki aile konutu veya bir bölümünde intifa yahut oturma hakkı tesis edilebilir. Sağ kalan eşe bahsedildiği şekilde bir özgüleme yapılırsa, sağ kalan eş eski yaşantısını sürdürür ve TKAKK hükümleri gereğince tarımsal arazinin paylaşırma işlemleri de yapılmış olur⁷². Bunun yanında TMK m. 652/3 hükmüyle, her ne kadar sağ kalan eşin tarımsal arazide bulunan aile konutunun özgülenmesi hususunda bir sınırlama getirilmiş olsa da eğer sağ kalan eş ehil mirasçı sıfatına sahip ise bu durumda tarımsal arazinin kendisine özgülenmesi isteminde bulunabilir. Başka bir şekilde ifade etmek gere-

Öğretide bir yazar tarafından, TMK m. 652/3'teki sınırlama gereğince sağ kalan eş mülkiyet hakkı yerine intifa veya oturma hakkı tanınmasının, sıkı aile bağlarını taşımayan mirasçılar bakımından uygulanabilmesinin zor olduğu belirtilmektedir. Çakır (n 2) 303 Biz bu görüşe katılmamaktayız. Çünkü bu görüşün hakim tarafından somut olarak değerlendirilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla bu görüşe göre hareket edilemez

⁷⁰ Çabri, Cilt-III (n 2) 281; Dural and Öz (n 2) 510; Gönen (n 2) 128; Eren and Yücer Aktürk (n 2) 582; İmre and Erman (n 2) 504; Özdemir (n 2) 125, 126; Avcı (n 2) 202; Çakır (n 2) 306; Nebioğlu Öner (n 2) 223, 224; Özer (n 2) 409; Doğan (n 2) 665, 666; Şenocak (n 2) 121, 122

⁷¹ Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu, Kanun Numarası: 5403, Kabul Tarihi: 03.07.2005, RG: 19.07.2005/25880. Bundan sonra kısaca TKAKK diye anılacaktır

⁷² Çabri, Cilt-III (n 2) 281; Çakır (n 2) 312; Nebioğlu Öner (n 2) 224; Özer (n 2) 409; Şenocak (n 2) 122

kirse TMK m. 652/3 düzenlemesi ile getirilen sınırlama, sağ kalan eşin TKAKK hükümlerinde düzenlenen haklarını bertaraf etmez⁷³.

SONUÇ

İki ayrı cinsten insan arasında akdedilen evlilik sözleşmesi çerçevesinde kurulan evliliğin sona erme hallerinden birisi de ölümdür. Eşlerden birinin ölümü halinde, evlilik sona erse de geride kalan eş açısından ölen eşle hayatını geçirdiği konutun ve ev eşyalarının büyük bir önemi bulunmaktadır. İşte bu önemi kanun koyucu dikkate almış ve mirasın paylaşılmasında sağ kalan eş açısından özel düzenlemeler sevk etmiştir.

Sağ kalan eş lehine yapılan düzenlemeler mirasın paylaşılmasındaki geçerli olan eşitlik ve aynen paylaşma ilkelerinin istisnası niteliğindedir. Bahsi geçen bu hükümler birlikte yaşanılan konut ve ev eşyası hakkındadır. Birlikte yaşanılan konutun neyi ifade ettiği ile ilgili farklı görüşler olsa da bizim de katıldığımız görüşe göre, burada kastedilen sağ kalan eşin ölen eşle birlikte yaşadığı aile konutudur. Zira sağ kalan eş lehine getirilen hükmün amacı sağ kalan eşin, ölen eşle birlikte yaşadığı konutta eski yaşantısını devam ettirmesidir. Bu madde çerçevesinde sağ kalan eşe ölen eşle birlikte yaşanılan her konut üzerinde bir hak verilmek istenmiş olsaydı kanunun başlığındaki “*Konut*” ibaresi komisyonda “*Aile konutu*” olarak değiştirilmezdi. Hükmün gerekçesi de bizim görüşümüzü destekler niteliktedir.

Mirasın paylaşılmasında sağ kalan eş lehine yapılan düzenlemenin kapsamına ikinci olarak ev eşyaları girmektedir.

Sağ kalan eşin aile konutu ve ev eşyaları ile ilgili hakkını kullanabilmesi hususu, birtakım şartların bir arada bulunmasına bağlamıştır. TMK m. 652 düzenlemesinde yer alan koşullar evlilik birliğinin ölümle sona ermesi, tereke içerisinde eşlerin birlikte yaşadıkları aile konutu veya ev eşyasının yer alması, sağ kalan eşin mirasçılık sıfatının bulunması ve nihai olarak sağ kalan eşin istemde bulunması olarak sıralanabilir. Bu koşulların tümü bir arada bulunduğu takdirde sağ kalan eş, birlikte yaşanılan aile konutu ve ev eşyasının kendisine özgülenmesi istemiyle mirasbırakanın son yerleşim yerindeki sulh hukuk mahkemesinde dava açabilir.

⁷³ Çabri, Cilt-III (n 2) 281; Özdemir (n 2) 126; Avcı (n 2) 202; Çakır (n 2) 311, 312; Nebioğlu Öner (n 2) 224, 225; Özer (n 2) 409; Doğan (n 2) 666

Aile konutu ve ev eşyası ile ilgili sağ kalan eşe tanınan bu hak, sağ kalan eşin şahsına sıkı sıkıya bağlıdır. Bu sebepler şayet sağ kalan eş mirasçılık sıfatını kazanamazsa veya mirasbırakanın ölümünden sonra vefat ederse, bahsedilen öncelik hakkı onun mirasçılarına geçmez. Bunun yanı sıra sağ kalan eşe tanınan öncelik hakkı, alacak hakkı niteliğindedir. Kanundan doğan bu alacak hakkı diğer mirasçılar tarafından iradi olarak yerine getirilmediği takdirde, sağ kalan eş dava açabilir. Burada açılacak olan dava TMK m. 716 gereğince tescile zorlama davasıdır. Sağ kalan eşin açtığı davada davacı sıfatına sahip olan sağ kalan eşin, dava konusu olan aile konutu üzerinde tasarruf edilmesinin kısıtlanması açısından, tasarruf yetkisi kısıtlanma şerhi talebinde bulunmasına gerek bulunmamaktadır. Zira aile konutu niteliğindeki taşınmaz üzerinde, sağ kalan eşin rızası olmadan tasarruf edilemez.

Mirasın paylaşılmasında sağ kalan eşe tanınan öncelik hakkı kural olarak aile konutu ve ev eşyasının mülkiyet hakkının devrine ilişkindir. Ancak özgülenme hakkının talep edilebilmesi için, isteme konu olan malvarlığı unsurlarının mirasbırakanın mülkiyetinde olması şarttır. Terekedeki aile konutu üzerinde mirasbırakanın üçüncü kişilerle birlikte mülkiyet hakkının bulunması ihtimalinde, sağ kalan eşin özgülenme hakkının akıbetinin ne olacağının tespit edilmesi gerekir. Bu soruya verilecek cevap açısından birlikte mülkiyet türüne göre bir ayırım yapılmalıdır. Buradaki birlikte mülkiyet türü, paylı mülkiyet ise üçüncü kişilerin hukuki durumunda bir değişikliğe sebep olunmaması şartıyla, sağ kalan eş özgülenme talebinde bulunabilir. Aile konutu üzerinde mirasbırakan ile üçüncü kişilerin elbirliği halinde mülkiyet hakkı bulunuyorsa sağ kalan eş özgülenme talebinde bulunamaz.

Sağ kalan eşin, TMK m. 652 hükmü kapsamındaki mallar ile ilgili öncelik hakkı kural olarak mülkiyet hakkına ilişkin olsa da haklı sebepler bulunuyorsa, sağ kalan eşe mülkiyet hakkı yerine intifa veya oturma hakkı da tanınabilir. Bahsi geçen haklı sebep hususunun bulunup bulunmadığı her somut olayın şartları çerçevesinde hakim tarafından değerlendirilir.

Kanun koyucu tarafından düzenlenen hükümle sağ kalan eşe tanınan bu öncelik hakkı, bazı hallerde sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırmalardan birincisi, mirasbırakanın bir meslek veya sanatını devam ettirmesiyle ilgilidir. Buna göre altsoy mirasçılardan biri, mirasbırakanla aynı meslek veya sanatı icra ediyorsa, meslek veya sanatın icra edildiği yerde sağ kalan eş öncelik hakkı ile ilgili talepte bulunamaz. Sağ kalan eşe

tanınan öncelik hakkının sınırlandığı ikinci durum ise tarımsal arazilerin paylaşılmasına ilişkindir. Çünkü tarımsal arazilerin paylaşılmasında TMK hükümleri değil TKAKK düzenlemeleri devreye girmektedir. Bu düzenlemelerde TMK hükümlerine göre özel düzenleme olduğundan, tarımsal arazilerin konu olduğu paylaşımında sağ kalan eş öncelikli olarak bir istem hakkına sahip değildir.

KAYNAKÇA

Acar F, Aile Hukukumuzda Aile Konutu, Mal Rejimleri ve Eşin Yasal Miras Payı, (6th edn, Seçkin Yayıncılık 2021)

Akkışla H S, ‘Aile Konutunun Sağ Kalan Eşe Özgülenmesi’ (2018) 4(16) Kesit Akademi Dergisi 450-491

Antalya O G and Sağlam İ, Marmara Hukuk Yorumu-Miras Hukuku Cilt: III (Editör: O. Gökhan Antalya) (5th edn, Seçkin Yayıncılık 2021)

Avcı M Ö, Mirasın Mahkeme Kararıyla Paylaşılması (1st edn, On İki Levha Yayıncılık 2014)

Ayan M and Ayan N, Miras Hukuku, (11th edn, Adalet Yayınevi 2023)

Barlas N, ‘Yeni Türk Medeni Kanunu Hükümleri Çerçevesinde Eşler Arası Hukuki İşlem Özgürlüğü ve Sınırları’ Prof. Dr. Necip Kocayusufpaşaoğlu İçin Armağan (1st edn, Seçkin Yayıncılık 2004) 115-143

Çabri S, Miras Hukuku (1st edn, On İki Levha Yayıncılık 2025)

Çabri S, Miras Hukuku Şerhi (TMK m. 640-682) Cilt-III (1st edn, On İki Levha Yayıncılık 2020)

Çakır A C, Sağ Kalan Eşin Mirasçılığı (1st edn, On İki Levha Yayıncılık 2018)

Doğan M, ‘Mal Rejiminin Tasfiyesinde ve Mirasın Paylaşımında Aile Konutu ve Ev Eşyası’ (2003) VII(3-4) Atatürk Üniversitesi Erzin-can Hukuk Fakültesi Dergisi 651-696

Doğan M, ‘Medeni Kanunun Getirdiği Yeni Bir Müessese: Aile Konutu’ (2002) VI(1-4) Atatürk Üniversitesi Erzin-can Hukuk Fakültesi 285-300

Dural M and Öz T, Türk Özel Hukuku Cilt IV Miras Hukuku (17th edn, Filiz Kitabevi 2021)

Dursun Karaahmetoğlu Ş, ‘Ölen Eşin Aile Konutuna İlişkin Ölümüne Bağlı Tasarruflarının Sağ Kalan Eşin TMK m. 240 Uyarınca Aile Konu-

tunun Özgülenmesi Talebine Etkisi' (2021) 23(1) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 431-459

Eren F and Yücer Aktürk İ, Türk Miras Hukuku (5th edn, Legem Yayıncılık 2023)

Gezder Ü, 'Mirasın Paylaşılmasında Aile Konutunun ve Ev Eşyasının Sağ Kalan Eşe Özgülenmesi (MK m. 652)' (2007) LXV(2) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 237-252

Gönen D, Mirasın Paylaşılması (1st edn, On İki Levha Yayıncılık 2023)

Hüseyin İ, 'Aile Konutu: Kavram, Üzerindeki Haklar ve Korunması' (2018) 67(3) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 577-604

İmre Z and Erman H, Miras Hukuku (15th edn, Der Yayınları 2021)

İnan A N, Ertaş Ş and Albaş H, Miras Hukuku (12th edn, Seçkin Yayıncılık 2024)

İşgüzar H, Demir M and Yılmaz S, Miras Hukuku (1st edn, Yetkin Yayınları 2019)

Kılıçoğlu A M, 'Aile Konutu ve Ev Eşyasında Sağ Kalan Eşin Mülkiyet Hakkı (Konusunda Bir Davada Yapılan Hatalar)' in Emel Badur (eds) Erzurumoğlu Armağanı (1st edn, Ankara Barosu Yayınevi 2012) 499-512

Kılıçoğlu A M, Medeni Kanun'umuzun Aile- Miras ve Eşya Hukuku'nda Getirdiği Yenilikler (3rd edn, Turhan Kitabevi 2014)

Kılıçoğlu A M, Miras Hukuku (13th edn, Turhan Kitabevi 2023)

Meyer T, 'Art. 607-625' in Peter Breitschmid and Alexandra Jungo (eds) CHK- Handkommentar zum Schweizer Privatrecht Erbrecht Art. 457-640 ZGB (3rd edn, Schulthess 2016) 359-377

Nebioğlu Öner Ş, Aile Konutunun Sağ Kalan Eşe Özgülenmesi (1st edn, Adalet Yayınevi 2014)

Özdemir H, Türk Medeni Kanunu'na Göre Mirasın Paylaşılması Şerhi (1st edn, Yetkin Yayınları 2019)

Özer M T, 'TMK m.652 Uyarınca Birlikte Yaşanılan Konut ile Ev Eşyasının Miras Payına Mahsuben Sağ Kalan Eşe Özgülenmesi' (2023) 8(1) İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 391-413

Öztan B, Miras Hukuku (Tablolar ve Örneklerle) (12th edn, Yetkin Yayınları 2021)

Öztaş İ, ‘MK. m. 240 Kapsamında Sağ Kalan Eşin Aile Konutu Üzerindeki Hakkı’ (2009) XIII(3-4) Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 223-264

Schaufelberger P C and Keller Lüscher K, ‘Art. 602-619’ in Thomas Geiser and Stephan Wolf (eds) Basler Kommentar Zivilgesetzbuch II Art. 457-977 ZGB Art. 1-61 SchlT ZGB (6th edn, Helbing Lichtenhahn Verlag 2019) 757-830

Serozan R and Engin B İ, Miras Hukuku (8th edn, Seçkin Yayıncılık 2022)

Şişko D, Türk Hukukunda Mirasın Paylaşılması Davası (1st edn, Platon Hukuk Yayınevi 2022)

Şenocak Z, ‘Miras Hukukunda Sağ Kalan Eşin Aile Konutunun ve Ev Eşyasının Özgülenmesini Talep Hakkı’ (2009) 25(2) Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi 97-130

Tekelioğlu N, Miras Paylaşma Sözleşmesi (1st edn, Seçkin Yayıncılık 2021)

Tuor P, Schnyder B, Schmid J and Rumo-Jungo A, Das Schweizerische Zivilgesetzbuch (13th edn, Schulthess 2009)

Ürem M, ‘TMK m. 240 Hükmü Uyarınca Sağ Kalan eşin Konut ve Ev Eşyası Üzerindeki Hakkı’ (2020) 10(2) Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 638-697

Yağcıoğlu A H, Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminde Eşlerin Yasal Alım Hakkı (1st edn, Güncel Hukuk Yayınları 2007)

Yılmaz S, Medeni Hukuk Cilt-IV Miras Hukuku (2nd edn, Yetkin Yayınları 2024)

Wolf S and Eggel M, Berner Kommentar Schweizerisches Zivilgesetzbuch Die Teilung der Erbschaft Art. 602-619 ZGB Art. 612-619 (1st edn, Stämpfli Verlag 2014) 257-396

Wolf S and Hrubesch-Millauer S, Grundriss des Schweizerischen Erbrechts (1st edn, Stämpfli Verlag 2017)

Akademik
Tezinizin
Görünürlüğünü
Artırın,
Tanınırlığınızı
Yükseltin!

Gönderim Adresi

akademi@legal.com.tr

ONLINE TÜM KİTAPLAR

Legal Yayıncılık tarafından
online olarak yayınlanmış tüm
kitaplara erişim hakkına sahip
olun.

